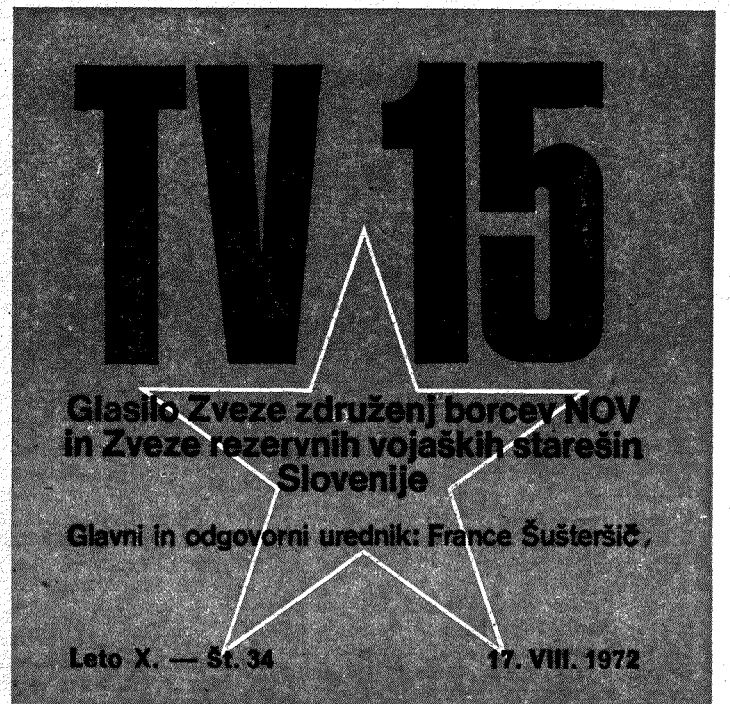

S plaže invalidskega rekreacijskega centra v Strunjanu. O njem berite obširno reportažo izpod peresa F. Štrleta na 12. in 13. strani današnje številke!

Postoj, popotnik, spomni se zločina...

PRED ODKRITJEM SPOMINSKO UREJENEGA KONCENTRACIJSKEGA TABORIŠČA POD LJUBELJEM

Kot smo že poročali, bo v nedeljo, 10. septembra, svečano odkritje spomeniško urejenega prostora pod Ljubeljem, kjer je bilo med zadnjo vojno nacistično koncentracijsko taborišče, podružnica Mauthausen. Odkritje bo združeno z republiškim srečanjem bivših političnih zapornikov in internirancev. Priveditveni odbor je povabil na svečanost predstavnike mednarodnega komiteja taborišča Mauthausen, jugoslovanske predstavnike v mednarodnih komitejih bivših koncentracijskih taborišč, predstavnike komisij za bивše politične za pornike, internirance in deportirance pri republiških in zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije in druge. Predstavniki občine Tržič pa so pred kratkim obiskali pobrateno mesto Ste-Marie-aux-Mines v Franciji in povabili na slavnost delegacijo tega mesta.

da bi poleg že postavljenega spomenika uredili tudi prostor, kjer je bilo nekoč taborišče, oziroma, da bi ta prostor spremenili v spomenik vseh taborišč, kjer so skupaj s pripadniki drugih narodov trpeli, se borili in umirali naši ljudje. Spomeniška ureditev bo pomenila skromno oddolžitev vsem našim ljudem, ki so izginili po zaporih in taboriščih širom po Evropi, hkrati pa bo to izrazit memnto opomin zlasti mladi generaciji, naj ne pusti, da bi se še kdaj zgrnilo nad nas gorje, ki je spremenilo poštenega človeka v sužnja samozvanih »nadljudi«. Spomeniško urejeni prostor pod Ljubeljem bo tudi simbol mednarodne solidarnosti, ki se je kalila v zaporih in taboriščih ter je v njenem okviru delež naših ljudi zelo velik. In kot nalašč leži ta prostor poleg med-

narodne turistične ceste, koder potuje dan za dnem veliko število turistov, zlasti Avstrijcev in Nemcev. Spomeniško urejeni prostor naj bo skupaj s spomenikom-okostnjakom tudi zanje opominjajoč kličaj!

In še nekaj besed o programu svečanosti 10. septembra:

Po pozdravnih besedah predstavnika skupščine občine Tržič bo spregovoril Bogdan Osolnik, podpredsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in bivši sekretar Pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko. Zatem bodo odkrili 30 znamenj z imeni taborišč širom po Evropi, ki jih je moral okusiti ter v njih trpeti in umirati naš življ. Sledilo bo polaganje vencev k spomeniku in znamenjem. Obeta se tudi lep kulturni program, v katerem bodo sodelovali:

zbor »France Prešeren« iz Kranja, godba na pihala iz Tržiča ter recitatorja Polde Bibič in Alenka Svetelova, člana Mestnega gledališča iz Ljubljane. Po končanem programu bo srečanje.

Posebej opozarjamo, da velja srečanje tudi za tiste, ki so bili po zaporih in koncentracijskih taboriščih pod fašistično Italijo in pod madžarsko okupacijo. Naj pridejo v čim večjem številu! Ob tej priložnosti bo izšla spomeniška brošura pod naslovom »Memento — Trtvim v spomin, živim v opomin«, ki si jo bodo navzoči lahko kupili na prireditvenem prostoru.

Na proslavo 10. septembra so vabljeni poleg bivših političnih zapornikov in internirancev ter njihovih svojcev oz. svojcev umrlih tudi vsi drugi udeleženci in sodelavci NOB, bivši partizani in aktivisti, bivši pregnanci pa tudi drugi državljani, zlasti mlada generacija.

F. Š.

Do pobratenja med Tržičem in Ste Marie-aux-Mines je prišlo spricho neizbrisnega spomina na dogodka med zadnjo vojno, ko je nacistična strahovlada posejala Nemčijo in okupirane dežele z zaporji in taborišči ter njihovimi podružnicami. Eno izmed takih taborišč (oziroma podružnic) je bilo pod Ljubeljem, tj. na območju občine Tržič, drugo pa v bližini omenjenega francoskega mesta, znano kot taborišče Natzweiler-Struthof. Največ jetnikov v taborišču pod Ljubeljem je bilo francoske narodnosti (poleg njih so bili še Rusi, Poljaki, Italijani in nekaj Jugoslovancev), vtem ko je bilo v taborišču Natzweiler-Struthof precej Jugoslovancev oz. Slovencev. Tako na naših kot na francoskih tleh je kljub nezasišlanemu policijskemu nasilju prišlo do povezave internirancev s civilnim prebivalstvom in odporiškim gibanjem, ki je internirancem pomagalo prenašati gorje, jim omogočalo stike z domovino in jim dajalo veliko moralno podporo na liniji skupne protifašistične fronte. Poznanstva in zveze iz tistih časov so se po vojni še poglobile z medsebojnimi obiski, zlasti v letih po odkritju spomenika ob bivšem koncentracijskem taborišču pod Ljubeljem (odkrit je bil leta 1954).

V tem okviru se je rodila zamisel,

Izkušnje z letošnjega srečanja ZRVS

Letošnje srečanje rezervnih vojaških starešin je bilo — kot je znano — v Sloveniji. Na njem je bilo 1084 udeležencev: iz Bosne in Hercegovine 391, Črne gore 70, s Hrvaškega 298, iz Madžarske 75 in iz Srbije 250. Udeležba je presegla vsa pričakovanja. Ni pa bilo zadovoljivo, da je bilo število udeležencev iz posameznih republik precej nesorazmerno.

Zanimiv je primer titograjske organizacije: na srečanje je poslala 45 rezervnih starešin, tako da jih je 35 potovalo na stroške delovnih organizacij.

Ne gre za denar (na kar se sicer pogosto izgovarjajo kot na glavni vzrok, zakaj se ne morejo udeležiti srečanja), marveč predvsem za to, kako so kje razumeli pomen te manifestacije, in ali so se zavzeli, da bi njihova organizacija ne ostala ob strani tega izredno pomembnega dogodka.

Iz tega je treba sklepati, da samo skupno število udeležencev na tradicionalnem srečanju rezervnih vojaških starešin ni toliko pomembno, čeprav se tudi v tem kaže pomen manifestacije, ko-

likor je potrebno, da bi bile zastopane vse občinske organizacije ZRVS Jugoslavije.

Tudi letošnje srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije v Sloveniji je kot lansko v Sutjeski potrdilo, da je takšno delovanje izredno vzgojno pomembno za vse rezervne vojaške starešine, zlasti za mlajše. Zakaj, srečanje je bilo predvsem redka priložnost, da so mladi vojaški starešine, ki so odrasli po vojni, neposredno spoznali pristnega duha naše revolucije in narodnoosvobodilnega boja oz. da so bolje razumeli vse tiste naravne vezi in zakonitosti, ki povezujejo naše »včeraj« z »danes«. Zakaj neposredno srečanje mladih ljudi s takšnim dokumentom narodnoosvobodilnega boja, kakršen je partizanska bolnišnica »Franja«, oddaljena le kakšne tri kilometre od Cerknega in od ceste, po kateri so se tako rekoč dan za dnem pomikale sovražne kolone, a okupator bolnišnice sploh ni odkril (delovala je približno 18 mesecev), vsekakor zapusti nepozaben vtis na vse mlade ljudi.

Mladi rezervni starešine so spricho tega in podobnih dokumentov iz narodnoosvobodilne vojne zelo globoko doživeli moč naše revolucije in boja za svobodo, močnejše kakor bi to mogli spoznati iz kupa knjig ali iz filmov; to so sami poudarjali po srečanju.

Na letošnjem srečanju (ki so ga sami udeleženci imenovali »srečanje bratstva in enotnosti«) ni bilo dovolj mladih ljudi, mlade generacije. To pa je bilo v navzkrižju z lanskim sklepom predsedstva zveznega odbora, da je treba na to srečanje predvsem pošiljati mlajše ljudi, in sicer tiste, ki so se odlikovali s svojim delom v organizaciji, tako da bi jim bilo to priznanje za njihov prispevek naši zvezi. S tem pa ne mislim reči, da bi se te manifestacije ne smeli udeležiti tudi starejši tovariši, udeleženci narodnoosvobodilne vojne, zlasti še tisti, ki nosijo najtežje breme organizacije. Vendar bi to ne smelo vplivati na poglobitno zamisel te akcije, ki ima predvsem vzgojni namen, tako da je posebna šola za naraščaj.

»4. JUL«

besede in dejanja

VSAK PO SVOJE

Sedanja politika o intervencijskem uvozu živin ne prinaša veliko novega. Poznamo jo že iz prejšnjih let. Pridelovalci, trgovci in družbeni organi se pričajo, katera živila bi uvozili in koliko ter po kakšnih cenah naj bi jih prodajali, da bi se razmere na našem trgu izboljšale. Družbeni organi bi radi zagotovili boljše in cenejšo prehrano prebivalstva, pridelovalci bi radi za svoje pridelke več iztržili, trgovci pa vlečejo tisto stran, kjer se jim trenutno obeta večji zaslužek. Razprave pa ne sežejo do jedra vprašanja, kako urediti naš trg in usmerjati pridelovanja in prekrbo, da bi odpravili za daljše obdobje vsakoletna prerokanja. Hkrati na

bi zadovoljili pridelovalce živin in porabnike, kolikor je v določenih razmerah možno.

Delo — 5. VIII. 1972

KORAK JE ŠE DOLG

Ze več kot leto dni tako rekoč nenehoma razpravljamo o stabilizaciji našega gospodarstva. Zivahne razprave potekajo v vseh dejavnostih naše družbe — od federacije do komune, od gospodarstva do samoupravnih skupnosti, od predstavniških teles družbenopolitičnih organizacij do zborov volilcev. Če bi sodili po sklepih vseh teh razprav, potem je splošno pripravljenost za stabilizacijsko ravnanje v vseh družbenih okoljih toliko, da bi se morali v družbenem življenju in gospodarjenju že zdavnaj pokazati izdatni, kvalitetni premiki. Številni ka-

zenci gospodarskih gibanj pa žal dokazujejo, da je tokrat korak od besed k dejanjem še dolg.

Teorija in praksa št. 6—7, 1972

ZAOSTAJAMO

Po podatkih mednarodnega pregleda je razvidno, da je leta 1969 prišlo v Jugoslavijo na 1000 prebivalcev 163 radijskih in 76 televizijskih naročnikov, v Bolgariji 269 radijskih in 98 televizijskih, v CSSR 271 in 208, v Franciji 314 in 201, v Italiji 213 in 170, v ZRN 468 in 260, v NDR 350 in 249; v ZDA leta 1967 1473 radijskih in 399 televizijskih, v SZ 375 radijskih in 128 televizijskih, v Vel. Britaniji 324 radijskih in 284 televizijskih, na Japonskem pa leta 1968 255 radijskih in 214 televizijskih naročnikov. Od vseh 12 naštetih držav je imela edino Romunija manj ra-

dijskih — 152 in televizijskih 64 naročnikov kot Jugoslavija, kar pomeni, da bi se pri nas lahko še marsikaj naredilo, da bi se povečalo število novih radijskih in televizijskih naročnikov.

Gospodarski vestnik — 8. VIII. 1972

PREDPISI JIH NE ZANIMAJO

Skoraj petina pregledanih delovnih organizacij krši predpise o cenah, so povedali na sestanku republiških tržnin inšpektorjev v Beogradu. Zaradi gospodarskih prestopkov so prijavi 120 delovnih organizacij, zaradi prekrškov 430, kazenskih prijav pa so oddali za 4,8 milijona dinarjev neopravičenih razlik v cenah. Prekrškov je za desetino več kot junija.

Delo — 10. VIII. 1972

● V Georgetownu se je končala konferenca zunanjih ministrov nevrščenih držav z odobritvijo vrste političnih dokumentov. Nevrščeni so med drugim ugotovili, da kljub popuščanju napetosti v Evropi obstajajo še nevarna žarišča spopadov, predvsem v Indokini, na Bližnjem vzhodu in v Afriki. ki jih je treba čim prej odpraviti.

● Na povabilo ZIS se od 15. do 19. avgusta mudi v Jugoslaviji zahodnonemški notranji minister Hans Dietrich Genscher. Pri nas se je pogovarjal še posebej o problematiki mednarodnega sodelovanja v boju protikriminalu, za zaščito človekovega okolja in o stikih na športnem področju. Med njegovim bivanjem pri nas je Genscherja sprejel tudi predsednik ZIS Djemal Bijedić.

● Predsedstvo republiškega sveta zveze sindikatov Slovenije in upravni odbor republiške gospodarske zbornice sta pozvala vse delovne ljudi, naj v duhu solidarnosti odstopijo dva odstotka enomesečnega osebnega zaslužka za pomoč severovzhodnim krajem Slovenije. V minulih poplavih so tam imeli za okrog 200 milijonov din škode, saj je voda pokrila okrog 40.000 hektarov, predvsem v občinah Murska Sobota, Lendava, Ljutomer in Gornja Radgona.

● Temeljne organizacije združene-ga dela, ki ustvarjajo dohodek po načelih gospodarskega poslovanja, naj bi prihodnje leto, z uveljavitvijo davčne reforme, plačevale davek od dosežene-ga poslovnega uspeha. Višina davka torej ne bo več odvisna od višine izplačanih osebnih dohodkov v podjetju. To je v osnutku zakona, ki ga je sprejel slovenski IS.

● Generalni sekretar OZN Kurt Waldheim, ki se trenutno mudi na Kitajskem, bo od 31. avgusta do 3. septembra obiskal Jugoslavijo. Waldheim bo gost zveznega izvršnega sveta.

● Zahodnonemški kancler Willy Brandt je ob obletnici sporazuma s Sovjetsko zvezo izjavil, da je ta sporazum prispeval k izboljšanju političnega ozračja v Evropi in zunanje-političnega položaja v ZRN. Dejal je, da je od časa, odkar so podpisali sporazum, ugled ZRN v Evropi in na svetu narasel. Brandt je tudi poudaril, da se bo v odnosu na socialistične države vzhodne Evrope nadaljevala politika, katere cilj je zmanjševati napetosti. Govoril je tudi o pripravah na konferenco na vrhu evropske gospodarske skupnosti, ki bo od 19. do 20. oktobra v Parizu.

● Iraški Kurdi so zagrozili z obnovitvijo vojne, če bagdadske oblasti ne bodo nehale arabizirati provinc, v katerih živijo Kurdi, in opustile agresije proti kurdski demokratični stranki. V sporočilu demokratične stranke je rečeno, da so zdaj odnosi med kurdsko demokratično stranko in kurdskim ljudstvom na eni ter iraškimi oblastmi in stranko Baas na drugi strani najslabši po sklenitvi sporazuma leta 1970.

● V Brnu je bil že osmi proces proti komunistom, predstavnikom novega Dubčkovskega kurza, ki se niso mogli spriznati s Husakovo »normalizacijo« izvedeno v ozračju vojaške okupacije. V zadnjih štirih tednih so obsodili 46 oseb na skoro 100 let zapor.

● Sovjetski vladni list »Izvestija« ostro kritizira novi »Zemljevid sveta«, ki so ga izdali v Pekingu, češ da »razpihuje razprtijo med kitajskim in sovjetskim ljudstvom« in sovraštvo do drugih narodov, posebno kitajskih sosedov. List se zlasti spotika ob trditve, da je carska Rusija v minulem stoletju sklenila s Kitajsko neenakopravne pogodbe. Ta »zemljevid« navaja zahtevo, da Sovjetska zveza »vrne« milijon in pol kv. metrov kitajskega ozemlja. S tem se torej zaostrejuje sovjetsko-kitajski spor, opazovalci pa se sprašujejo, če ne gre za prekinitev pogajanj in pravijo, da so jih po vsej verjetnosti odložili.

● NATO je končal priprave na največje vojaške manevre v svoji zgodovini. Imenovali se bodo »Strong Express« in bodo hkrati potekali v zraku, na morju in na kopnem od 14. do 28. septembra letos. V njih bo sodelovalo okoli 700 vojnih letal, 300 vojnih plovil, enot in 64.000 vojakov iz vseh držav.

● Na povabilo predsednika francoske republike Pompidouja in vlade bo od 2. do 6. oktobra prvi sekretar poljske združene delavske partije Edward Giersek uradno obiskal Francijo.

● Britanska vlada je razglasila izredno stanje. Za to se je vlada odločila, ker se utegne zgoditi, da bo zaradi stavke pristaniških delavcev začelo v deželi primanjkovati živil. Vlada ima pravico uporabiti vojsko za ureditev prometa v pristaniščih.

● Pakistanski prosvetni minister Pirzada je izjavil, da pakistanska komunistična partija ni več prepovedana. Partijo so prepovedali pred osemnajstimi leti, ko je pakistansko vlado vodil Mohamed Ali.

● Kitajski ministrski predsednik Ču En Laj je uradno povabil predsednika japonske vlade Kakueja Tanako, naj obišče Peking. Sporočilo je dala agencija Nova Kitajska, ki pravi, da bodo med obiskom govorili o možnosti normalizacije odnosov med državama.

● Ob novem izbruhu na robu vidnega dela Sonca so dosegli vroči plini višino 320 tisoč kilometrov. V zemeljsko ozračje so 11. avgusta prodrli rentgenski žarki, zaradi katerih so trajale motnje na kratkih radijskih valovih. Tako obsežnih in močnih eksplozij na soncu, niso opazili že osem let. Eksplozija je bila na površini 6,2 milijarde kvadratnih kilometrov. Naravna katastrofa na sončni površini se je odrazila tudi na Zemlji kot polarna svetloba.

● Svetovna zdravstvena organizacija je objavila, da se je v Alžiriji pojavila epidemija kolere. Razširila se je na območje Anaba, El Asnama, Medeje in Setifa. Zvezni sekretariat za delo in socialno politiko opozarja vse naše državljane, ki odhajajo v Alžirijo, da se morajo obvezno cepiti proti kolери, o tem pa morajo imeti mednarodno veljavno potrdilo.

● Mednarodna komisija za preiskovanje ameriških vojnih zločinov v Vietnamu je po dveh tednih končala delo. Njen predstavnik za tisk, irski odvetnik Sean Macbride je izjavil: »Ameriški bombardiranje je hud prekršek zoper humanost ter zoper haaško konvencijo.«

● Iz Prage je odpotoval poveljnik sovjetskih čet v ČSSR generalpolkovnik Aleksander Majorov, na njegovo mesto pa je prišel novi sovjetski poveljnik generalporočnik Ivan Tjeniščev. Majorov je poveljeval 120.000 sovjetskim vojakom, ostanku močnih sovjetskih sil, ki so avgusta 1968 naredile bliskovito invazijo na Češkoslovaško. Po teh dogodkih je češkoslovaška vlada poleg drugih sovjetskih pogojev sprejela tudi stacioniranje sovjetskih čet brez natančno določenega roka.

● Japonska izvozno-uvozna banka in Narodna banka Jugoslavije sta podpisali v Tokiu sporazum o uporabi kredita v višini 30 milijonov dolarjev, ki ga je japonska vlada pred nedavnim odobrila Jugoslaviji. Kredit smo dobili pod ugodnimi pogoji: odplačilni rok je 15 let, posojilo bo treba vračati šele po treh letih, obrestna mera pa je 5,5.

● Zahodnonemško sodišče v Nürnbergu je obsodila dva češkoslovaška državljana vsakega na 7 let zapor, ker sta 18. aprila letos ugrabila češkoslovaško potniško letalo. Pri tem sta ubila pilota, njegovega pomočnika pa ranila.

Hobotnica in njena glava

Z uspešno akcijo pripadnikov naših teritorialnih enot smo nedavno razbili skupino ustaških teroristov, ki je vdrla v našo državo z namenom, da s sejanjem zločinskih dejanj »dvigne narod k uporabi«. Teroristična skupina je bila uničena, ne da bi dobila kakršnokoli podporo med našimi ljudmi. Svet je lahko spoznal, da je naš narod enotno in brez pomislekov za izgradnjo novega, samoupravnega socialističnega sistema in da bo vselej znal, v duhu koncepta o vsej ljudski obrambi, ki je vtičan v naš samoupravni sistem, braniti pridobitve naše revolucije pred vsako agresijo od zunaj. Teroristična akcija pa je ob tem odkrila še nekaj.

Odkrila je med drugim, da je ustaška teroristična dejavnost podobna veliki hobotnici, ki od časa do časa iztegne svoje zločinske lovke v našo državo, da bi »videla, če je čas primeren«. Toda glava te hobotnice je ves čas varno skrita nekje v tujini in zna, kot to znajo hobotnice, skaliti vodo okoli sebe, ko napoči nevarnost. Pri tem kaljenju vode pa so ji očitno marsikje pripravljeni pomagati.

Tako so na primer najprej odkrili, da vodijo sledi do hobotnične glave v daljno Avstralijo, s katero ima naša država dobre meddržavne odnose. Odkrili so, da ima tam ustaška organizacija vrsto svojih skrivališč in taborov, koder se njeni teroristični pripadniki urijo za sovražne akcije proti naši državi. Pripetilo se je že večkrat, da so ti ustaški teroristi pred avstralsko javnostjo kar javno napadali našo državo, sežigali našo zastavo in grozili zavzeti naše veleposlaništvo v Avstraliji. V časo-

pisih so se pojavile slike, na katerih so ustaški teroristi v družbi z avstralskimi vojaki in kot kaže, tudi avstralska policija običajno miži na obe očesi ob raznih ustaških manifestacijah.

Kasneje je zahodnonemški list »Frankfurter Rundschau« zapisal, da je skoraj polovica ustaških zločincev, ki so jih prejšnji mesec uničili v Jugoslaviji, prišla iz Avstrije in da so imeli tam že nekaj let svoje stalno prebivališče. Svoj center je imela potemtakem teroristična skupina v avstrijskem Salzburgu, ne pa v Avstraliji, kot so mislili sprva in od koder je tudi prišlo več teroristov. Hkrati je list namignil, da ustaška teroristična organizacija deluje zelo aktivno na zahodnonemškem ozemlju, od koder je bil najmanj eden izmed članov uničene teroristične skupine.

Najsi bo ustaški center v Avstraliji, Avstriji ali Zahodni Nemčiji (tako imenovana »zveza hrvatskih komunistov v inozemstvu«, ustaška zločinska organizacija v Zahodnem Berlinu, na primer trdi, da je vdor v Jugoslavijo organizirala ona) — nekaj je neizpodbitno: vso pravico imamo — ne da bi posegali v urejanje notranjega življenja teh držav — da od teh držav zahtevamo odločen boj zoper teroriste, ki ogrožajo našo suverenost in neodvisnost. Dovolj žrtev je že bilo, dovolj napadov na naša predstavništva v tujini, da so se vlade teh držav že lahko prepričale o pravih zločinskih namenih politične emigracije, ki ji dajejo zaščito. Odkriti je torej potrebno glavo hobotnice: tudi zaradi še boljših odnosov med našimi narodi in narodi omenjenih držav.

Na svidenje v Alžiru

S pozdravom »Na svidenje prihodnje leto v Alžiru!« so se v soboto in nedeljo poslovili v gvajanskem glavnem mestu Georgetownu predstavniki nevrščenega gibanja. V šestih dneh, kolikor je trajala konferenca zunanjih ministrov nevrščenih držav (podaljšali so jo za en dan), so sprejeli vrsto pomembnih sklepov za nadaljnje akcije, med drugim osnovni politični dokument — deklaracijo, pa akcijski program za gospodarsko sodelovanje ter druge dokumente o političnih in gospodarskih vprašanjih.

Alžirsko glavno mesto bo torej prihodnje leto sprejelo najvišje predstavnike nevrščenega gibanja, predsednike držav in vlad. To bo četrta vrhunska konferenca, po prvi leta 1961 v Beogradu, drugi leta 1964 v Kairu in tretji leta 1970 v Lusaki.

Se prej, najbrž že v začetku prihodnjega leta, pa bo še drugo pomembno srečanje nevrščenih držav: ministrska konferenca predstavnikov sredozemskih dežel. O tem so se na svojem prvem neformalnem sestanku dogovorili v Georgetownu, po končani ministrski konferenci, zunanji ministri nevrščenih držav iz Sredozemlja. Alžirija je predlagala, naj bi na to konferenco povabili tudi druge sredozemske države, ki sicer niso članice nevrščene skupnosti, ki pa se zavzemajo za čim tesnejše politično in gospodarsko sodelovanje med obrežnimi deželami Sredozemlja. Kot je znano, je pobudo za to sredozemsko akcijo nevrščenih držav dala naša država, ki se je od nekdaj zavzemala za

to, da bi to morje sredi treh celin (Azije, Afrike in Evrope) postalo morje miru: odstranili naj bi napetost, ki jo v njem povzroča prisotnost dveh močnih ladjevij obeh velikih sil (ameriško šesto in sovjetsko črnomorsko), in po mirni poti razrešili krizno žarišče na njegovih obalah (bližnjevzhodni spor).

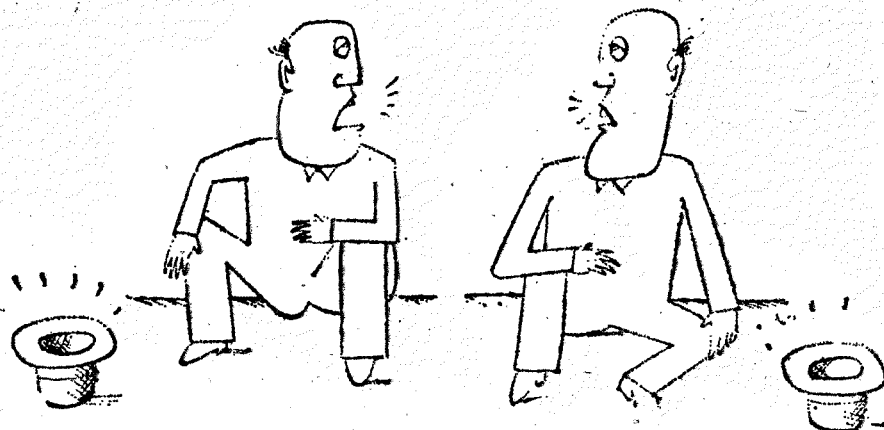
Naša država je tudi pripomogla k sprejetju številnih pomembnih sklepov v Georgetownu. Med drugim se je nevrščena skupnost povečala za nekaj novih članov: že na začetku konference so sprejeli za polnopravne člane Bahrein, Združene arabske emirate ter sultanat Oman, proti koncu pa še kraljevsko vladno Kambodže prince Sihanuka ter začasno revolucionarno vladno Južnega Vietnama. Prav sprejem teh zadnjih dveh vlad predstavlja za nevrščeno gibanje pomemben dogodek.

S tem je namreč nevrščena skupnost pokazala svojo odločnost, da s še aktivnejšo podporo dvema svojima članicama, ki se že leta borita za svobodo proti premočnemu sovražniku, pred vsem svetom potrdi svojo privrženost načelom neodvisnosti in samoodločbe narodov: kamboške in južnovietnamske osvobodilne sile bodo v svojem boju zoper domače izdajalce in ameriške agresorje lahko poslej računale na vso moralno in materialno podporo dobre polovice človeštva, ki deluje v duhu načel nevrščene skupnosti. Gre torej za radikalnejši in odločnejši nastop nevrščenih držav, ki so s tem želele povedati velikim silam, da čutijo vso odgovornost za nevarna krizna žarišča, ki se razplamtevajo na robovih tistih procesov dogovarjanja in sporazumevanja, kakršni so v zadnjih mesecih zavladali v odnosih med velikimi silami. Oziroma drugače: da ta krizna žarišča niso monopol, izključna pravica velikih sil, ampak da je vse, kar se dogaja na zemeljskih poldnevnikih in vzporednikih (tudi sam proces dogovarjanja in sporazumevanja med velikimi), zadeva vsega človeštva. Da imajo vse države, male in velike, pravico — in dolžnost — graditi pravičnejši svet enakopravnih in suverenih svobodnih narodov.

To odločnost nevrščenih držav je bilo opaziti tudi v drugih sklepnih dokumentih georgetownskega sestanka. Kaže, da bodo zdaj sledile pomembne konkretne akcije. Med drugim so se zunanji ministri dogovorili tudi za ustanovitev nekaterih stalnejših organov nevrščene skupnosti, ki bodo povezovali in nenehno spodbujali akcije med enim in drugim srečanjem nevrščenih držav. Nevrščena skupnost bo torej poslej v mednarodnopolitičnem dogajanju ves čas prisotna: ne kot pasivni opazovalec, ampak kot aktivni, enakopravni dejavnik.

KOMENTATOR

VSATK TEDEN ENA...

»Zbiram denar za na dopust.«
»Jaz pa ga zbiram, ker sem se vrnil z dopusta.«

Naj se nikoli več ne ponovi...

Zveza sovjetskih društev za prijateljstvo in kulturne stike s tujino je skupaj z beloruskim odborom tega društva in odborom za obrambo miru ter z republiškim odborom vojnih veteranov priredila v Minsku mednarodni zbor z geslom »Naj se nikoli več ne ponovi tragedija Katina, Lidic, Oradúra, Hirošime in Song Mia!« Povabili so tudi zastopnike naših organizacij. Kot delegata sta se zbora udeležila Strahil Gigov, član predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije in predsednik komisije političnih zapornikov, internirancev in deportirancev, in Ljuba Josipović, zastopnik Jugoslovanske lige za mir, neodvisnost in enakopravnost narodov.

Na zborovanju so najprej poročali zastopniki mest, ki so doživela tragedijo med zadnjo vojno. Potem je Strahil Gigov s številnimi podatki prikazal strašno trplje-

nje jugoslovanskih narodov med vojno in poudaril pomemben delež, ki so ga naši narodi prispevali za zmago zaveznikov. Gigov je posebej opisal, kakšne strahote so doletele naše ljudi v Kragujevcu, Jasenovcu in številnih drugih krajih.

Naša delegacija je pozdravila namen mednarodnega zbora in obsodila hudodelstva proti Vietnamu, kjer ameriški okupator skuša s surovim splošnim uničevanjem zlomiti odpor junaškega vietnamskega ljudstva. Gigov se je tudi zavzel za to, da je treba iztrebiti ostanke nacizma in njegovih razbojniških naslednikov, ki bi radi oživel po vsem svetu obsojeno ideologijo in ki s svojim razbijanjem vzemirjajo svet ter zastrupljajo razmerje med narodi.

Gigov je seznanil zborovalce, kako pri nas z raznimi manifestacijami, žalnimi slovesnostmi in množičnimi srečanji v zgodovinskih krajih, kakršna sta n.pr. Kragujevac in Krusevac, oživljamo spomine ter seznanjamo novi rod s hudodelstvi okupatorja, da bi se mladi ljudje zavedali svojih nalog. Vendar pa niso dovolj znani vsi takšni kraji pri nas in ne, kakšne izkušnje smo si pridobili z dejavnostjo organizacij. Zato je naša delegacija omenila še številne zanimive podatke in se zavzela, da bi ti kraji v prihodnje usklajevali svojo mednarodno dejavnost ter s stalnimi stiki in izmenjavami obiskov pospeševali sodelovanje, ki naj dobi pomembno vsebino.

SVETOZAR VUKMANOVIĆ-TEMPO ODLIKOVAN

Predsednik republike Tito je poslal Svetozarju Vukmanoviću-Tempu ob njegovi šestdesetletnici naslednje voščilo:

»Dragi tovariš Tempo!

Ob tvojem šestdesetem rojstnem dnevu ti pošiljam svoja in v imenu Jo-
vanke najiskrenejša voščila.

Ti, tovariš Tempo, si svoje bogato življenje posvetil neutrudnemu in ustvarjalnemu revolucionarnemu delu. Ko si bil desetletja na pomembnih političnih, državnih in vojaških mestih, si z veliko vnemo in disciplinirano izpolnjeval tudi najtežavnejše naloge in prispeval velik delež socialistični skupnosti. Z zanosom revolucionarja si deloval enako v obdobju ilegalne dejavnosti naše partije pri organiziranju in razvoju osvobodilnega boja kot pri povojni krepitvi naše armade kakor tudi pri gospodarski graditvi države. Velik je tudi tvoj osebni delež za razvoj samoupravljanja in samoupravnih družbenih razmerij. Zato si lahko upravičeno ponosen na to, kar si dal našemu delavskemu razredu in našim narodom.

Želim ti tudi v prihodnje mnogo sreče in zdravja, kakor tudi plodovitega dela.

Predsednik Tito je odlikoval Svetozarja Vukmanovića z redom jugoslovanske velike zvezde.

Delegacija ZZB NOVJ na obisku v ZR Nemčiji

Delegacija Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne se je na povabilo zveze udeležencev odporiškega gibanja in preganjencev, žrtev nacizma (ZDWV), od 18. do 21. julija mudila v ZR Nemčiji. V delegaciji sta bila Vladimir Senk, član republiškega odbora ZZB NOV SR Slovenije, in Branko Golović, sekretar komisije zveznega odbora ZZB NOVJ za mednarodno sodelovanje. V Nemčiji so tiste dni proslavili dvajsetletnico mednarodne zveze deportirancev in udeležencev odporiškega gibanja (FILDIR) in spominski dan, posvečen počastitvi žrtev nacizma in fašizma. To je bila prva udeležba zastopnikov naše borčevske organizacije na zasedanju te mednarodne organizacije v Nemčiji.

Slavnostne jubilejne seje FILDIR se je udeležilo okrog 50 delegatov, ki so zastopali organizacije iz več zahodnoevropskih dežel. Seja se je začela s pozdravnim govorom podpredsednika FILDIR Karla Ibacha. Nato je spregovoril še generalni sekretar Baloh (Francor). Oba govornika sta zlasti poudarila

pomen vseevropskega sodelovanja in ugodno sta ocenila srečanje borčevskih organizacij v Rimu. V imenu ZZB NOV Jugoslavije je udeležence pozdravil Vladimir Senk. Seznanil jih je z bistvom naše organizacije ter z njeno dejavnostjo. Njegov govor so spremljali z velikim zanimanjem.

Med bivanjem v Nemčiji sta se naša delegata udeležila tudi sprejema pri ministru v predsedstvu vlade prof. dr. Horstu Emkeju. Sekretar Branko Golović je seznanil ministra z uspehi sodelovanja naše borčevske organizacije z naprednimi organizacijami v Nemčiji. Posebej se je pomudil pri vprašanju še neurejenega izplačila odškodnin jugoslovanskim žrtvam nacističnega nasilja. Golović je poudaril, da članstvo ZZB NOV in jugoslovanska skupnost želita hitro ureditev te zadeve, kar je tudi želja organizacij v obeh državah, ki bi radi pri tem pomagale, tako da bi končno odstranili ovire, ki onemogočajo že dolga leta, da niso mogoči tesnejši stiki med ZR Nemčijo in Jugoslavijo. Odlaganje te ureditve in prepočasna poga-

janja povzročata nezadovoljnost med našimi borci in državljani; neizpolnjena pravna in moralna dolžnost ZR Nemčije pa ovira nadaljnje poglobljanje mednarodnih stikov.

Te razprave naših zastopnikov z ministrom so se udeležili tudi nekateri zastopniki ZDWV s predsednikom Karlom Ibachom. Podprli so naše zahteve. Nemška organizacija se je tudi v svojih glasilih zavzela za to, da mora ZR Nemčija izpolniti svoje doslej še neurejene obveznosti iz zadnje vojne.

oglašujte v tedniku

TV-15

Slavje v Rogoznici

Ptujski občani praznujejo že po običaju vsako leto svoj občinski praznik v drugi krajevni skupnosti. Letos so ga praznovali v Rogoznici. Proslava je bila

predvsem posvečena 30-letnici zadnje-
ga, junaškega boja prve slovenjgoriške čete. Borci te čete so 8. avgusta 1942 izkpravili v gozdiču v Lazah pri Mo-

Predsednik ptujske občine Franjo Rebernak je prerezal trak na novi asfaltirani cesti v Rogoznici ter jo tako izročil prometu.

Štirinajstletna Lidiya KOPPAR govori na slavnostnem zborovanju pred Lackovo domačijo o slovenjgoriških partizanih.

Zvonko SAGADIN-TINE, edini preživel borec prve slovenjgoriške čete, ki se je kot vsa leta do sedaj tudi letos udeležil praznovanja.

žaven, zlasti še, ker je povsod kar mr-golelo orožništva in policije. Zato sta Sagadin in Ivan Petrovič prebredla Dravo in se umaknila v Haloze, da bi tam ustanovila partizansko skupino. To je bilo konec junija 1942. Že 9. avgusta pa sta zvedela tragično novico o uničenju slovenjgoriške čete. Iz obkolitve se je rešil Mirko Reš, a se je pozneje sam ustrelil obupan, ker mu je okupator ustrelil ženo in odgnal starše. Jože Lacko, se je tudi prebil in se za-
tekel v Sp. Velovlek k Francu Horvatu, ta pa ga je izdal. Lacko so prijeli dva dni po bitki. Strahovito so ga mučili, tako da je že 18. avgusta 1942 umrl.

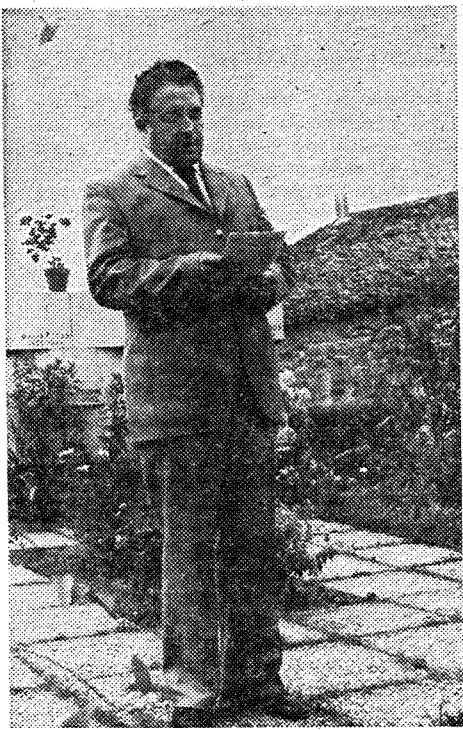
Letošnje praznovanje je trajalo od 5. do 8. t.m. Ob tej priložnosti je predsednik občinske skupščine Franjo Rebernak podelil dvanajstim občanom odlikovanja predsednika republike. V Ptuj v parku ob glavni cesti so odkrili marmornat kip, v paviljonu Dušana Kvedra-Tomaža pa odprli razstavo fotografij o slovenjgoriški četi. Osrednja proslava je bila v nedeljo. Slovesno so odprli zadružni dom v Rogoznici, ki se imenuje »dom slovenjgoriške čete«. Nato je bila slavnostna seja obeh zborov občinske skupščine Ptuj. Na nji sta predsednika občin Ptuj in Arandjelovac podpisala ter izmenjala spomenici o po-bratenju obeh občin. V okviru proslave so izročili namenu tudi asfaltirano ceto in vodovod. Na domu Jožeta Lacka v Novi vasi pa so odprli prenovljeno spominsko sobo. V Novi vasi je bilo tudi tovariško srečanje občanov, borcev in aktivistov skupaj z gosti iz Arandjelovca. —Popoldne je bila v Ptuj še športna prireditev, šesto državno prvenstvo v kartingu. Dne 8. t.m. so v okviru proslav občinskega praznika v Ptuj odprli še veliko sodobno blagovnico.

FRANJO HOVNIK

SLAP PRI VIPAVI

POČASTITEV SPOMINA
NA DOGODKE PRED
30 LETI

Kdo v krajih na Vipavskem se ne spominja bitke na Nanosu aprila 1942. Kolone italijanskega vojaštva so se vile po pobočjih Nanosa od Vipave, do št. Vida in od drugod. Zjutraj se je pričela borba z dvema četama partizanov, ki sta se sem umaknili iz Brkinov. Bil je to povsem neenak boj, toda neenak le v pogledu številčne in tehnične premoči napadalca; slednje je odtehtalo to, da so bili na drugi strani naši napredni in zavedni primorski Slovenci, ki so ljubili svojo domaćo, že več kot dve desetletji od tujca tlačeno zemljo in ki niso hoteli biti sužnji italijanskega fašizma.

Na proslavi je govoril Franc Tomažič, sekretar obč. komiteja ZKS Ajdovščina

Odmev te borbe je segel daleč po Primorskem, pa tudi v druge pokrajine Slovenije.

Okupatorsko nasilje pa je naraščalo iz meseca v mesec. Mnogi kraji, vaši in zaselki so morali plačati krvni davek. In med temi tudi prebivalci vasi Slap na Vipavskem.

Avgusta 1942 zgodaj zjutraj je italijansko vojaštvo, karabinjerji in vojaška policija, blokiralo vas. Tedaj so zagorele nekatere hiše; med njimi naj omenimo Ambrožičevo in Podgornikovo — na njenem mestu v osrčju vasi je sedaj spomenik žrtvam NOB. Mnoge vaščane so odpeljali kot talce. Med drugimi naj se spomnimo imen Gusteljna Podgornika, enega prvih aktivistov v vasi, in njegovega brata Evstahija, ki so ju kmalu zatem ustrelili v vasi Ustje. Imena teh in drugih, takrat in pozneje padlih žrtev in borcev za svobodo so vklesana v kraški kamen spomenika ter bodo ostala nam in našim bodočim rodovom v trajnem in svetlem spominu.

V spomin na te žalostne dogodke so se prebivalci Slapa in okoliških krajev dne 30. julija letos zbrali na proslavi ob spomeniku.

Proslavo je začel v imenu združenja borcev NOV Martin Vidrih. Za njim je v imenu občinskega odbora ZZB in drugih družbeno-političnih organizacij občine Ajdovščina spregovoril sekretar občinskega komiteja ZK Franc Tomažič, ki se je v klenem govoru spomnil dogodkov izpred tridesetih let in ob zaključku podal še oris razvoja kraja kot tudi vse občine Ajdovščina v povojnem obdobju.

Ob zvokih žalne koračnice in državne himne so počastili spomin mrtvih, delegacija ZZB pa je položila vence k spomeniku žrtvam. Slavju je sledilo tovariško srečanje borcev in aktivistov NOB iz Slapa in sosednjih vasi.

MATEJ KOS

NOVA GORICA

V SPOMIN 1. PRIMORSKE-MU BATALJONU

Vsa slovenska napredna javnost letos s ponosom praznuje 30-letnico ustanovitve prvih partizanskih brigad, enot, ki pomenijo operativni začetek naše vojske. Tej veliki obletnici naše zgodovine se pridružuje tudi 10. avgust 1942, ko je na Vodica nad Ozeljanom nastal prvi primorski partizanski bataljon Simona Gregorčiča.

Začetki oboroženega narodno-osvobodilnega boja koreninijo v letu 1941 in celo še prej, saj naše ljudstvo ni mirno prenašalo dolge in krute fašistične okupacije. Iz prvih in, razumljivo, skromnih začetkov oboroženega upora in boja na Primorskem, je bilo v začetku avgusta 1942 v Vipavski dolini, Trnovskem gozdu, na Krasu in v Brkinih, pa tudi v Goriških Brdih, na Tolminskem, Bovškem in Cerkljanskem območju že toliko borcev, da so se jele ustanavljati partizanske čete. Partizanski bataljon, ki se je okrog 10. avgusta 1942 formiral v osrčju Vipavske doline, je združeval dve Vipavski in Kraško četo. Ob ustanovitvi je štel kakih 120 borcev in bork. Jeseni je potem dobil novo okrepitev v borcih Loškega odreda in nastal je »Soški odred«, ki je pozimi 1942/43 še kako uspešno izvršil veliko partizansko mobilizacijo. Nastala sta Južno-primorski in Severno-primorski odred, precej borcev (nad 1.000) pa je tedaj Primorska dala našim brigadam: Tomšičevi, Gubčevi, Serčerjevi in Cankarjevi. Aprila 1943 sta tudi na Primorskem že nastali brigadi: Simona Gregorčiča in Ivana Gradnika.

Na pobudo borcev je pri vodstvih družbeno-političnih organizacij občin Ajdovščina in Nova Gorica ustanovljen odbor, ki naj pripravi vse potrebno za proslavo te velike 30-letnice. Na območju Šempasa — Ozeljana bo izbran primeren prostor za veliko jubilejno prireditev. Mladinska-planinska skupina pri osnovni šoli Šempas se je obvezala, da bo do spominske plošče, na kraju ustanovitve tega bataljona, obeležila dve stezi z lepimi planinskimi markacijami in počistila okolje te spominske plošče na Vodica nad Ozeljanom.

Datum slovesne prireditve bo določen in objavljen kasneje.

Občinski odbor ZZB NOV v Novi Gorici zbira podatke borcev in bork tega bataljona. Namen je, da bi zbrali podatke vseh tedanjih borcev in bork ter prve večje partizanske enote na Primorskem in po tako zbranih podatkih od neposredno udeleženih oseb zbrali kar največ podatkov o nastanku in delovanju tega bataljona v poletju in jeseni 1942. Marsikaj je seveda že znanega, so pa le še dogodki, ki niso dovolj znani niti dovolj pojasnjeni. Borci tega bataljona naj pošljejo obč. odboru ZZB v Novi Gorici svoj naslov in podatke o delovanju te enote.

Odbor za prireditev pričakuje, da bo na tej jubilejni proslavi zagotovljena udeležba vseh občin Primorske, da se bodo tu zbrali zastavonoše vseh partizanskih in domicilnih enot primorskih občin, posebno radi pa bi videli vse preživele borce in borce tega prvega primorskega partizanskega bataljona.

DOBOVA PRI LJUBLJANI

IZLET V GORSKI SVET

Združenje borcev Dobrova pri Ljubljani že deset let prireja izlete po domovini za svoje člane, da se bolje seznanijo z našimi naravnimi lepotami in zgodovinskimi znamenitostmi.

Letos, 30. julija, smo se odpeljali v dveh avtobusih na Gorenjsko. Za kratek čas smo se ustavili v Kranjski gori. Nato smo potovanje nadaljevali po gorski cesti na Vršč. Med potjo smo si ogledali rusko kapelico, ki spominja na trpljenje ruskih ujetnikov med prvo svetovno vojno. Tedaj je plaz zaslus številne trpinke, ki so gradili tam vojaško cesto. Imeli smo srečo z vremenom, tako da se nam je z vrha Vrščica odpiral najlepši razgled na Prisojnik, Razor, Škrlatico in Spik.

Potovanje smo nadaljevali v dolino Trente. Ogledali smo si izvir Soče in trdnjavo iz prve svetovne vojne. Seznanili smo se z Bovcem, Tolminom in Kobaridom, zlasti z znamenitostmi iz narodnoosvobodilne vojne, ki nanje opozarjajo spomeniki in spominske plošče. Vrnili smo se skozi Idrijo in Logatec nadvse zadovoljni s prelepim izletom.

JOZE KOMAT

DRAVOGRAD

USPEŠEN ORIENTACIJSKI
POHOD

Zveza rezervnih vojaških starešin v Dravogradu je 10. junija pripravila orientacijski pohod na 9 km dolgi poti. Pohod je med drugimi nalogami zajemal predvsem orientacijo po azimutu, dalje orientacijo po karti, topografsko nalogo, taktično nalogo in streljanje.

imeli smo ljudi

Nikolaj Pertinač

Peter Bernard

Dne 3. avgusta so ga spremili na zadnji poti do pokopališča v Kočevju številni borci, aktivisti in delavci delovne organizacije, ki je pri njih delal. — Rodil se je leta 1925 v Senvici. — Zaposlen je bil pri podjetju INKOP v Kočevju kot vodja skladišča. V vrstah borcev je bil od junija 1944 do konca vojne. Po vojni je bil delaven družbenopolitični delavec. Trajno ga bodo ohranili v spominu vsi, ki so ga poznali.

Udeležence, člane, so razdelili v patrulje. Vsaka patrulja je štela po pet članov ZRVS in po enega ali dva mladince. Preden je patrulja odšla na pot, so imeli z njo desetminutne priprave, tako da se je vsaka patrulja seznanila natančneje z nalogami. Na posameznih kontrolnih krajih so bile komisije, ki so patrulji dale določene naloge, potem pa so jih pregledale ter ocenile.

Kot posameznik je bil vsakdo ocenjen po nalogi o topografskih znakih, taktični in topografski nalogi ter po streljanju. Najboljši trije so bili nagrajeni. Ugotovili so, da je skoraj pri vseh članih zelo pomanjkljivo znanje o taktiki, tako da bodo morali v prihodnji sezoni precej več napraviti.

Po pohodu so zbrali vse udeležence in kratko analizirali pohod. Ta način dela je bil na splošno vsem všeč, saj se tako najbolj strokovno izpopolnjujejo. Izrazili so željo, naj bi bili pismeni izpiti bolj poredko, medtem ko bi se jim naj ta pohod štel kot ocena, saj menijo, da so z njim največ pridobili. Udeležba je bila 70-odstotna. Drugi člani so bili upravičeno odsotni.

RAVNE NA KOROŠKEM

SKRB ZA STROKOVNO
VZGOJO REZERVNIH
VOJAŠKIH STAREŠIN

Na zadnji seji občinskega odbora ZRVS občine Ravne so predvsem razpravljali o strokovni vzgoji rezervnih vojaških starešin. Razčlenili so udeležbo članov na taktično orientacijskih pohodih, ki so jih opravili v petih združenjih (Ravne I., Ravne II., Prevala, Mežica in Črna). Obravnavali so tudi nakup učbenikov in drugih potrebščin ter sklenili, da posamezne organizacije same uredijo nakup teh sredstev. — Jeseni se bodo začela predavanja za rezervne vojaške starešine. — Razpravljali so tudi o sprejemu članov v ZK, predvsem mlajših. Združenja bodo predlagala posameznike osnovnim organizacijam, naj jih sprejmejo med svoje člane.

FRANJO SREBOTNIK

znanci, saj so imeli Bernardovega Petra radi vsi.

Naj mu bo lahka svobodna gorenjska zemlja!

Anton Pretnar

Pokopali smo ga v začetku avgusta na gorenjskem pokopališču. Bil je znan po domačem imenu Ciklmanov ata. — Rodil se je leta 1890 na Poljšici pri Gorjah. Bil je krojač in šival je do zadnjega svojega dne. Kljub izredni starosti je še nedavno vdeval nit v šivanko, ne da bi potreboval naočnike. Tudi bral je še zmeraj brez naočnikov. — Kot mnogo njegovih vrstnikov, je preskusil tudi gorje prve svetovne vojne. Bojeval se je na več frontah. Po vojni se je uvrstil tudi med borce za našo severno mejo. Kmalu po okupaciji leta 1941 pa se je pridružil osvobodilnemu gibanju. Vso vojno je sodeloval z aktivisti. Brezplačno je krojil objekte za borce in njihove svojce. Po vojni ni iskal za to kakšnih posebnih pravic. Ostal je skromen vse življenje in tako se je tudi poslovil od nas. V slovo so ga zapeli javniški pevci. — Ata, naj vam bo lahka domača gruda!

Franc Grebenc

Pokopali smo ga 3. julija v Stari cerkvi. — Rodil se je leta 1901 v Opalkovem pri Velikih Laščah v družini malega kmeta. Ze v zgodnji mladosti je postal član telovadne organizacije »Sokole«. Ko je odslužil vojaške, je stopil v orožniško službo. Služboval je na Notranjskem in v Ljubljani. Leta 1936 so ga premestili v Cetinje, ker se ni strinjal z nazadnjaško politiko takratnih oblastnikov. Pozneje je služboval še v Sremski Kamenici in v Hercegovini. Po razpadu stare Jugoslavije se je vrnil domov. Ze ob začetku osvobodilnega gibanja je pomagal partizanom na Mokrcu. Decembra 1941 sta se z ženo preselila v Koblarje na Kočevskem. Tam je takoj začel zbirati orožje in potrebščine za partizane na Rogu. Deloval je do 26. septembra 1944, ko so ga gestapovci in domobranci iz Kočevja prijeli z ženo in sinom vred. Po mučnem zasiljanju so ga poslali v taborišče Ravensbrück. — Po osvoboditvi se je tov. Grebenc vrnil v Koblarje. Bil je zaposlen pri upravi splošnega ljudskega premoženja, pozneje pa pri okrajni zadrugi zvezi v Kočevju. Ljudje so ga spoštovali kot poštenega človeka, ki je po vojni vneto delal za naš socialistični razvoj. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

GRADITELJI — PRISKRBITE SI PRAVOČASNO
GRADBENI MATERIAL

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA TELEFON: DIREKCIJA: DIREKTOR 22833, CENTRALA 22-08, KOMERCIJALA 20-965
OBRAČUNI: V/C 22-833, BRČO 20-886, OPEKA 22-842, IN INOP 24-814
TERČNI RAČUN: PRI NOB V LJUBLJANI ŠT. 501-1430/3 POŠTNI PREDAL 14-1

obveščajo vse graditelje in ostale interesente, da bodo imele na razpolago vse opečne izdelke preko cele zime

V industrijski prodajalni je na razpolago tudi ves ostali gradbeni material in stavbno pohištvo

Vse informacije daje prodajni oddelek v Ljubljani, Cesta na Vrhovce, telefon štev. 61-965 in 61-805 ter zastopniki

- za Gorenjsko — Smolej Andrej, Kranj, Nazorjeva 4, telefon štev. 23-138
- za Dolenjsko — Praprotnik Ivo, Grosuplje, Prečna pot 8, telef. štev. 771-358
- za Notranjsko — Brenčič Janez, Vrhnika, Sušnikova 10.

Solidne cene — hitra dobava.

ŽIVI SO ZGORELI — ZDAJ POZABLJENI

Dne 20. julija je minilo trideset let od tiste strašne noči, ko je okupatorska soldateska pridivila v hribovsko vas Hrastnik pod Limbarsko goro. Nemci so izgnali vse ljudi iz hiš. Izločili so devet moških od žensk in otrok ter jih segnali na Vrbanov skedenj. Tam so jih privezali k trami, nato pa skedenj zažgali, da so nesrečneži goreli kot žive bakle. Nepopisno trpljenje je bilo skrajšano le tistim, ki jih je zažigal dim. Nemci so potem oropali vas in odgnali živino, ženske in otroke pa so izgnali v taborišče. Med žrtvami, ki so jih sežgali, je bil tudi 82-leten starček, Topolškov oče (Anton Razoršek). Telesne ostanki — zoglele kosti — devetih mučnikov so pozneje ljudje spoštljivo pokopali v bližini, čez nekaj časa pa so jih prekopali in so zdaj pokopani v skupnem grobu na moravškem pokopališču.

Imena žrtev so vklesana v kamnitem nagrobniku. Napisi so že malo zbledeli. Kaže pa, da je zbledel tudi spomin na te žrtve. Ko sem 20. julija, natanko ob tridesetletnici strašnega dogodka, obiskal grob žrtev v pričakovanju, da se bo kdo spomnil obletnice, sem bil zelo razočaran. Nikogar ni bilo razen mene, ki bi položil na grob vsaj skromen cvet in prižgal svečo. Pred spomenikom je ležal le šopek poponoma suhih nageljnov, ki so bili tja položeni kdo ve kdaj. Skušal sem sam nadomestiti, kar so pozabili tisti, ki bi jim morala to biti častna dolžnost.

JANKO ZUPAN

SKROMNA ODDOLŽITEV ZA TOLIKO ŽRTEV...

Dva do tri kilometre desno od ceste Crnomelj-Vinica je vas, razstresena pod hribom. To je Zapudje. Letos 19. avgusta bo poteklo 30 let, odkar je bila vas v celoti požgana in izropana, osm mož in fantov ustrelenih sredi vasi, drugi prebivalci pa so romali v zapore in internacijo.

Zarana zjutraj, ko se je komaj zdanilo, so tistega 19. avgusta pred tridesetimi leti vas obkrožili fašisti. Preiskali in pretaknili so sleherno hišo in se na videz umaknili. Kmalu so se vrnili, oziroma je prišla posebna fašistična enota. Ta je takoj pričela požigati in ropati. Lovila moške in jih odbrala osem ter na mestu pobila. To je edina vas v Beli krajini, kjer so med požigom vasi streljali na prebivalce. Bilo je to ob koncu roške ofenzive, ko so si zaradi tisočev in tisočev sovražnikovih vojakov, razporejenih po vsej Dolenjski, upali tudi fašisti iz postojank v Beli krajini in se s

svojimi »junaškimi« dejanji nad civilnim prebivalstvom »postavili« pred svojo vrhovno komando.

Vas Zapudje je bila po vojni obnovljena z velikimi napori in žrtvovanji preživelih vaščanov. Sredi vasi so tudi postavili skromen spomenik osmim ustreljenim in štirim ostalim vaščanom, ki so v NOB izgubili življenja. S skupnimi napori so si tudi zgradili majhen gasilni dom in v njem sobico za sestanke in prireditve. V njej imajo tudi televizor. Letos so dom povečali, dobili pa so tudi novo motorno brizgalno, ki ne bo rabila samo za gašenje požarov, marveč tudi za preskrbo z vodo. Z njo bodo polnili vodnjake, ko bo zmanjkalo v njih vode.

Kajpada bi tudi v Zapudju radi imeli vodovod, se pravi dobro pitno vodo, ko jo imajo na primer v sosednem Dragatušu. Toda ni denarja za te nameče, pravijo. Sami ne zmorejo vsega, pomoč od skupnosti pa je več kot skromna. Se zlasti, če računamo na žrtve te vasi v NOB, in kraški teren, kjer stoji vas in kjer imajo svoje borne njive in travnike. Obletnico krvavega jutra pred tridesetimi leti se bodo spominjali na spominski prireditvi v nedeljo, 20. avgusta, s kulturno prireditvijo, na kateri bodo tudi prevzeli novo motorno črpalko in odprli povečan gasilni dom.

P. ROMANIC

POZDRAV IZ MIRNE

V nedeljo, 6. t. m., je bilo v Mirni že tradicionalno srečanje bivših političnih zapornikov, internirancev in deportirancev trebanjske občine. Udeleženci tega srečanja so poslali glavnemu in odgovornemu uredniku »TV 15« kartico z naslednjim besedilom:

»Bivši interniranci iz raznih zaporov in taborišč imamo že enajsto vsakoletno srečanje v Mirni, na katerem obujamo spomine na ljudi, kraje in čase. Ker si bil tudi ti dolgo časa v taborišču na Rabu, se te spominjamo in ti ne želimo več takšnega »letovanja«. Lepo te pozdravljamo.«

Podpisan je tovariš Jože Zakrajšek in še več drugih. Glavni in odgovorni urednik »TV 15« se vsem lepo zahvaljuje.

SLIKA IZ PRED 30 LET

Ko sem nedavno prelistaval svoj dnevnik, se mi je pogled ustavil na fotografiji šestnajstih pionirjev in pionirk iz vasi pod Goteniškim Snežnikom. Prebral sem imena teh mladih ljudi; zapisane so njihove rojstne letnice, šolski razred in kraj. V dnev-

niku imam namreč zapisana imena vseh učencev, ki sem jih poučeval med svojim učiteljevanjem.

Obudil sem si spomin na maj pred tridesetimi leti. Tedaj je naša vas po okupaciji zažvela prvič na osvobojenem ozemlju svobodna, prerojena. Osvobojeno ozemlje se je razprostiralo od Kolpe do Rince ter do Grčaric na zahodu. Moji učenci so tedaj prvič videli in spoznali partizane. Videli so prvič partizansko triglavko z rdečo zvezdo; slišali so partizansko pesem »Hej, Slovenija... Tako je tudi naša šola našla svoje mesto v nastajajoči ljudski oblasti. Učenci pa so postali pravi pionirji in prevzemali so od terenskega odbora OF svoje naloge ter dolžnosti. Nekateri so nosili pošto, drugi so pomagali pri ureditvi vaške poti, dekleta so pomagala obdelovati njivo, ki bi naj rodila za naše borce.

Dobro se še spominjam iz šole ter tedaj v mladostni vnetosti sijočih obrazov, zvedavih oči, zlasti, ko smo se pogovarjali o našem boju, o junaških partizanih. Zvezki šolarjev so bili polni rdečih zvezd in simbola OF. To svojo prvo pionirsko četico — ki sicer še ni imela organizacijske oblike — sem tedaj ob neki priložnosti fotografiral. Zdaj je ta fotografija že zgodovinska — saj se je tako ohranila slika pionirjev in pionirk iz maja 1942 v vasi pod Goteniškim Snežnikom.

Večkrat sem mislil na te svoje nekdanje učence, zlasti letos, ko pionirska organizacija slavi svoj jubilej. Slike bodo nedvomno veseli nekdanji pionirji, ki so še živi. Ne le zame, marveč še za marsikoga zlasti za svoje nekdanjih pionirjev, je to lep spomin. Lahko nam je tudi v ponos, da je tudi naša vasica pod Goteniškim Snežnikom imela že tedaj na prvem osvobojenem ozemlju svoje pionirje in pionirke.

MARJAN TRATAR-UČO

pravna posvetovalnica

DOPIS JE NEJASEN

M. J. Mojstran.

Vprašanje: V dopisu pišete, da ste bili na Jesenicah na invalidski komisiji, ki vas je priznala za invalida III. stopnje. Na podlagi tega ste bili premeščeni tudi na drugo delovno mesto. Dobili ste odločbo o invalidnosti, za stalno, v njej pa sicer piše, da bo o denarnem nadomestilu odločeno z drugo odločbo. V nadaljevanju svojega pisma pišete, da v svojem zaslužku niste prizadeti. Kake druge odločbe niste prejeli in tako zdaj sprašujete, če ste upravičeni do kakega denarnega nadomestila ali invalidnine.

Odgovor: Vsekakor ste pogrešili, ker nam niste odločbe poslali v prepis skupaj z vašim dopisom. Tako je vaš dopis nejasen, ker pišete, da ste na drugem delovnem mestu in da boste dobili posebno odločbo o denarnem nadomestilu za delo na drugem delovnem mestu, potem pa pišete da pri zaslužku niste prizadeti. Možno je, da dobite invalidnino ali pa nadomestilo osebnega dohodka zaradi nižjega osebnega dohodka na drugem delovnem mestu. Kaj je nadomestilo zaradi nižjega osebnega dohodka na drugem delovnem mestu, pove že ime samo. Invalidnina pa je odmena za telesno okvaro. Vsekakor vam svetujemo lahko samo to, da se posanimate na vašem zavodu za socialno zavarovanje, kaj vam pripada in kdaj boste dobili dodatno odločbo bodisi za invalidnino ali za nadomestilo.

BODOČI UPOKOJENEC SPRAŠUJE...

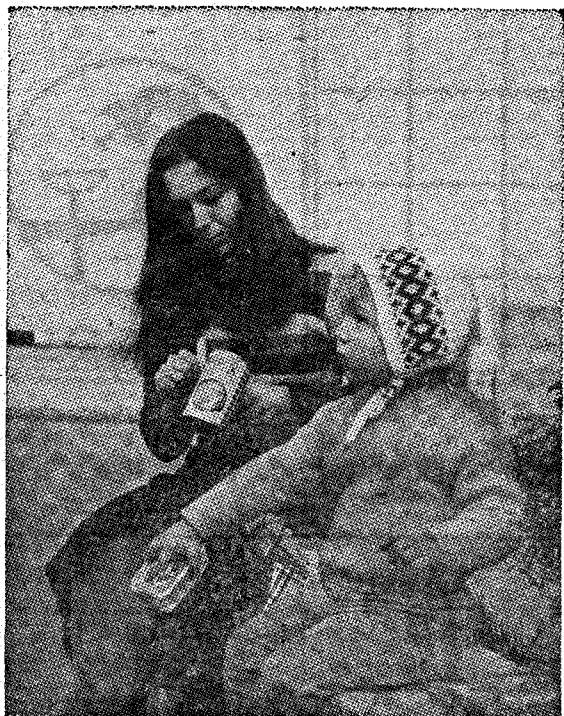
I. D. Trbovlje

Vprašanje: V dopisu pišete, da ste dopolnili 35 let pokojninske dobe, da ste borec NOV pred 9. 9. 1943, pa vas zanima, če bo pokojnina enaka, če se upokojite sedaj ali konec leta, ko boste dopolnili tudi 55 let starosti. Prav tako vas zanima, če je že dokončno določen dodatek za borce, ker nove odločbe niste prejeli in se na obični izgovarjajo, da stvar še ni uradno urejena. Prav tako sprašujete, če boste imeli po upokojitvi pravico do priznavalnine, če vaša pokojnina ne bo dosegala predpisane minimuma pokojnin.

Odgovor: Borec NOV pred 9. 9. 1943 pridobi pravico do polne, 85-odstotne pokojnine če dopolni 35 let pokojninske dobe. Če ste vi že izpolnili ta pogoj, imate pravico do najvišje možne pokojnine. Zaradi tega, če boste šli v pokoj konec leta, ko boste izpolnili tudi starost 55 let, vaša pokojnina ne bo višja. Pač pa utegne biti pokojnina višja, ker boste zaposleni še celo leto 1972 in imate morda letos višje osebne dohodke kot lani. Osnovo za izračun pokojnine predstavlja namreč petletno povprečje osebnega dohodka.

Dodatek za borce za leto 1972 je določen in znaša pri nas osnova za dodatek za borce 1880 din. Dodatek za borce se bo upošteval pri odmeri pokojnine. Pri tem morate vedeti, da znaša polna, 85-odstotna pokojnina za borce pred 9. 9. 1943 najmanj 1381,25 din (85 odstotkov od zneska din 1625). Ne boste pa dobili priznavalnine, ker se te izplačujejo po občinskih odlokih in nimajo nobene zveze s pokojninami.

RIBJI BRODET

Pridite v Kresnice!

V Kresnicah se že dalj časa prizadevno pripravljamo na proslavo ob 30-letnici partizanske vojske in ob 80-letnici rojstva maršala Tita. Praznovati bomo 20. avgusta letos. Na ta dan bo združenje borcev NOV Kresnice odkrilo spomenik padlim borcem in aktivistom NOB v Kresnicah.

Območje Kresnic, Kresniškega vrha, Golis, Jevnice, Ribč, Zapodja, Jesen in Vernika je bilo v NOB zelo pomembno. Tu so se križale kurirske in vojaške zveze z Dolenjsko, Štajersko in Zasavjem. Tu je dobil zatočišče in pomoč vsak partizan.

Dopolodne 20. t. m. bomo organizirali skupno z odsekom za NO vaje vseh enot civilne zaščite in gasilcev. Z enotami civilne zaščite bomo postavili namišljeno vas, v kateri bomo izvedli svoje vaje. Sledil bo pohod vseh udeležencev. Nato bo tovariško srečanje s prosto zabavo, bogatim srečolovom in plesom.

Svečani in komemorativni del proslave bo seveda pred odkritjem spomenika. Za slovesnost bomo pripravili lepo prireditev s kulturnim sporedom: slavnostni govor, recitacije petje in častna salva. Sodelovala bo tudi godba na pihala.

Na slovesnost vabimo vse tovarišice in tovariše, posebno pa vse udeležence, ki so se zadrževali v času NOB na tem področju.

G. V.

REŠITEV NAGRADNE KRIŽANKE

SMOLAR, TOKATA, ARAKAN, TAM, KAP, RULETA, IROKEZI, OSINA, ARAGONIT, OFARIM, SENEGALEC, DA, TUNIKA, TLACAN, RIVAL, OTOMANA, ON, NENI, RUDAR, TESARICA, ARIJ, IRA, OF, STRELINA, ICA, SEČA, IM, PARIŽAN, LED, VILE, ATI, IT, VEZIR, RACAK, KRMA, AV, NAKANA, STOL, KITA, TL, ITA, RINA, NETOPIR, AL, LEZA, ERIK, TINA, ATAL.

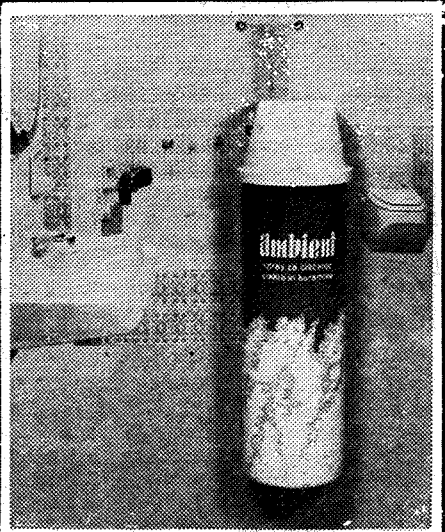
Knjižne nagrade prejmejo: »Treblinka« Polde MERHAR, Ul. 21. maja 20, 68250 Brežice, »Varšavski uporniki« Boris DEBELAK, 68296 Krmelj 30, »Zločin v Oradouru« Magda DROLE, Pod srnjakom 20, 61381 Rakek.

Nagrajenci bodo knjige prejeli po pošti od Zavoda Borec v Ljubljani.

Nagradna križanka LEK 34

SESTAVIL: KOPRIVŠEK	KEMBELJ	RADIJSKI SPORTNI NOVINAR	BEOGRAJSKI TEODNIK	REDKO M.IME	NAUK O ENERGIJI	RAŠEVINA
PARTIZANSKI ZDRAVNIK						
ANETOV ROMAN						
KRAJ PRI DOMŽALAH DEZELA V AZIJI						
			MARKO ROŽMAN NAS DIRIGENT			SEIDEL

RISAL: J.K.	MAKEDONS. HERODINA (VERA)	VREMEN. POJAV	RUSKO Ž.IME	NOGOMETAS OLIMPIJE	NIKALNICA	ŠASTRI				SVEČENIKI PRI ST. PERZIH				
LETALO						VZKLIK POLICA ZA KNJIGE				HRVAŠKA REVIJA TVAR				PARTIZANSKI ZDRAVNIK
MITOLOŠKI TROGLAVI PES								SPLIT LUKA TURKU			FINSKO MESTO PRODAJALEC LECTA			
OGLIJKOV IN VODIKOV RADIKAL					EDVARO BELAK			LETOPIS ODKOPA- VANJE					OVOČLENIK	
ŽILA DOVOONICA					SLADKOVOD. RIBA								SULTANOV UKAZ	
RIŽEVO ŽGANJE					AJDOVA SLAMA								EMIL CEVC PARTIZANSKI ZDRAVNIK	OS.ZAIMEK GLINA
								DEL BEOGRADA	RAZLIČNI ČRKI LAJDI, POGON, VIJAKI			KRAPINA PARTIZANSKI ZDRAVNIK		KRAVANJA Ž.IME
										PREBIVALEC ANATOLIJE				
GLASBENA ZNAMENJA										TEKAČ CLARK JASTREB			M.IME ZOBNIKA	
POZIV														
RAZLIČNI ČRKI	KALCIJEV KARBONAT	ZVER IZ RODU MAČK BREZAL KOH. PIJAČA								H ₂ O				DOLINAR JOŽE LETNI GOZDNI POSEK
										STAR SLOVAN			VEK GARDNER	
										KOHONT IRENA			ETIOPSKI PLEMIČ PREBIVALEC ISTRE	ARGON
TOMOSOV AVTO						MESTO V ITALIJI	POLT	POLET	OGEL	KOBILCA				
GOJENJE										VRSTA METULJA NASA PEVKA				
ONEMITEV														
PREDLOG					PERZIJSKI POLOSEL ORANJE									
MALIK							NASTREŠJE							
SOTOČNICA PIVÉ							KUPUJTE "AMBIENT"	NEDELAVEN						

Nagradni kupon 34

Priimek in ime _____

poklic _____

točen naslov _____

Razpis nagradne križanke

Pričenjamo serijo nagradnih križank tovarne »Lek« iz Ljubljane. Rešitve nam pošljite do 28. avgusta 1972. Rešitev bomo objavili v številki 36.

Pripravili smo tri knjižne nagrade: »Treblinka«, »Varšavski uporniki« in »Zločin v Oradouru«.

Mnogo zabave!

Uredništvo in uprava

S. Savinšek: Poredni smeh

Letošnje leto je leto številnih oblet. nič čisto tragičnih dogodkov izpred tridesetih let. Z drugo besedo: leto 1942 je bilo za marsikoga usodno. Sovražniki, ki so že drugo leto z vsem nasiljem divjali na naši zemlji, so bili na višku svoje moči in nadutega zmago-slavja, na drugi strani pa je bilo narodnoosvobodilno gibanje v polnem razmahu. To osvobodilno gibanje pa so sovražniki hoteli zatreti z najbolj nedolovsko krutostjo. Polnili so ječe in taborišča, streljali talce, prirejali hajke in kazenske ekspedicije z ropanjem, požiganjem in umori.

To leto je bilo usodno tudi za Slavka Savinška, slovenskega književnika, živečega in zaposlenega v Beogradu. Gestapo ga je osumil sodelovanja v osvobodilnem gibanju in ga junija 1952 aretirali ter po mučenju zaprli na Banjici, v taborišču na smrt obsojenih komunistov in španskih borcev, kjer je padel kot talec 11. avgusta 1942. Presenetljivo naključje pa je, da sta istega dne na dveh krajih pod gestapovskimi strehi omahnila dva slovenska književnika — oba Jeseničana. V Sentvidu nad Ljubljano je istega dne ugasnilo srce delavskega pisatelja Toneta Čufarja.

Medtem ko se je jeseniški kulturno umetniški klub Tone Čufar, ki deluje v okviru istoimenskega delavskega prosvetnega društva Svoboda, spominu Toneta Čufarja že lani oddolžil s ponatisom njegove povesti Tovarna (uredil Cvetko Zagorski), ki je izšla kot prvi zvezek Čufarjeve knjižnice, so kot drugi zvezek te knjižnice pred kratkim izšle izbrane pesmi Slavka Savinška **Poredni smeh** (Zbral in uredil jih je Črt Sinkovec). Ta zbirka otroških pesmi je nedvomno lepa in dostojna oddolžitev pesnikovega spomina. Razen pesnikovega portreta in življenjepisa je v knjižici objavljenih 18 pesmi, ki so kot nalašč priletno branje za učence nižjih razredov osnovnih šol. Z veseljem pa jih bo sicer bral vsakdo, ki mu je pri srcu iskriča misel, ugašena na akorde otroškega sveta.

Posebnost te knjižnice, vredna pozornosti in pohvale, so ilustracije, in sicer za naslovno stran in k posameznim pesmim, ki so delo učencev posebne osnovne šole z Jesenice, ki so jih izdelali pod vodstvom likovnega pedagoga in akademskega slikarja Romana Savinška. To je izredno posrečena zamisel, ki ustvarja nenavadno vsebinsko zlitost in celoto.

Zaradi zgoraj omenjenih odlik zbirke **Poredni smeh** zasluži svoje mesto v šolskih knjižnicah, pa tudi svoje mesto med ljubitelji lepe knjige, ki je namenjena našemu mlademu rodu.

S. Č.

IZRAZ TEDNA

Pazljivo smo spremljali izvajanje govornika enega izmed uglednih predstavniških teles v Srbiji, ko nenadoma zaslišimo naslednji besedi:

elaborizacija možnosti!
S srca nam je padel kamen: naš izraz tedna je bil najden.
(Povzeto iz rubrike »Kaj rečejo — kaj delajo« beograjskega tednika Ilustrovana politika.)

NAJMLAJŠIM ŽRTVAM

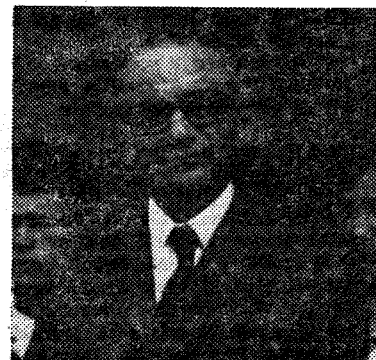
Borčevske in druge družbenopolitične organizacije na Hrvaškem so pred kratkim sprejele sklep, da se v Jastrebarskem, nedaleč od Zagreba, uredi spominska grobnica najmlajših žrtev fašističnega terorja ter zgradi pionirsko središče za negovanje in čuvanje tradicij narodnoosvobodilnega boja. Pionirsko središče in spominsko grobnico naj bi postavili na kraju, kjer je bilo v minuli vojni zloglasno taborišče, skozi katero je šlo več kot tri tisoč otrok od sedmega do petnajstega leta starosti. Sestrane, gole in bolne otroke so ustaši pripeljali s

beležke

Kozare, iz Banije, s Korduna, iz Like in drugih krajev širom po Hrvatski ter Bosni in Hercegovini. Postaviti nameravajo tudi spominski muzej, ki bo mladi generaciji s pomočjo fotografij, raznih dokumentov in žive besede preživelih taboriščnikov pričal o eni najbolj temnih strani fašističnega terorja.

POSŁANSTVO

Ob otvoritvi šole v Sanici pod planino Grmeč pri Ključu, kjer je bila pred tridesetimi leti ustanovljena prva mladinska delovna brigada, je govoril tudi organizator vstaje v BiH in član sveta federacije Djuro Pucar-Stari:

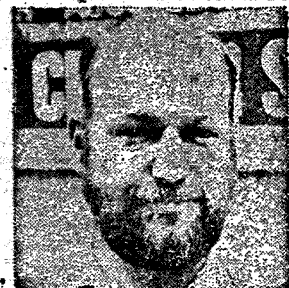
»Učitelji, ki bodo poučevali v tej šoli — spomeniku, se morajo zavdati svojega poslanstva. Ne smejo samo misliti, da so uslužbenci v odmerjenem delovnem času... Učna ura je resda časovno omejena, toda vzgojna,« je dejal.

AZ-Gespräch mit dem jugoslawischen Spitzenregisseur Dusan Makavejev

AZ-Gespräch mit dem jugoslawischen Spitzenregisseur Dusan Makavejev

Er ißt immer denselben Apfel

»... überhaupt nicht. Der Film läuft überall in der Welt, nur nicht in Jugoslawien.«

DUSAN MAKAVEJEV
Foto: Hub Schmidt

doxen Belgrader Filmmacher, der mit »Ein Liebesfall«, »Der Mensch ist kein Vogel« und »Unschuld ohne Schutz« international bekannt wurde (die beiden letzten Filme wurden im

»Wieso nicht? Sie sind doch ein Aushängeschild, ein prominenter Renommé-Jugoslawe? Wie ist Ihre Position daheim?«

»Die ist angenehm. Alle sind freundlich zu mir. Niemand würde meinen Film verbieten. Nur in die Kinos kommt er nicht.«

»Wer verhindert das?«
»Da gibt es Veteranenverbände. Leute, die am liebsten den Sozialismus wieder einführen würden.«

»Sind die so mächtig?«
»Mächtig genug für die kleinen bürokratischen Pressionen.«

»Das ist ja wie bei den Kapitalisten?«

»Allerdings! Das ist überall das selbe Spiel.«

Nun ist das Thema »Sexualität und Sozialismus« für alle Ihre Filme charakteristisch...
Ja, ich esse immer denselben Apfel.

Posnetek dela pogovora D. Makavejeva v nemškem listu »AZ Nachrichten«, objavljen pod naslovom »On je vedno isto jabolko«.

IZJAVI DUŠANA MAKAVEJEVA NA ROB

Brez komentarja

Uredništvo »4. julia« je v eni svojih zadnjih števil objavilo pismo Antea Višića, upokojenega podpolkovnika, ki pravi:

— Na potovanju skozi Zahodno Nemčijo mi je prišla v roke sobotna številka časnika »AZ Nachrichten«, ki izhaja v Münchnu, in v njej pogovor z danes na zahodu nenavadno populariziranim filmskem delavcem Dušanom Makavejevom.

Nič nimam proti njegovim umetniškim ekshibicijam, vseeno pa sem prepričan, da si ta gospod preveč dovoljuje: na vprašanje, kdo v Jugoslaviji preprečuje predvajanje njegovih filmov, trdi:

»zveza veteranov (to je borcev); ljudi, ki bi v Jugoslaviji zopet radi uvedli stalinizem.«

In tako naprej v istem stilu. Takšna lažna »mišljenja« daje človek, ki ima za to najmanj pravice — in mislim, da bi ga morali v tem najbolj energično zaustaviti...

S tovariškimi pozdravi!

ANTE VIŠIĆ, l. r.

Zaradi popolnejšega in doslednejšega informiranja naših bralcev — piše »4. julia« — objavljamo prevod nekaterih delov omenjenega pogovora, ki se glasi:

POTUJOČA KNJIGARNA

torek, 22. avg. 1972 ST. VRHNIKA
sreda, 23. avg. 1972 BOROVNICA — BREG
četrtek, 24. avg. 1972 VRHNIKA
petek, 25. avg. 1972 KAMNIK — NOTRANJE GORICE

NASE GESLO: Dobra knjiga v vsako vas!

KNJIŽNI HRAM NA KOLESIH razstavlja, prodaja, sprejema naročila in prednaročila za knjige, revije in časopise VSEH SLOVENSKEH ZALOŽB.

DELOVANJE »PARTIZANSKE KNJIGE«: razstave in sejmi naprednih slovenskih knjig, ustanavljanje in oživljanje knjižnih servisov po Sloveniji, tržna raziskava knjigotrštva, literarno-glasbene prireditve in pogovori z literati, ohranjanje revolucionarnih tradicij, distribucija naprednega — mladinskega tiska, skrb za prebujanje kulturnih potreb in vzbujanje zanimanja za kulturno dejavnost.

MEDNARODNO LETO KNJIGE 1972 je lepa priložnost, da vsi, ki se ukvarjajo s knjigo, množično sodelujejo in s tem pripomorejo k širjenju kulture med Slovenci.

Ekipe »Sutjeske«, ki je na Tjentištu ponovno začela snemati, se je pred kratkim pridružil tudi Richard Burton. Za razliko od lanskega snemanja, ko je znanega igralca poseben helikopter vsak dan peljal na snemanje iz Dubrovnika, je Burton letos z drugimi igralci nastanjen v skupnem, novozgrajenem hotelu na Tjentištu. Prizori drugega preboja borcev in ranjencev v Peti ofenzivi — snemajo jih te dni — so najmnožičnejši v tem domačem filmu, saj v njih sodeluje nekaj tisoč statistik. Iz ekipe »Sutjeske« tudi poročajo, da je vloga zdravnice Vere, ki je bila prvo namenjena Ružici Sokić in pozneje Vesni Krajini, prevzela Milena Dravić. Do konca snemanja je ostalo še okoli petdeset dni, potem bo ekipa Delićevega filma nadaljevala delo v studiju, premiero »Sutjeske« pa lahko pričakujemo spomladi 1973.

MANJ SOVJETSKIH LADIJ NA SREDOZEMSKEM MORJU

Predstavnik NATO v Neaplju je izjavil, da ima Sovjetska zveza letos v Sredozemlju precej manj ladij kot lani. Letala NATO, ki spremljajo in nadzorujejo sovjetske vojne ladje, so ugotovila, da je sedaj v teh vodah 30 ladij in 12-14 podmornic. Med njimi pa ni nobene letalonosilke ali nosilke helikopterjev. Še pred letom dni je bilo na Sredozemskem morju 44 vojnih ladij (med njimi tudi nosilka helikopterjev LENINGRAD) in 12-14 podmornic.

Sovjetske vojne ladje se nenehno zadržujejo v Sredozemlju po letu 1964, ko so Jugoslavijsko obiskale ena križarka in dva rušilca. Število ladij se pogosto spreminja, kar je odvisno od mednarodnih razmer, vaj in vremenskih okoliščin. Največ sovjetskih vojnih ladij na Sredozemskem morju je bilo avg. 1969. Takrat je bilo tam kar 75 ladij.

DRUGI KROG POGOVOROV O OMEJITVI OBOROŽEVANJA

Direktor ameriške agencije za nadzorovanje oboroževanja in razoroževanja G. Smith, ki je pred kratkim vodil ameriško delegacijo v Moskvo, je izjavil, da je naslednji krog pogovorov o omejitvi oboroževanja pričakovati čez nekaj mesecev. Kot je znano, so se v Moskvi dogovorili, da ne bodo več izdelovali novih jedrskih medcelinskih raket. To pomeni, da bodo ZDA zadržale 1054, Sovjetska zveza

zanimivosti

pa 1618 raket, kolikor jih imajo sedaj. Ker pa število bojnih glav v posamezni raketi ni omejeno, lahko obe strani še nadalje izpopolnjujeta obstoječe atomsko orožje in skušata sedanje rakete nadomestiti s takimi, ki bodo lahko nosile po več jedrskih bojnih glav.

V drugem krogu pogovorov se bodo skušali sporazumeti o omejitvi števila strateških bombnikov.

VSAK MESEC PO ENA ATOMSKA PODMORNICA

Generalni sekretar NATO Josef Luns je na tiskovni konferenci v Oslu pred kratkim izjavil, da v Sovjetski zvezi vsak mesec zgrade po eno 8.000-tonsko atomsko podmornico, oboroženo s 16 jedrskimi raketami tipa polaris. Domet teh raket je 2500-3000 km, podmornica pa lahko nekajkrat zaporedoma plove okrog sveta, ne da bi ji bilo treba skrbeti za gorivo. »To so ogromne enote, večje od podmornic drugih sil,« je dejal Josef Luns.

Ob tej priložnosti je generalni sekretar NATO še dejal, da ima Sovjetska zveza poleg atomskih še 225 klasičnih podmornic. Sovjetski napori za krepitev obrambe so po stvarni vrednosti ameriškim naporom skoraj enakovredni, čeprav je vrednost sovjetske proizvodnje za polovico manjša od ameriške.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

LOGAŠKA KRAMLJANJA ALI SLIČICE O SODELOVANJU MED VOJSKO IN PREBIVALCI

Sodelovanje in tovarištvo

Na uho nam je prišlo, da je na Notranjskem občina, ki prav »slovi« po zares odličnem sodelovanju, po resničnem tovarištvu med vojaki tamkajšnje garnizije in prebivalstvom. Da je občina, kjer je vse »naj...«, kjer za vse probleme takoj najdejo skupen jezik, kjer se JLA in prebivalci dejansko z roko v roki pripravljajo na obrambo domovine: Logatec.

In smo poslali tja našega novinarja in objavljamo nekaj drobcev iz njegove reportaže, ki pa zaradi pomanjkanja prostora v celoti, žal, ni mogla biti objavljena.

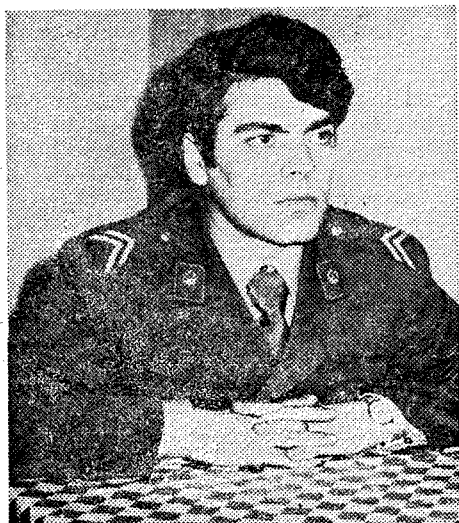
Na logaški občini si je načelnik oddelka za narodno obrambo Otmar Oblak preprosto pulil lase. Pripravljaj je letno poročilo in se potapljal v morje »obrambnih« podatkov. Skratka, vodil je nekakšno papirnato vojno, našega obiska pa se ni prav preveč razveselil. Vendarle si je »votrgal« nekaj dragocenih trenutkov za »telegrafski« razgovor z nami.

— Če tipate po odnosih med prebivalstvom in vojsko, je dejal ob cigaretah, — brez pretiravanja trdim, da so le ti zavidanja vredni. Ne vem, če se je tukajšja vojska kdaj zamerila občani... Sicer pa pojdite raje v vojašnico.

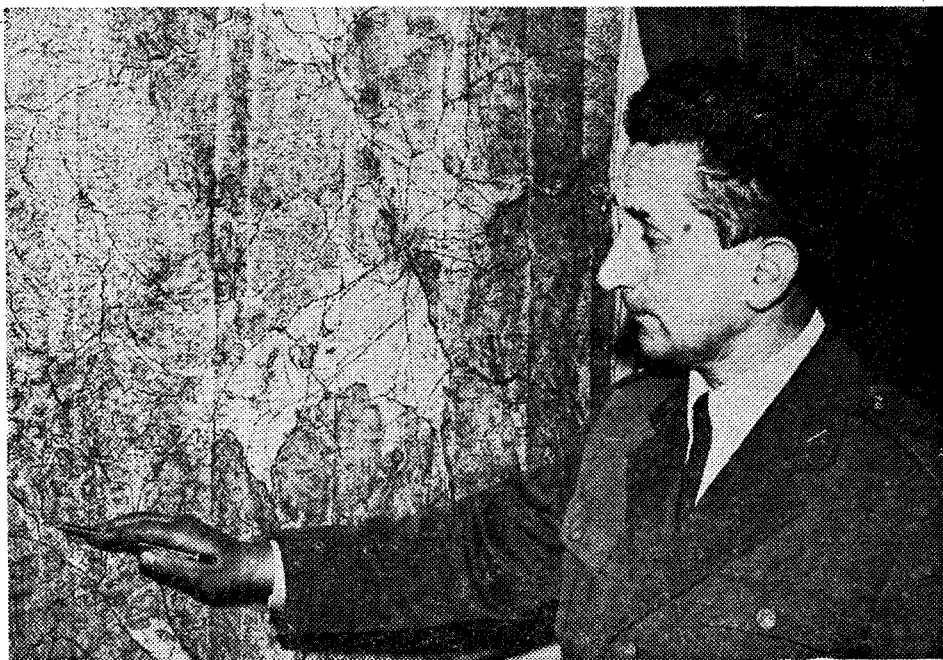
— Slišati je, tovariš Oblak, da se vojaki v Logatcu zares počutijo kot pravi občani. Če je to res, povejte, kaj ste storili, da je tako?

— Našo garnizijo redno seznanjamo z vsemi dogodki na območju občine. Enako delajo tudi starešine, ki so v Logatcu znani kot izredno dobri družbenopolitični delavci. Vojak je torej postal naš dober sosed in znanec in če želi, ko odsluži rok, ostati v našem mestu, za njegovo zaposlitev pa skrbimo mi. Vsaj do zdaj niso imeli nobenih težav z zaposlitvijo, kajti pridnega človeka in dobrega znanca vsakdo rad vzame v službo.

Med pogovorom smo mimogrede

Strelski mentor mladim, vodnik I. razreda Slavko Trajkovski, logaški »Slavec«.

Ko smo se pozanimali za načrte za letošnje delo s partizanskimi enotami oziroma z ZRVS, se je major Jerič hitro postavil pred karto ter nas »vpeljal« v splošno situacijo.

»oplazili« tudi obrambne priprave. Oblak je bil tudi tokrat kratkih besed, celo lakoničen.

— To ni več izrecna zadeva občine in vojske, marveč je skupna naloga vseh občanov. Prebivalstvo in vojska ne moreta drug brez drugega. Takšno spoznanje je že zdavnaj črtalo vse meje med Logatčani in garnizijo. Nadomestilo jih je z neločljivim obrambnim »tandemom«.

Sobesednika je preganjal čas, zato sem se poslovil. Za mano je ostal utrujen načelnik Oblak, v oblakih cigaretne dima. Znova je zabredel v morje nemirnih podatkov, ki so le napačno pričala o učinkovitosti obrambnih priprav Logatca.

Pravo nasprotje Oblaka, seveda glede zgovornosti, je major Dimitrije Jurič, poveljnik garnizije v Logatcu. Ta izredni poznavalec mestnih razmer niti najmanj ni skoparil z besedami.

— Poglejte, to so načrti za letošnje delo s teritorialci. Vse je nared. Čakamo le na ukaz.

— Letos si prizadevamo, — je dejal Dimitrije, — nekoliko izboljšati pouk za teritorialce. Vsaka taktična dejavnost teritorialnih oziroma partizanskih enot naj bi bila čim bolj podobna situaciji, ki jo narekuje sodobna vojna. V vojašnici smo že pripravili vse učne materiale in pripomočke. Pripadnike partizanskih enot, a to je le delček letnega načrta, bomo izurili v delu z radijskimi sprejemniki, z njimi nameravamo tudi natančno predelati TKT (tajno komandovanje trupam) in tako dalje. Vse teoretične priprave bomo postopoma preverjali, seveda ob praktičnih vajah na terenu...

Skrb za mlade in najmlajše

Vodnik I. razreda Slavko Trajkovski, po domače »Slavec«, je doma iz Ohrida. Ni Logačana, ki ga ne bi poznal. Slavec je tajnik strelskega društva, trener pionirske strelske organizacije, član občinskega komiteja ZK, ki bi se rad vključil v ZRVS, čeprav je še vedno aktiven podoficer JLA. Tudi tam bi z veseljem pomagal. Slavec, strelski tekmovalec, ki je na lanskeoletnem prvenstvu naše republike zasedel deseto mesto v streljanju z vojaško puško. Slavec, logaški zet.

— V našem strelskem društvu so včlanjeni predvsem mladi, — pravi vodnik. — Predsednik je delavec, rezervni poročnik Rudi Čamerlik. Izreden tovariš in skrben voditelj mladih strelcev.

— Kako pa je s pionirji, ki jih navdušuje strelstvo?

— Društvo pionirjev iz dneva v dan narašča. Seveda otroci streljajo le z zračno puško. Za zdaj so njihovi uspehi zelo dobri. Imam že nekaj odličnih strelcev, ki so od možnih sto dosegli več kot osemdeset krogov!

Prednja straža vojašnice

Ze v vojašnici so povedali o sosedu Antonu Mačku, ki je na lastno pobudo izdelal kovinski obešalnik za vojaške plašče, »šinjale«. Njegov brat je tudi pomagal: ko so vojaki urejali ceste na dvorišču je pripeljal petdeset kamionov peska, kamenja.

— Kaj vam bova računala, — sta rekla brata, — saj vemo kaj je vojska.

O sožitju in sodelavi med prebivalci in vojsko je bilo sicer dosti govora. Vseeno smo poiskali kmeta — prvega sosedo — Bernarda Rožmanca. Zeleli smo namreč zvedeti, kaj misli »navaden« občan o »skupnih nalogah« v obrambnih pripravah. Bernard je nekaj brskal po gospodarskem poslopju, okrog nog pa sta se mu motala dva mlada, neugnana psička.

— Saj veste, — je tehtal besede kmet, — sosedje dobro vemo, kaj pomeni vojašnica za našo obrambo. Večkrat opazujemo kamione, ko pripeljejo »obrambno blago«, vendar vas to, po vsej verjetnosti, ne zanima.

Kmet Bernard čuva skrivnosti, ker se dobro zaveda, da tudi to sodi v priprave na obrambo. O tem smo se hitro prepričali.

— Najbližji sosedje smo, lahko bi rekli, prednja straža teh naših in vojaških objektov. Zavoljo tega ne prenašamo neznanca, ko »nedolžno« brska po tem okolju. Morda bi kdo mislil, da se kmetje premalo ukvarjamo s politiko. Čeprav smo včasih prezaposleni, smo vseeno, kolikor se da, na tekočem. Redno se zbiramo v vojašnici, kjer nam naš major Dimitrije pojasni marsikaj, kar zamudimo. Iz takih razgovorov črpamo svoje naloge, ker smo, kot je že rečeno, prednja straža.

Takšen je drobec današnjega Logatca. Takšni so njegovi prebivalci. Kmetje, delavci, mladi in stari. In občani v živo olivnih oblekah.

BESEDILO IN FOTOGRAFIJE:
B. JAKOVLJEVIČ

Prvi sosed Bernard Rožmanec: »Tudi kmetje smo nevidni in vedno budni stražarji obrambe«.

DOBER NAKUP ZA MALO DENARJA
vam spet omogoča

nama
LJUBLJANA

v prodajnih enotah

tokrat z

VELEBLAGOVNICA PRI POŠTI, Ljubljana
KONFEKCIJA ELITA,
BLAGOVNICA, Kočevje
BLAGOVNICA, Skofja Loka
VELEBLAGOVNICA, Velenje

RAZPRODAJO
POLETNE
KONFEKCIJE
IN OBUTVE

od 31. 7. 1972. do 19. 8. 1972.

20 - 50 %
znižanje prodajnih cen

Alojz Pozderec

Prvomajska ulica v Subotici je zelo podobna vsem drugim ulicam v vojvodinskih mestih: dolga je, hiše vzdolž nje so domala enake, pa brez asfalta je in po njej so raztresene luknje, ki se ob nalihv dežja spremenijo v majhna jezera; po njih takrat plavajo race in gosi in otroci se igrajo pomorščake. Zdaj je tam suho in vroče in do konca Prvomajske ulice, do številke 86, je treba prevoziti kar precej po neravnem, posušenem blatu.

Na številki 86 pozvonim in človek za visokimi vrati najprej zakriči, da je »otvoren«, potem pa čaka, jaz tudi čakam in oba se nekaj minut pozneje sestaneva za visokimi odprtimi vrati: on z berglami in z neizgovorjeno besedo: oprostite! na ustnicah, jaz pa s pozdravom Alojzu Pozdercu, rezervnemu starešini, Slovincu, Prekmurcu, ki živi v Subotici in ima bergle in težko hodi, ker je nalomil nogo.

Dan prej sem veliko slišal o njem. Deset in več let poprej mi je neki znanec Ivo, iz Trsta je bil doma, dejal: kjer so vrabci, so tudi Slovenci. In to menda drži. Drži pa tudi nekaj drugega: o rezervnih starešinah Slovincih v Subotici so mi imeli povedati veliko, veliko lepih stvari, in posebno so mi omenjali Alojza Pozderca, ki je bil eden najaktivnejših v zvezi komunistov, socialistični zvezi, nekaterih drugih družbenopolitičnih organizacijah in še posebno v organizaciji rezervnih starešin.

Tako sem prišel v Prvomajsko ulico na številko 86, in zdaj sva tu: on z berglami, jaz pa s svojim orodjem, novinarskim.

Potem sva sedela v kuhinji — oprostite, belimo hišo, pa ti mojstril — in najprej sva se pogovarjala v slovenščini, ki je bila pomalem pravi jugoslovanski esperanto, potem pa sva se odločila: naj bo srbohrvaščina, saj nama je vseeno: glavno je, da se razumeva.

In razumel sem ga zelo dobro, ko mi je pripovedoval o Melincih pri Murski Soboti, kjer je rojen in odkoder so ga mobilizirali na delo v Avstrijo, o njegovih pobegih in ponovnem delu, o poteh brez dokumentov in o čakanju na konec vojne in o mobilizaciji ob koncu vojne. V armadi je ostal do aprila 1948; vojak je bil v Celju in Slovenski Bistrici, v Dravogradu in v Bajmoku pri Subotici, v Vrhu in še v nekaterih drugih garnizijah. Opravljal je številne dolžnosti: bil je navaden vojak in deseter, pomočnik politdelegata v vođu in namestnik komandirja voda pa še kaj. Celo v gradbeni stroki je delal in končal kot elektrifikar in s činom vodnika. Pa je tako tudi ostal vodnik vse do svojega petdesetega leta — letos pa bo njegove obveznosti po predpisih konec.

— Zame pa vseeno ne bo konec, — pravi. — Delal bom v vseh organizacijah, dokler bom mogel in kolikor bom mogel. Veste, človek se navadi, da se srečuje z ljudmi, da skupaj z njimi rešuje težave, ki nastajajo v ulici, v organizaciji.

Vprašal sem ga, kako se je naučil, da rešuje skupaj z ljudmi vse te težave in druge stvari, ko pa ni od tu: kako se je prilagodil in kako so ga ljudje sprejeli.

— Lepo sem se prilagodil in zelo lepo so me sprejeli, — je dejal in obraz se je lesketal v rdečici, ki ima v sebi primes odtanka časa in potepanja po preteklem času. — Zares so me lepo sprejeli, nobene razlike niso delali in to mi je zelo ugajalo.

In sem si sam dejal: zakaj ne bi še jaz delal skupaj z njimi za vse nas, ko pa živimo v isti ulici in v isti organizaciji in v istem mestu? Pa sem delal, celo neke zapadne dolžnosti sem opravljal v letih, ki tukaj, na meji, niso bila mirna in so bila bolj vroča, kot je letošnje poletje.

In pripovedoval mi je o vseh tistih nalogah, ki jih je imel poleg svojega dela. Delo pa je opravljal pošteno in zavestno: bil je — tako v Mehaniki kot pozneje v Fidelinki — velikokrat med tistimi, ki so

dobili javna priznanja. Pred dvema letoma je bil zadnjič v Sloveniji v Bohinju na počitnicah, ki jih je dobil z nekaj svojimi tovariši kot darilo od Fidelinke.

In Alojz Pozderek, rezervni vodnik, mi je še pripovedoval o aktivnosti njihove organizacije rezervnih starešin; o azimutu in karti sva govorila, o ravnini, ki nima konca, o strelskih vajah in še o številnih drugih rečeh. In ko pripoveduje, govori včasih tako hitro, da se bededa zajedajo naslednje in moral sem mu pozorno slediti. Za hip sem prenehal s to pozornostjo samo takrat, ko se je zasmejal, toda ne preveč glasno in ne preveč dolgo, čeprav je na rdečem obrazu petdesetletnika še dolgo ostala sled smeha in sled časa: slednja pač mora ostati, ker je tudi to del njega in njegovega časa in vsega, kar teče z njim in mimo njega.

Pa nisem mogel, ko sem občutil, da je že čas, da končava s pogovorom, da ne bi omenil domotožje, njegovo Prekmurje, da ne bi omenil njegove kraje, da ga ne bi spomnil na to, kako je lepo v Bohinju, in sploh na to, da včasih poti peljejo ljudi nazaj tja, odkoder smo nekoč prišli. Res je: svojo hišo ima, pomagalo mu jo je zgraditi podjetje in Zveza borcev in sam je garal. Zdaj je s stoterimi nitmi vezan na to ravnino na drugi strani Donave in vezan je na ljudi iz ulice in na kraj. Pa je dejal:

— Ko bom šel v pokoj, bom vse prodal in odšel spet v Slovenijo. In če ne bom nikjer mogel najti kaj zase, bom ostal kje na robu gozla, kjer mi bo lepo in bom spet doma.

To je domotožje.

Za njim bodo ostale lepe besede in moj pozdrav, pred menoj pa je spet bila Prvomajska ulica in dolga pot, ki pelje tja, kamor bo šel tudi on: proti Sloveniji, proti Prekmurju, pa čeprav le na rob nekega gozdička, kjer mu bo lepo in kjer bo živel od spominov.

Prepričan sem: od lepih spominov.

IVO TOMINC

Dr. Teodor Tominšek:

KOČEVSKI PROCES

(Nadaljevanje)

Tako je imel v bližini Sv. Treh kraljev v nekem skednju sestanek z italijanskimi oficirji in kleparjem Zitnikom (izpovedba obtoženca Jesenovca). Po tem sestanku je Novak zabil svojim četnikom, da ne smejo nikomur govoriti o tem sestanku. S tega sestanka je Novak prinesel nek »pergament«, na katerem je bila začetna cona Družinska vas in ozemlje na levem bregu Krke med Novim mestom in pa do nemške meje (izpovedba Jesenovca). To je bila od Italijanov, četnikom obljubljena svobodna cona. Glasom izpovedbe telesnega gardista Stanovnika Jožeta, ki je bil od partizanov zajet v Družinski vasi, je major Novak o priliki pohoda četnikov na Dolenjsko (spomladi leta 1943) imel v Pleterjih sestanek z belogardisti in italijanskimi oficirji.

Tesno sodelovanje plavih in belih z okupatorji je prišlo do najbolj vidnega izraza še par dni po kapitulaciji Italije. Glasom izpovedb priče tov generala Avšiča so namreč okoli 1. 9. 1943 plavi (četniki) in beli skupno z Italijani in Nemci pri Krvavi peči napadli partizane, da bi zavarovali progo Ljubljana—Trst, ki so jo ogrožali oddelki naše Narodno osvobodilne vojske. S tem je dokazano ne samo to, da je bila njih glavni namen uničevanje Narodno osvobodilne vojske, temveč da je njihovo izdajstvo šlo celo tako daleč, da so najhujšemu narodnemu sovražniku pomagali preprečiti akcijo, ki je bila v eminentno korist naših velikih zaveznikov predvsem Anglije in Amerike.

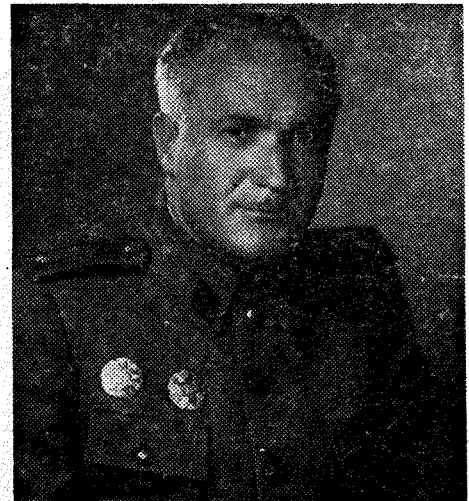
Posebno značilen in nekako tipičen v tem pogledu je primer tako zvanega »štajerskega bataljona«. Ta oborožena, pozneje vojaško organizirana formacija se je pojavila prvič v začetku spomladi 1942 pri Devici Mariji v Polju. Obstojala je takrat iz 17 mož, večji del beguncev iz Štajerske in nastopala kot ilegalna, kot del »redne jugoslovanske vojske«. Inicijativno za njen nastanek in delovanje je dal major Novak, ki pa je ostal v ozadju s tem, da je usmerjal njegovo postopanje po svojem namestniku kapeitanu Debeljaku (izpovedbe obtož). Starniša Marjana in Tomažič Draga, dnevnik Jakoba Jošta in izpovedbe priče generala Avšiča). Ta prva Novakova »ilegala«, ki si je na videz prevzela nalogo boriti se proti okupatorju in ki se je na terenu izdajala za nek partizanski odred, je kmalu po ustanovitvi zavzela sovražno stališče proti Osvobodilni fronti in njeni vojski (partizanom). Kakor je razvidno iz Jakobevega dnevnika in ostalega dokaznega gradiva navedenega spodaj pri obravnavanju delovanja obtoženca Sinkarja in drugih pripadnikov tega »bataljona«, je njegova aktivnost obstojala predvsem v napadih na partizane ter v umorih ujetih partizanov in drugih aktivistov Osvobodilne fronte. Edino v enem primeru, to je ob priliki napada na Italijane pri Ratežu, je prišlo do nekega sporazuma s partizani glede skupnega nastopa proti Italijanom, pa še v tem primeru je ta »bataljon« sramotno pustil partizane na cedilu s tem, da je neposredno pred spopadom zapustil svoje položaje. Pa tudi ta navidezna ilegalna je trajala le kratek čas. Že julija 1942 sredi italijanske ofenzive proti partizanom so se odkrito prelevili v bele s tem, da so napravili z Italijani sporazum, ter pričeli z njimi javno sodelovati in od njih sprejemati orožje. Tako se je ta »vodred«, ki naj bi bil odred redne jugoslovanske vojske naenkrat prelevil v pravoverno belo gardo pod imenom »legija smrti«. Pripadniki te legije so nosili na glavah četniške kučme z značko mrtvaške glave s prekrizanimi kostmi, ter se javno kretali vpricho Italijanov po mestih in po podeželju »ljudijske province«. Njihove glavne postojanke na podeželju so bile Stopiče, Dolž, Hrušica, Semič, Gračertur in Brezovica. Ta doba odkritega belogardizma je trajala nekako do julija 1943, nakar je pričela doba druge »ilegale«, ki je imela svoje začetke v Zaplani, oziroma Kraljevem grabnu pri Polhovem Gradcu, v obliki »novih« četniških odredov redne jugoslovanske vojske ter doživela svoj konec na Grčaricah po kapitulaciji Italije.

Iz opisanega prelevljanja plavih v bele in belih v plave pod raznimi imeni in nazi-

vi, vse pod »tajno« firmo redne jugoslovanske vojske, ki se je vršilo pod komando Mihajlovičevega pooblaščenca »komandanta redne jugoslovanske vojske za Slovenijo«, majorja Novaka, se povsem jasno vidi, da gre pri plavih in belih za eno in isto izdajalsko tvorbo, ki je sicer na zunaj menjala svojo obliko in metode, katere bistvo pa je ostalo vedno isto.

Vse to in okolnost, da niso oddali proti okupatorju niti enega strela — kakor »vsi obtoženci soglasno priznavajo — potrjuje, da njihov namen ni bila borba proti okupatorju, temveč da zasledujejo predvsem druge cilje, ki nimajo nobene zveze z borbo za narodno osvoboditev. Enako kakor belim, je bil tudi plavim glavni namen boriti se proti narodno osvobodilnemu gibanju Osvobodilne fronte, kakor so tudi skrivali pod krinko borbe proti komunizmu in komunizmu. Po izjavi obtoženca Starniša je vodstvo dobilo od Draže Mihajloviča brzojavko, »da se je treba z vsimi sredstvi boriti proti komunizmu, ki da je glavni sovražnik Jugoslavije«. Obtoženi Starniša je izjavil, da imajo vse četniške edinice v Sloveniji prepoved vsake akcije proti Italijanom. Na Otočcu, kamor so privabili mlade in neizkušene novince z zagotovitvijo, da se bodo borili proti okupatorju in da je sklenjen s partizani sporazum za skupno borbo, sta Koprivica in Kranjc vodila med četniki propagando proti »partizanom in komunistom« (izpovedbe poročnika Šijanica). Beli in pozneje plavi vojaški vodja, poročnik Kranjc Milan je v bližini Otočca napadel neko žensko, češ, da je komunistka in pristašica OF, ter ji grozil s smrtjo (izpovedba Nota Stanka in Stojana Ivana). S takim početjem so sami ovrgli svoje lažne trditve in pokazali svoj pravi namen. Tudi motivi plavih so bili torej v bistvu isti, kakor gori opisani motivi belih.

Upravičen je zato zaključek, da med belo in plavo gardo ni nobene bistvene razlike, da sta ena, kakor druga samo tvorba že omenjene reakcionarne klike, ki se je pri zasledovanju svojih protinardnih in protidemokratskih ciljev posluževala različnih oblik svojega sodelovanja z okupatorjem. Ker so skupine v tej klimi bile svetovno nazorsko heterogene, so se naravno od časa do časa med njimi pojavljala trenja za prevlado v vodstvu in vplivu na moštvo (izpovedba obtoženega Malovrha). Vedno so si pa bili edini v tem, da je treba za vsako ceno in z vsemi sredstvi zatreti gibanje Osvobodilne fronte ter v to svrhu podpreti okupatorsko oblast, ki je šla za istim ciljem. V tem oziru je značilna izpovedba kaplana Malovrh Franca, enega najspodobnejših in

Jernej Štante, tožilec na kočevskem procesu

najbolj aktivnih organizatorjev belogardističnega pokreta na podeželju ter istočasno zveznega funkcionarja med belo in plavo gardo, ki je pri svojem zasliševanju izjavil dobesedno sledeče: »Jasno mi je, da so naši voditelji doslej paktirali z Lahi in ko teh več ni, z Nemci, da bi z njih pomočjo preprečili, da jim narod prebujen po delu Osvobodilne fronte ne bi iztrgal iz rok oblast in da si na ta način ohranijo svoje čisto egoistične koristi in položaje.« To svojo izjavo je v bistvu ponovil in vzdržal do konca razprave.

(Se nadaljuje)

PRIPOMBA

V zvezi s podlistkom dr. Teodorja Tominška »Kočevski proces« nam je Peter Šobar iz Kočevja poslal sledečo pripombo:

»Dr. Teodor Tominšek, v svojem prispevku, ki ga objavlja TV-15, pod naslovom Kočevski proces, v številki 26, stran 9, TV-15, navaja v podnaslovu »Glavna razprava«, da je bila javna razprava v veliki dvorani takratnega Sokolskega doma (zdaj preurejen v Šekšov dom). Tu se tovariš Tominšek moti. Javna razprava proti beli in plavi gardi je bila v Kino dvorani, poleg sedanjega hotela Pugled, ne pa Sokolskem domu. Na tem procesu sem bil sam navzoč in vem zagotovo, da je bil proces v Kino dvorani v Kočevju. Ta dvorana tudi še sedaj obstaja in je poleg hotela Pugleda.

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—
Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

diferencirana
uporabnost
baterij

ZMAJ

vam omogoča
optimalno
izkoriščanje energije

super

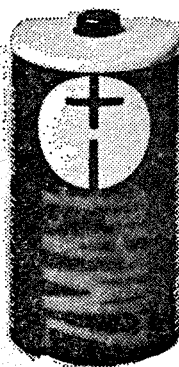
zlata — za zahtevne aparate

extra

srebrna — za navadne aparate

normal

— črna — za razsvetljavo

Brkinski narodni heroj Karlo Maslo

Cas, nezmisljivi in neustavljivi dejavniki, neznansko hiti. Najmlajši partizanski borci ležejo v »Abrahamova leta«, tisti ki so odšli v NOV med dvajsetimi in tridesetimi leti starosti, pa se bližajo šestim križem. Med temi je tudi Karlo Maslo-Drago, ki bo praznoval 23. avgusta svojo šestdesetletnico; zato je prav, da ob njegovem življenjskem jubileju povemo nekaj o njegovi bogati borbeni in življenjski poti.

Ni ne lahko in tudi ne preprosto izbrati iz take bogate življenjske epopeje, kot je Karlova, najpomembnejše in najzanimivejše ter vse to strniti na nekaj straneh. Pisanje o človeku, ki je bil v najtežjih dneh, ko je grozilo primorskim Slovincem narodno iztrebljenje, svetel zgrad neuklonljivega odpora ter junaškega oboroženega boja — brkinskega ljudstva, pa ni le preprosto obujanje spominov, temveč tudi častna dolžnost do mlade generacije, ki so ji vzorniki, kot je bil Karlo, potrebni kot vsakdanji kruh.

O Karlu lahko brez pridržkov in bojazni, da bi se zmotili, zapišemo, da se je uvrstil med avantgardiste tiste slovenske primorske generacije, ki se je zavedala življenja in si oblikovala svoj čustveni in zavestni odnos do njega prav tedaj, ko so se razgrnili nad sončno Primorsko temni oblaki fašističnega nasilja in grozili z uničenjem slovenske narodne skupnosti ter njene kulture. Zasluga te generacije ni le v tem, da je pravočasno spoznala grozečo nevarnost, temveč bolj v

dejstvu, da je našla v sebi, čeprav je bila dolgo osamljena, dovolj smelosti in odločnosti za aktiven boj proti fašizmu in vztrajala v njem do končne zmage.

Karlo Masla je hudo prizadelo, ko je spoznal, da italijanska fašistična vlada sistematsko poitalijančuje primorske kraje. Ker ni maral zavreči svojega slovenskega porekla in se izneveriti izročilom upornih brkinskih prednikov, se je skupaj z Jankom Premrlom in drugimi uvrstil v vrh najpogumnejših Slovincov, med tiste ljudske junake, ki so spoznali, da je napočil odločilni trenutek, našli v sebi dovolj smelosti in odločnosti in udarili, ko so mnogi še oklevali in čakali, čeprav so vedeli, da je boj neizogiben. Njegovo ime je v prvi polovici 1942 leta zaslovelo med zatiranim primorskim ljudstvom. Desetisoči njegovih rojakov so ga ne le doma, temveč tudi v koncentracijskih taboriščih, kazenskih bataljonih in po zaporih izgovarjali z največjih spoštovanjem, ker je storil tisto, kar je večina Slovincov in antifašistov želela in hotela. To pa je skupaj z drznimi napadi njegove partizanske čete pretresalo temelje fašistične vladavine na Primorskem ter poglodal strah v kosti fašističnim hierarhom tja do samega velikega diktatorja Mussolinija, čigar bojne fraze, izpisane po mestnih zidovih, je Brkinska partizanska četa pod Maslovim vodstvom prva na Primorskem osmešila. Fašisti niso pomagali ne besenju, ne divjanju in ne tisoči vojakov in policistov, zato

je 17. avgusta 1942 razpisal tržaški prefekt Tullio Tambroni veliko nagrado 50.000 lir na Karlovo glavo, toda tudi to je ostalo brez haska.

Maslova življenjska pot

Za Karlovo življenjsko pot so značilne velike težave, skrbi in boji, v katerih pa ni nikoli klonil. Rodil se je v kmečki družini na Ostrožnem brdu v Brkinah kot najstarejši izmed 11 otrok Otroška in mladeniška leta je preživel v rojstnem kraju in bil deležen le osnovnošolske izobrazbe. Pri vztrajnem in napornem kmečkem delu se je razvil v krepkega mladeniča. Protifašistično in svobodoljubno slovensko okolje mu je v rodni vasi in sploh na Primorskem dajalo dovolj vzpodbud in vzrokov za boj proti italijanskim okupatorjem. Njegovi sovaščani so že septembra 1919 leta s kamenjem, koli in puškami pregnali iz vasi oddelek italijanske vojske, pa tudi pozneje so Ostrožani nadaljevali boj proti Italijanom. Toda pomanjkanje tradicij v organiziranem druženem in političnem delu ter boju mu v skromnih vaških razmerah ni omogočalo, da bi si pridobil na tem področju tolikšnih izkušenj, kot si jih je lahko pridobila mladi na v mestih.

Služenja kadrovskega roka v italijanski vojski je bil oproščen, ker je bil najstarejši in so ga šteli za hranilca številne družine; navzlic temu so ga septembra 1935 poklicali kot številne njegove vrstnike letnika 1911 in 1912 v vojsko, ker se je Italija pripravljala na osvajalni pohod v Abesinijo. Toda Karlo je raje, kot bi služil napadalcem pobegnul v Jugoslavijo. Z njim je odšlo še približno 50 Slovincov. Jugoslovanske oblasti so jih sicer prijazno sprejele, vendar se pozneje v emigraciji v Zagrebu niso ugodno počutili sprčo pogostnih očitkov reakcionarnih elementov, da jim emigranti odjedajo kruh. Bolelo in prizadevalo pa jih je tudi, da je jugoslovanska politika krenila v profašistično smer. Tedaj je Maslo bolj kot kdajkoli poprej spoznal, da je njegovo pravo mesto in vloga v protifašističnem boju na domačih tleh — na Primorskem. Ko je aprila 1937 slišal, da so italijanske oblasti razglasile za ubežnike amnestijo, se je ilegalno vrnil domov. Kmalu pa je spoznal, da se je prenačil. Ker je bil že dobil poziv za odsluženje kadrovskega roka, so ga šteli za vojaškega dezerterja, ga aretirali in v Trstu obsodili na 14 mesecev zapor — zanj ni veljala amnestija. S tem pa se je začelo najhujše obdobje njegovega življenja: iz ječe v italijansko vojsko, od tam pa v NOV.

V zaporu v Gaeti

Zaporno kazen 14 mesecev je Maslo prestopal v najstrožjem italijanskem vojaškem zaporu v Gaeti, severno od Neaplja. Tam je po pripovedovanju drugih kaznjencev — pretežno antifašistov — spoznal bedne razmere v tedanji fašistični Italiji. Hudo ga je morilo domotožje po prijaznem domačem okolju, sorodnikih in prijateljih, zato je kmaj čakal, da se spet vrne v rodne Brkine, ker je bilo v slovenskem okolju navzlic policijskemu nasilju vendarle lažje živeti in se je človek bolje počutil. Toda vroča Karlova želja, da ga spuste domov, se ni izpolnila, ker so ga premestili iz zaporu naravnost v 113. artilerijski polk v Bologno.

40 mesecev v italijanski vojski brez dopusta

Karlo se je počutil v osovraženi italijanski vojski huje kot v zaporu, ker ga je moril občutek krivde, da služi v vojski, ki duši svobodo njegovega ljudstva. Edino veselje so mu bili slovenski prijatelji in prosti sprehodi po mestu. Najtežje je, kot sam trdi, prenašal gldave oficirke, domišljave in omejene podoficirje in kaplarje. Spoznal pa je tudi nered in korupcijo v vojaški oskrbi, zlasti pa v garnizijskih skladiščih. Kmalu po vstopu Italije v vojno 1940. leta so ga večkrat premestili, proti koncu leta pa ga poslali v kazenski bataljon v Benevento, kjer se je srečal z mnogimi znanci iz gaetskih zaporov. Tam so Slovinci in druge nezanesljive vojske stražili stari, vpoklicani fašisti. Ob napadu osnih sil na Jugoslavijo, aprila 1941, ga je kot večino Primorcev hudo razočarala hitra kapitulacija jugoslovanske vojske, od katere je pričakoval junaški odpor. Odtrgan od doma je iskal vzroke za poraz in razmišljal, kdaj in kako se bo boj nadaljeval, da bi se ga udeležil. Rad bi bil odšel na dopust in se seznanil z razmerami, postajal je nestrpen, saj je bil že 6 let nasilno odtrgan od doma. V Imperiji pri Genovi, kjer je služil pri 157. artilerijskem polku, je začel vse pogostejše nadlegovati oficirje, naj mu dajo dopust. Ti pa so mu odgovarjali, da je njegovo ime v seznamih označeno z rdečim krogom, zato mu ne morejo ustreči. Karlo pa ni obupal, pač pa si je septembra 1941 izsilil bolniški dopust z zastrupitvijo ušesa. Po sestrinem obvestilu julija 1941, da se v slovenskih gozdovih ustanavlja nova slovenska vojska, je namreč slutil, da se dogaja nekaj velikega in zgodovinsko pomembnega, česar ne sme zamuditi.

Maslov in Modicev beg iz italijanske vojske v partizane

V začetku oktobra 1941 je Karlo prispel na Ostrožno brdo in se kmalu doma sestal z Ervinom Dolganom, organizatorjem NOB

na Primorskem, ki ga je obvestil o temeljnih problemih protifašističnega oboroženega NOB jugoslovanskih narodov. To mu je zadostovalo, posebno še zato, ker je zvedel, da je njegov brat France že dolgo v partizanskih enotah. Takoj se je odločil, da tudi sam stori enako. Vendar se je moral vrniti v Imperijo, da pridobi še druge slovenske tovariše in zabriše za seboj sledove, zmede italijansko policijo pri zasledovanju in prihrani domačim nevšečnosti. Še preden se je vrnil, sta z Dolganom 23. oktobra 1941 — na fašistični praznik — pri Kirovčah iztirila nemški vojaški vlak, ki je peljal nemške pilote z ruske fronte na dopust v Opatijo. To pa je bila prva partizanska akcija na Primorskem.

V Imperiji se je Maslu posrečilo pridobiti za vstop v NOV le Rudija Modica, doma z Velikega Otoka pri Postojni. (Pozneje so ga Italijani ujeli in ga poslali v Grčijo, toda pobegnil je h grškim partizanom in tam v boju padel). Preden pa sta 2. novembra 1941 pobegnili, so slovenski fantje novembra 1941 izvedli napisno akcijo v Imperiji — narisali srp in kladivo po mestnih zidovih. Maslo in Emil Legiša pa sta zažgala vojaško skladišče slame in sena.

Karlo Maslo — partizanski borec

Maslo in Modic sta 2. decembra 1941 s ponarejenima dovolilnicama, ki ju je pripravil Modic, pobegnili in se z vlakom pripeljala v Sežano, potem pa stopila v partizanske enote. Maslo se je priključil Dolganovi skupini v Brkinah in kmalu postal njen najpogumnejši borec. Udeležil se je večine

njenih akcij pozimi 1941/42. 4. aprila 1942 je organiziral napad na karabinjerje pri Ambroziču v Brkinah. Padla sta karabinjerški brigadir in poročnik. Nekaj dni po boju na Nanosu (18. aprila 1942) je zbral razkropljene borce in okoli 25. aprila 1942 organiziral na Suhorskem gradu v Brkinah Brkinsko četo ter postal njen komandir. Četa je postala pod njegovim vodstvom ena izmed najuspešnejših in najdrznejših slovenskih partizanskih enot. Zlasti je zaslovela z drznim napadom na vojaško stražnico v Morečah, zaradi česar so fašisti požgali 7 vasi in pobili 33 talcev. Potem je četa pregnala iz slovenskih gozdov italijanske oglarje, s kmetij v okolici Ilirske Bistrice pa kolonisti, nato pa v snežniških gozdovih uničila dva italijanska vojaška kamiona ter pobila večje število vojakov. Pri dveh poslednjih akcijah Maslo ni sodeloval, ker je je bil 30. junija 1942 na šilnatoboru huje ranjen, toda že jeseni 1942 ga spet srečamo kot komandirja reorganizirane Brkinske čete. Spomladi 1943 pa je postal komandant Gregorčičevega bataljona, s katerim je prešel v Gradnikovo brigado (ob njenem odhodu na Notranjsko, avgusta 1943). Med nemško ofenzivo se je vrnil na Primorsko kot komandant bataljona, s katerim je vodil hude boje na Nanosu in drugod. Decembra 1943 je postal komandant Istrskega oddela, maja 1944 pa se je vrnil v sestavi IX. korpusa in se boril v njegovih enotah do konca vojne. Med boji za Trst je kot komandant jurišnega bataljona med prvimi prodril v mesto, s čimer je bila končana njegova dolgoletna bojna pot. Tako je sam stopil kot zmagovalček z orožjem v rokah pred tiste fašistične in nacistične veljake, ki so ga več kot 3 leta brezuspešno iskali in razpisali nagrado na njegovo glavo.

Sloviti partizanski komandant Karlo Maslo pa ni bil le zgleden in pogumen borec, pač pa tudi prizadeven in vesten delavec, ki se je po demobilizaciji iz JLA posvetil kmetijstvu, svoji priljubljeni dejavnosti, in dosegel kot upravnik kmetijskega posestva na Celjskem območju pomembne uspehe. Sedaj živi z družino v Celju v zasluženem pokoju, kjer si je pretežno z lastno prizadevnostjo zgradil lepo hišico, vendar se ni ločil od zemlje in kmetijskega Bližu Vojnika je kupil opuščen travnik in si na njem z velikim trudom uredil čudovit sadovnjak, kjer se izživlja v svoji neomajani ljubezni do zemlje, večne hraniteljice življenja.

Ob tvojem življenjskem jubileju Ti, tovariš Karlo, iskreno čestitamo in kličemo: »Ostani še dolgo let čil in zdrav!«

M. ZADNIK

fotografija z vprašajem

32. številki našega lista (TV-15 z dne 3. avgusta 1972) smo objavili fotografijo mladink, o katerih smo pravilno domnevali, da so udeleženke kakega partizanskega tečaja. Zdaj se nam je namreč oglasila Jožica Jalen z Iga 37 pri Ljubljani, ki pravi: »Fotografija je nastala ob koncu gospodinskega tečaja, posneta pa je bila pri hišah zraven železniške postaje v Črnomlju. Tam je gospodinski tečaj tudi potekal, organizirala in vodila ga je Marija Draksler-Marjana, ki pa je ni na sliki. Med nami je fotografirana le inštruktorica Magda. Kdo je fotografiral ne vem. Na fotografiji, ki jo hranim in ki smo jo dobile vse tečajnice, je na hrbtini strani datum »27. maja 1944«. Za vse partizanke, ki so verjetno zdaj žene, ne bi vedela naslovov. Napisala bom samo to, kar se spominjam. Prva z leve je Kristina z Drage pri Podpreski, kje sedaj živi, ne vem. Druga je Mihela Furlan iz Vrbljenja pod Krimom, sedaj poročena Modic. Tretja je Angelca, ki je bila doma nekje z Dolenjskega. Za četrto se ne spominjam ne imena, ne od kje je bila doma. Peta je Marija, sedaj poročena Remec v Kolumbani hpi Hrvatinih na Primorskem, doma pa je iz Ribnice. Šesta je Fanika, doma iz Starega loga pri Kočevju, kje živi zdaj, ne vem. Sedma je inštruktorica Magda, ki je bila po rodu Novomeščanka. Za osmo se ne spominjam ne imena ne priimka. Deveta je Vera Štrumbelj iz Vrbljenja pod Krimom, kje živi, ne vem. Deseta je Štefka, doma nekje iz okolice Kočevja, kje je zdaj, ne vem. Enajsta je Karolina Vidervol, doma iz okolice Ribnice. Rečeno je bilo, da je kasneje padla, kar pa ne vem zagotovo. Dvanajsta sem jaz, Jožica Jalen. Iz gospodinskega tečaja smo bile poslani na upravo SCVVP (partizanskih vojni bolnišnic) na Rog...« Tovarišici Jožici Jalen se za natančno pojasnilo najlepše zahvaljujemo, hkrati pa pozivamo tovarišice, ki jih ona omenja, da nam javijo še dodatne podatke!

Tokrat objavljamo fotografijo iz neke partizanske vasi. Morda fotografija prikazuje učenke in učence ene izmed partizanskih šol, verjetno nekje na Primorskem ali v Istri, kar sklepamo po značilnih čepicah. Prosimo, da nam sporočite, v kateri vasi je bila fotografija posneta in kdo jo je posnel ter imena in priimke za vse, ki jih boste na fotografiji prepoznali!

Življenjska pot Janeza Gramca

Odločil sem se, da rešim pozabe vsaj nekaj podatkov iz bogatega življenja predvojnega revolucionarja, španskega borca in belgijskega partizana Janeza Gramca; njegova življenjska pot se je letos marca končala. O svojem življenju pa mi je pripovedoval jeseni 1968, ko sem ga obiskal v Hrastju pri Cerkljah ob Krki.

Dolgo v noč mi je tedaj pripovedoval svoje doživljanje. Bilo mu je enainšestdeset let.

Bil je sin slovenskih izseljencev; rodil se je v ZDA. Družina se je pred prvo svetovno vojno vrnila iz Amerike v domovino. Oče Janez je moral med prvo vojno na bojišče. Domov se je vrnil bolan. Umrl je leta 1928. Mati se je z otroki ubijala na mali kmetiji. Sin Janez je odrasel pod vplivom naprednega očeta. Oblikovalo pa ga je trdo življenje že v mladosti. Osnovno šolo je končal v Cerkljah ob Krki.

Janeza so že sedemnajstletnega sprejeli med jamomerce v senovskem premogovniku. Tam je prišel v stik s senovskimi komunisti. Rad se je spominjal zlasti Antona Zupančiča, ki ni pred nikomer skrival svojega prepričanja. Leta 1926, ko je Janez Gramc sodeloval s senovskimi komunisti (za delavski praznik so postavili mlaje), je bil pri premogovniku v službi tudi zloglasni orjunaš Jože Sadar. Ta je nagovarjal Gramca, naj bi pristopil k Orjuni (kratica imena jugoslovanske fašistične organizacije: »organizacija jugoslovanskih nacionalistov«). Grozil je Janezu, češ da bo odpuščen, če se ne bo pridružil orjunašem. Janez je ostal trden. Res so ga kmalu odpustili. A čez nekaj časa je vendar dobil spet delo pri premogovniku na separaciji. Toda kmalu je spet izgubil službo, ko je nastopila gospodarska kriza in so začeli najprej odpuščati samske delavce. Nato si je kot dninar služil trdi kruh pri kmetih v domačem kraju, dokler si ni poiskal dela v brežiški opekarni. Začeli so delati že ob petih zjutraj. Ob pol sedmih so jim med polurnim odmorom dali za zajtrk malo polente in ječmenove »kave«. Delali so do sedmih zvečer, ko so jih spet »pogostili« s polento in ječmenovko. Po večerji so Janezu odpovedali delo. Janez je povprašal po plači, pa ga je priganjač zavrnil: »Kaj bi še hotel? Ali se nisi trikrat nažrl?«

Janez je s svojim sosedom Antonom Gramšičem poskušal srečo v Trbovljah, če bi morda tam kje dobila kakšno delo, kamor sta prišla peš. Potrta sta se vračala po dolgi poti proti domu. Med potjo sta poprosila pri nekem kmetu za delo, da bi si prislužila vsaj kosček kruha. Ko je slišal, da sta prišla iz Trbovelj, ju je nagnal, češ da od tam prihajajo sami postopači. Tako je bil Janez nenehno na lovu za delom, kakor množica nezaposlenih v tistih letih. Nekaj časa je delal pri zidarjih v Brežicah in Ljubljani, potem v brestaniškem kamnolomu, nato spet pri zidarjih v Senovem, kjer je hudo zbolel. Ko je ozdravel, ga niso hoteli več sprejeti na delo.

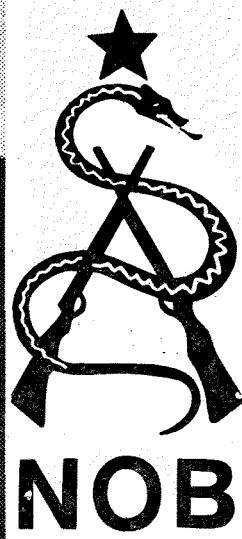
Vojaščino je služil v Splitu. To je bilo tistega leta, ko je Puniša Račić v beograd-

skem parlamentu ustrelil brata Radiča in Besarička. Splitsko prebivalstvo je tedaj demonstrialo. Policija je poklicala na pomoč tudi vojaštvo, da bi ugnali demonstrante. Janez je s tovarišem, ki je bil tudi komunist, doma iz Maribora, nagovarjal vojake, naj odpovedo oficirjem pokorščino. Vojaki so se res uprli in niso hoteli nastopiti proti demonstrantom. Še istega dne so te vojake razorožili in jih začeli zasliševati. Nihče ni nič izdal, zato jim niso mogli do živega, vseh pa tudi niso mogli zaprti.

Ko se je Janez vrnil od vojakov domov, so ga orožniki začeli stalno nadzirati, ker so dobili sporočilo, da je bil udeležen pri vojaški zaroti. Janez ni mogel dobiti nikjer dela, zato je leta 1929 odpotoval v Francijo za zaslužkom. Tam pa tudi ni bil zadovoljen z zaslužkom in razmerami. Rad bi bil odšel v Belgijo, kjer je tedaj živela tudi njegova sestra. Pobegnil je od podjetja, kjer bi moral delati po pogodbi leto dni. Na belgijski meji so ga prijeli in ga odgnali nazaj k francoskemu delodajalcu. Šele pozneje se mu je posrečilo preseliti se v Belgijo. Delal je v rudnikih in prišel v stik z našimi delavci ter komunisti. Leta 1935 so ga sprejeli v jugoslovansko sekcijo pri belgijski komunistični partiji. Med svojim bivanjem v Belgiji je Janez vzbudil pozornost, ko je prispel na izseljenski klerikalni shod jugoslovanski konzul. Komunisti so sklenili shod razbiti. Slovenski rudar Kaitner, komunist, je tedaj snel s konzulovega avtomobila jugoslovansko zastavico. Janez pa je v dvorani med konzulovim govorom potegnil s stene sliko kralja Aleksandra, da jo bo treščil na tla. Preden pa jo je odvrget, ga je že prijel policist. Po tem dogodku se je Janez moral umakniti v ilegalo, da bi ga ne preganjala policija. Pozneje je odšel za nekaj časa v Sovjetsko zvezo. Ko se je začela španska državljanska vojna, je bil spet v Belgiji, odkoder je kmalu odpotoval v Pariz, iz Francije pa je odšel z drugimi prostovoljci v Španijo v mednarodno brigado. Janez je bil dodeljen francosko-belgijskemu bataljonu, ko so branili Madrid med dolgotrajnimi hudimi boji. Pozneje se mu je posrečilo prestopiti v balkansko četo, ker se je želel pridružiti rojakom. Po ustanovitvi jugoslovanskega bataljona »Djuro Djaković« se je uvrstil med borce tega bataljona. Postal je bataljonski intendant. Dobro se je še spominjal soborcev Slovencev in nekaterih Hrvatov. Pozneje je Janez postal komandir mitralješke čete v jugoslovanskem bataljonu. Napredoval je za poročnika. Med bojem za Saragoso je bil hudo ranjen. Po zdravljenju v bolnišnici so ga kot prvega Jugoslovana poslali v Pariz, da bi s sodelovanjem mednarodnega odbora pripravil prevzemanje ranjenih španskih borcev ter poskrbel za njihovo nastanitev in prehrano. Spominjal se je, da je osebno prevzel med našimi španskimi prostovoljci Aleša Beblerja, Veljka Vlahovića, Staneta Bobnarja in še nekatere znane borce.

Ko se je začela bližati druga svetovna vojna, so se mnogi naši španski borci po ile-

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

dr. Vladimir Mogilnicki

Rodil se je 10. marca 1874 v Gruškem Čumaču v Galiciji. Po narodnosti je bil Ukrajinec. Promoviral je na Dunaju leta 1895. Splošno in zobozdravniško prakso je opravljal v Šentjurju pri Celju. Sodeloval je v narodnoosvobodilnem gibanju. Najprej so ustrelili njegovo hčerko dr. Marijo, nato pa zaprli še njega in ga leta 1942 z družino poslali v koncentracijsko taborišče Cohurg, kjer je zaradi bolezni, izčrpanosti in lakote umrl septembra 1943.

galnih poteh vrnil v domovino, da bi se bojevali proti fašizmu. Tedaj je Tomo Brejc, ki je bil v pariškem mednarodnem komiteju kot član CK KP Slovenije, poslal Gramca v Belgijo. Janez je imel nalogo organizirati politično delo z belgijskimi komunisti in bivšimi španskimi borci. Gramc je v Belgiji moral veliko potovati. Kmalu je dobil zaposlitev pri nekem inženirju, članu belgijske socialistične stranke.

Ko so Nemci leta 1940 zasedli Belgijo, so kmalu začeli stikati tudi za bivšimi španskimi borci. Komunisti in rodoljubi pa so tedaj začeli pripravljati odporiško gibanje proti okupatorju. Kot pripadniki odporiškega gibanja so komunisti nosili znak PA (partizanska armada), drugi rodoljubi pa

NA. Janez je bil pripadnik partizanske vojske od njene ustanovitve. Ob prihodu zavezniške vojske so pripadniki partizanske armade morali odložiti orožje.

Janez Gramc se je vrnil v domovino leta 1946 kot vodja transporta, ko so v našo državo pripeljali 60 unrinih lokomotiv. Sprva je bil zaposlen kot vodja traktorske postaje v Brežicah. Pozneje je nekaj časa delal v Ljubljani. Oktobra 1947 pa se je aktiviral kot poročnik JLA. Leta 1955 je bil invalidsko upokojen kot kapetan I. razreda, nato je živel doma v Hrastju. Več let je bil predsednik ZB NOV v Cerkljah in sekretar krajevne organizacije ZK. Vodil je tudi invalidsko organizacijo v Cerkljah.

KAREL ZORKO

DRAGO KUMER:

Prvič na straži

Četa utrujenih borcev se je ustavila. Iz teme so se pokazali obrisi osamljene kmetije in komandir Janez je ukazal:

— Počitek!

Komandir Janez je zlata duša. Komandir Janez ve, kako so ramena razbolena od težkih nahrbtnikov in kako se noge zapletajo od naporne hoje.

Tudi Pepe je zbit in zaspan. Pepe še celo, ker je najmanjši in najmlajši v četi in bi se moral ležati v topli postelji. Če bi ne bilo vojne... Če bi ne bil partizan...

Zakoplje se v seno, stisne k sebi puško in pravi:

— Spet bova sanjala.

S puško se mepi kakor s prijateljem. Zelo je ponosen nanjo, je ne daje iz rok. Streljal še ni z njo, saj jo je komaj dobil. Kadar pomisli na to, na boje, ki ga nemara še čakajo, se vznemiri. Majčkeno ga je tudi strah, a si za nič na svetu noče tega priznati.

V spanju se oklepa gladekega kopita in sanja. O mami. O domači kuhinji. O prijateljih, s katerimi se je potepal po vasi. Pa o koncu vojne. Takrat stopa v sanjah na čelu partizanske vrste skozi domačo vas. Ljudje stojijo pred vrati in ga pozdravljajo, fantje ga gledajo z zavistjo in mama je na pragu in mu maha.

Kje je sedaj nemški učitelj, ki ga je v razredu oklofutal? Kje je žandar Schütz, ki je očeta suval s puškinim kopitom? Vse smo pregnali. Tudi on, Pepe, jih je!

Zato v sanjah tako ponosno stopa skozi vas. Ne ozre se na levo, ne ozre se na desno... No, k mami že mora, mamó že mora pozdraviti na pragu, ko ga je tako težko čakala. In tako ponosna je nanj. Roke mu položi na ramo... — Pepe!

Nekdo ga stresa za ramena. Pepe se upira. Umika se nazaj v sanje in se otrasa vsiljivca, a se nazadnje le predrami, plane pokonci in vpraša:

— Kaj?

— Tiše! ga miri tovariš. Komandir te čaka.

— Mene?

Ves omotičen odtava iz skednja in se strese v jutranjem hladu.

— Na vrsti si, pravi komandir Janez.

— A?

— Na stražo moraš. Naj še drugi počijejo.

Pepe bi še spal, ampak dolžnost je dolžnost. Postavi se za deblo stare tepke, kakor mu je ukazal komandir, in

se zazre v gozd pod seboj, v sence, ki tako varljivo begajo med drevjem.

Kako je sam v tihi noči... Lunin krajec se skriva za redkimi oblaki, ki jih veter žene po nebu, vmes pa mežikajo zvezde.

Daleč spodaj, v dolini, se oglasi brnenje avtomobila.

To so Nemci.

Potem je spet tiho. Samo veter šumi v krošnjah in včasih zašušti listje.

To je kak ptič, si misli Pepe. Sova. Sove letajo ponoči in kličejo smrt.

Se ni tam pod robom nekaj zgani-lo?

Pepe se prilepi k deblu in pripravi puško na strel. Sroe mu prav neumno razbija v prsih, kakor bi ga bilo strah. Pa ga ni. Res ne. Samo v grlu ga stiska.

Če so se Nemci priplazili za nami... si pravi.

Pa nič.

Zvezde bledé, v jutranjem somraku pa je pogled še bolj varljiv.

Potlej se senca spet premakne. Vzdigne se, se skrije za rob, plazi se...

Sedaj bi moral krikniti: Stoj! Tako so ga učili. Vendar Pepe molči. Usta ima čisto suha in v grlu ga stiska, da ne more spraviti glasu od sebe. Misli se mu kar izgublja. Roke krčevito stiskajo puško in prst se kar sam premakne na sprožilni in strel udari med drevje.

Senca pod robom se vzpne in obleži.

V sadovnjaku zašumi kakor v panju.

Vsi so na nogah. Vsa četa in komandir Janez in še gospodar, ki je v samih spodnjicah pritekel iz hiše.

— Kaj je? sprašujejo.

Pepe pa pokaže pod rob in jeclja:

— Tam...

Komandir Janez se požene proti senci, pograbi pošast za rep in jo vzdigne in se zakrohoče:

— Lisjaka je podrl.

— Zato nas je vrgel iz spanja, se jeze borci.

In eden hudomušno doda:

— Nič odlikovanja ne bo, Pepe.

Gospodar pa je drugačnih misli.

— Pa si ga le! pravi. Pa si ga le! Koliko kur nam je pokradel!

In treplja Pepeta po rami in vabi:

— Kar v hišo, fantje!

Gospodinja pripravlja zajtrk. Debele rezine kruha, mastne kepe zaseke pa požirek mošta za vsakega. Borci so dobre volje in tudi Pepe bi se smejal, če bi ga tovariši ne zbadali. Kar naprej govore o lisjaku in Pepe se boji, da se ga bo ime še prijel.

Lisjak!

Le kaj naj bi s takim imenom, ko pa je zmerom sanjaril, da bo v partizanih Črt ali Svarun ali iztok?

— Ni lahko v partizanih! vzdihne, ko si spet oprta nahrbtnik.

Potem stopa za četo, ki se v dolgi vrsti pomika v hrib.

Resno kramljanje v Strunjanu

Invalidski rekreacijski center v Strunjanu ima čutovito lego. Bori, ciprese in drugo okrasno obmorsko rastlinje mu dajejo heroičen videz. Svečan občutek miru in tišine te prevzame v tistem senčnem gaju, kjer so skrite hišice, restavracija in ambulanta. Tudi na plaži ni živo kakor drugod. Vse preveč resnih obrazov srečaš, vse preveč takih, ki jim je vojna vzela vid ali pa jih tako ali drugače pohabila.

Na plaži sem srečal mnogo znanih borcev in bork. Pridružil sem se gruči, kjer sta imeli glavno besedo Elidija Puhar-Lajdi in Mica Taurerjeva. Tu je bila še Slavka Lepin-Marta in Albinca Mali-Hočevar, ki ima sicer leseno počitniško hišico v Seči pri Portorožu, a zaradi družbe in dobre hrane prihaja v Strunjan. Potem sem srečal še Maksa Burgarja, Franca Stadlerja-Pepeta, Marjana Jerina pa še veliko takih, ki so mi prvič segli v roko.

»Ali si videl naš dom?« so vpraševali kakor po dogovoru. Pri tem so tisti »naše« izgovarjali s posebnim poudarkom.

»Napisati moraš, da je letos še veliko boljše kakor druga leta. V domu imamo letos prvič tudi šefa strežbe. V dobri uri je postreženih do 350 gostov. Nikomur ni treba čakati. Pa novo šefinjo kuhinje imamo. Zdaj je hrana še boljše kakor druga leta...«

Šel sem, da se seznanim z osebjem, ki mora v teh vročih dneh trdo delati, da borci in invalidi lahko brezskrbno uživajo blagodat morja, zraka in sonca. Srečal sem receptorko Anico Hvala in se prepričal, da ima skoraj tako blede kožo kot jaz, ki sem jo letos prvič izpostavil soncu. Anica ima še posebno veliko dela in najhuje občuti nevednost poletnega navala. Pogo-

šolo. So kar spohsodne in zelo pridne. Kar vse moram pohvaliti. Sicer je delo v kuhinji težko, kar nam malokdo prizna...

Tudi Rezka le stežka najde kako urico, da se lahko malo ohladi v morju.

Med osebjem, ki posebno vestno skrbi za dobro počutje borcev in invalidov, so mi med prvimi omenili medicinsko sestro Zorko Carl. Posebno vesel sem bil srečanja z zdravnikom dr. Miletom Jenkom, ki je specialist za medicino dela in stalno zaposlen pri Tomosu, ob ponedeljkih, sredo in petkih popoldne pa ordinira tudi pri invalidih v Strunjanu. Kar presenetilo me je, da sem ga v strunjanski ambulanti našel celo v soboto. Kako, da prihaja tudi v soboto, sem ga vprašal.

»Vidite, jaz nekako živim z invalidi in prihajam sem tudi izven določenih ur, če je potrebna kaka posebna zdravniška pomoč. Danes sem moral posredovati pri invalidu, ki je zbolel za angino...«

»Pri borcih in invalidih gre verjetno za posebno skupino ljudi, ki imajo podobne težave in iščejo podobne zdravstvene storitve. Kaj bi lahko povedali o tem?«

»Gotovo je, da so borci in invalidi skupina, ki potrebujejo posebne zdravstvene storitve in posebno zdravniško nego, že zaradi tega, ker so približno enake starosti, ker so po starosti zvečina prestopili 45. leto, pa so se jim začele javljati težave, ki jih poprej niso občutili. Poglejte! Včasih je bilo tukaj manj borcev in invalidov. Prav gotovo zaradi tega, ker so manj občutili najrazličnejše tegobe življenja, ki jih prinaša staranje. Tako imamo danes precejšnjo zmogljivost. Razmere so sedaj take, da niti vseh invalidov prve in druge kategorije brez rok ali brez nog, ki jim

skega centra v Strunjanu in govori za to da bi ga bilo treba razširiti, opremiti in preurediti v čisto zdravilišče. Dr. Mile Jenko je utemeljil upravičenost take zamisli.

»Poleg vojaških vojnih invalidov so tu še vojaški mirodobni invalidi, delovni invalidi in invalidi sploh. Tudi ti bi se lahko zdravili pri nas. Morda bi kazalo razmisliti, da bi se zdravilišče habilitiralo pri komunalnem zavodu za socialno zavarovanje, da bi tudi oni potem pošiljali sem na zdravljenje svoje zavarovance. Skratka, strahu ni nobenega, da zdravilišče ne bi bilo polno zasedeno...«

Potrebo po gradnji pokritega bazena s toplo morsko vodo smo podobno razložili že v 35. številki TV-15, ki je izšla 26. avgusta 1971. Oblej smo o tem poročali še enkrat. Danes bomo skušali povedati predvsem tisto, kar je novega.

»Letos je posebna komisija odšla v Verono«, je povedal upravnik Ivan Krbavčič, »da si ogleda izdelovanje poliesternih bazenov. Prepričali smo se, da kakovost popolnoma ustreza, podjetje daje celo 10-letno poročilo, bazen pa je seveda znatno cenejši od klasičnega. Nameravamo zgraditi bazen 25 krat 12 metrov, višina vode pa bi bila od 140 do 180 cm. Idejni načrt že imamo. Zdaj pa bomo sklenili pogodbo za izdelavo glavnega načrta, ki bo predvidel gradnjo bazena iz poliestra tvariva, kar bo stroške gradnje pocenilo za več kot 5 milijonov novih dinarjev. Tako bi lahko zgradili vse te tri objekte: pokriti bazen s toplo morsko vodo, še eno depandanso in kegljišče za borih 15 milijonov novih dinarjev...«

»Ali je že znano, kje boste dobili denar?«

»Ne še. Na glavnem odboru Zveze združenj borcev NOV sedaj iščejo možnosti in se dogovarjajo, kje in kako bi prišli do denarja, zakaj dom sam in invalidi nimajo zadosti lastnih sredstev. Na vlogo, ki je bila poslana Izvršnemu svetu že pred koncem lanskega leta, še ni odgovora...«

»Lani sva se pogovarjala tudi o tem, da boste začasno uporabljali pokrite bazene s toplo morsko vodo pri nekaterih turističnih podjetjih na obalnem področju. Ali ste to uresničili?«

»Da. Lani smo organizirali kopanje v Simonovem zalivu, oziroma v tamkajšnjem pokritem bazenu. Invalide smo tja vozili s kombijem. To bomo delali tudi letos. Na kopanje tja bomo letos vozili še več invalidov. V ta namen bomo najeli avtobus. So pa ti prevozi invalidov nekoliko neprijetni, zato bi to morala biti zares samo začasna rešitev, ki narekuje nujno gradnjo lastnega pokritega bazena...«

Pogovarjal sem se z nekaterimi invalidi, ki so tudi sami po svoje utemeljevali potrebo po razširitvi invalidskega zdravstvenega centra v Strunjanu. Zlasti zanimive so bile izjave nekaterih naših tovarišev iz Srbije. Radoslav Rakić, ki je sicer doma iz Bosanske Gradiške, ves povojni čas pa živi v Beogradu in je poslanec skupščine SR Srbije ter namestnik predsednika komisije za vprašanja borcev NOV in invalidov te skupščine, se je vneto zavzel za gradnjo pokritega bazena. To je utemeljeval s posebno ugodnim podnebjem v strunjanskem zalivu.

»Tu so noči hladne, tako da se kljub toploti morja lahko spi. Tudi spremembe vremena ne povzročajo naglih skokov v temperaturi, kot je značilno za Makarsko in Igalo. Zato bi razširitev doma v Strunjanu koristila ne samo invalidom in borcem iz Slovenije, ampak tudi invalidom iz drugih republik...«

Djuro Marinković je po rodu Kordunaš. V osvobodilnem boju je izgubil vse štiri brate, očeta in mater ter eno svakinjo. Bojeval se je v sestavi 4. kordunaške brigade v Žumberku in Beli krajini.

Glavna kuharica Rezka Žugič ni šefinja v slabem pomenu besede. Je predvsem prva delavka in prva strokovna moč v kuhinji.

»Nadvse sem zadovoljen«, pravi Djuro. »Mislim, da bi bilo treba ta dom razširiti. Borci in invalidi vedno bolj čutijo posledice iz vojnih dni. Opažam tudi, da ima Slovenija mnogo zelo težkih invalidov, precejno gotovo več kot druge republike. Mislim, da je bil boj pri vas v nekem smislu hujši, kakor po drugih krajih Jugoslavije. Nemci so uporabljali več min, ki puščajo posebno hude posledice. Zato mislim, da bi morali ta dom razširiti in zgraditi bazen s toplo morsko vodo. Mnogo naših tovarišev je, ki se žele zdraviti prav v Strunjanu...«

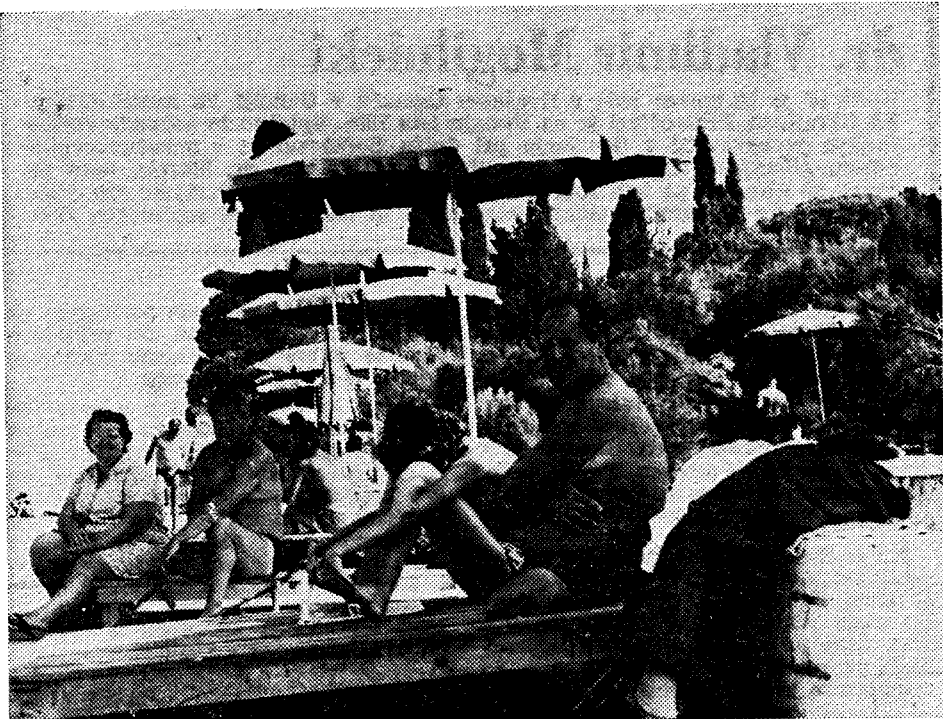
Tudi Momčilo Bišić, invalid brez obeh nog, je Beograjec. Ranjen je bil na srpski fronti. Na zdravljenju v Strunjanu je prvičkrat.

»Tu je zelo lepo, čisto in mirno«, pripoveduje Momčilo. »Poprej sem hodil na zdravljenje v Makarsko, na Igalo, a še prej sem bil v Crikvenici. Razlika med temi letovišči in Strunjanom je v tem, ker je tu morje umirjeno in dovolj toplo, voda je ustaljena na določeni temperaturi. Ni takih razlik kot v Makarski, kjer je enkrat zelo topla, drugič pa mrzla. V Igalu pa je morje zelo umazano. Jaz sem zase dolgo časa iskal primeren kraj in tu v Strunjanu mi popolnoma ustreza...«

Najbrž bi vsi invalidi povedali isto, vsi so za razširitev rekreacijskega centra v Strunjanu in za gradnjo pokritega bazena s toplo morsko vodo. Zato bo morda toliko boljše izzvenelo mnenje neke nepristranske osebe. Imel sem namreč to srečo, da sem naletel na Mitjo Ribičiča-Cirila, člana predsedstva SFRJ, partizana in političnega delavca, ki ga poznajo zlasti štajerski in koroški borci. Njegovo mnenje je dragoceno, ker se je zelo natančno seznanil s poslovanjem invalidskega rekreacijskega centra in se prepričal, da so načrti za njegovo razširitev zelo stvarni.

»Med svojim dopustom v Strunjanu«, je dejal Mitja Ribičič, »sem se osebno prepričal, da je akcija vojaških vojnih invalidov za gradnjo pokritega bazena s toplo morsko vodo zelo pomembna in da zasluži vso družbeno podporo. Je v skladu z moralno obveznostjo naše družbe, ki mora posvečati posebno skrb udeležencem osvobodilnega boja...«

Konec na 13. strani

Pogled na del plaže. V ospredju na desni je Momčilo Bišić, invalid brez obeh nog, v ozadju pa je čudoviti park, ki obdaja vilo Tartini.

stoma mora reševati nerešljive probleme, kako kakemu invalidu zagotoviti streho nad glavo.

Potem sva se pogovarjala z Lucijanom Ritošo, ki je letos prevzel mesto šefa strežbe. To je mlad mož, čigar strokovna izvedenost se močno čuti. Kar nekaj zavženke v kuhinji. Očitno se je razbil krožnik ali še kaj.

»Imate veliko loma na posodi?«

»Vsak dan se kaj razbije. Ljudje so preutrujeni in potem še ta vročina, pa jim včasih kar leti iz rok. Če bi ljudje ne bili tako utrujeni, ne bi razbili toliko posode...«

Nato so mi predstavili Reziško Žugič, novo šefinjo kuhinje. Doma je s Podbočja pri Kostanjevici na Dolenjskem. Rezka je odlična kuharica. V svojem poklicu dela že več ko dvajset let, za gospodinjske vede in kuharsko umetnost pa se je izsolala v Radljah ob Dravi. Sicer pa je Rezka prava oseba za to kuhinjo, ker je tudi sama aktivno sodelovala v osvobodilnem boju. Že junija 1942 sta skupaj s sestro postali skojevki.

»Moji bratanci so bili vsi pri partizanih, brat pa je bil še tako majhen, da ni bil za boj. Drugače je bilo pri nas precej hudo in nevarno. Z ene strani so bili beli, z druge ustaši in s tretje Nemci, tako da nisi vedel, če boš lahko ohranil glavo ali ne...«

Rezka ima priznan status borca. Toda mene je zlasti zanimalo delo v kuhinji.

»Kuhinja je zelo sodobna in svetla. Tudi zračna je, tako da ni prehude vročine. Ima pa tudi svojo pomanjkljivost. Zelo velika je in ne posebno funkcionalna, tako da je veliko preveč potov...«

»Kaj pa drugo kuhinjsko osebje?«

»Še štiri mlajše kuharice so. Vse imajo

je razgibavanje v topli morski vodi nujno potrebno, ne moremo poklicati na zdravljenje v sezoni. Še huje je, ker nikomur ne moremo podaljšati zdravljenja v juliju in avgustu. S tem bi namreč prikrajšali za zdravljenje koga drugega, ki je tudi potreben zdravljenja.«

»Kateri invalidi bi po vašem mnenju morali dobiti podaljšanje zdravljenja?«

»To so zlasti invalidi s popolno ali delno ohromelostjo rok in nog pa invalidi brez spodnjih okončin in invalidi s kakršnimi posebnimi spremembami na kosteh. Takim bi res morali podaljšati zdravljenje, pa jim ne moremo. Sicer pa so ti ljudje zelo skromni in disciplinirani, tako da se s svoje strani čeznje nimam kaj pritoževati...«

»Če bi imeli bazen s toplo morsko vodo, bi zdravljenje invalidom lahko podaljševali?«

»Seveda. Če bi imeli bazen s toplo morsko vodo, bi lahko invalide klicali na zdravljenje tudi pozimi. Kajpak bi jim morali nuditi tudi druge terapevtske usluge: z UKW, z glisonom in z drugimi fizioterapevtskimi pripomočki. Bi pa potem lahko pri nas zdravili nekatere invalide, ki jih poleti ne smemo klicati na zdravljenje. Važno je, da bi ostal učinek morske vode. Čisto gotovo je, da ima morska voda zelo dober vpliv na take ljudi, ki imajo prizadet mišično-kostni sistem, zlasti pa pri kroničnih bronhitisih, pri procesih na pljučih in podobnih težavah. Ta klima, ki je blaga, zelo ugodno vpliva na respiratorni sistem. Plavanje pa nudi možnost vsestranskega razgibavanja...«

Veliko borcev in invalidov se je prav zaradi posebno milega podnebnja za stalno naselilo na področju Kopra in Portoroža. To tudi potrjuje ugledno lego rekreacijskega centra v Strunjanu in govori za to da bi ga bilo treba razširiti, opremiti in preurediti v čisto zdravilišče.

Invalidi pri kosilu v delu restavracije, ki so jo pridobili z zgraditvijo ličnega napulca.

Pogovor pri Lenartu

Jožeta Trpina—Viteza, nekdanjega načelnika za Narodno zaščito v Selški dolini, sem zaprosil, naj me spremi po Selški dolini, po gorskih vaseh in samotnih kmetijah, da bi lažje in čimprej zbral podatke o uničenju gospodarske komisije.

Pri Lenartu sva srečala 75-letnega Urbana Dolenca-Zludrovca iz Golice (v Selški dolini).

»Poglej moža,« mi je rekel Vitez, »njegova dva sinova sta bila pri meni kurirja.«

»O, Vitez, kaj pa ti v naših krajih,« je Urban veselo vzkljnil, ko je zagledal staro partizana in dobrega znanca.

Urban Dolenc je bil 1917. leta ranjen na ruski fronti. V stari Jugoslaviji je dobival mesečno 180 dinarjev pokojnine. Zdaj za invalidnino iz prve svetovne vojne dobi okrog 70.000 starih dinarjev.

»Partizanskih let nisem uveljavljal. Z ženo sva imela devet otrok, od teh pet fantov in dve dekleti še živijo. V partizanih so bili trije sinovi, vsi trije so bili kurirji. Vinko je padel nekje pri Zireh, vendar ne vemo za njegov grob.«

»Tovariš Dolenc, vi živite v teh hribih, kjer so bili med vojno vsak dan partizani. Povejte po pravici, kako danes živite. Ali menite, da smo dosegli to, za kar smo se borili?« sem se vmešal v pogovor.

»Živimo bolje kot smo pričakovali. Le

slepici in sovražniki tega ne priznajo. Zadovoljen sem z invalidsko pokojnino, žena dobi doklade za padlega sina. Imam 3,5 ha zemlje. Redimo dve kravi in dva prašiča. Na domu je sin Franc, poročen, ki ima tri otroke. Če bi primerjal naše življenje pred prvo svetovno vojno in pred drugo svetovno vojno, potem lahko rečem, da smo danes v raju.

Mladina me ne bo razumela, ker ne ve, kako smo nekoč težko zaslužili kak dinar. Ne ve, da smo bili lačni, da smo prodali vse, kar smo mogli, če smo hoteli kupiti sladkor, obleke in kmečko orodje. Garali smo od jutra do večera. Tega trpljenja mlajši ne bodo skusili, ker je tudi na vas prodrla motorizacija. Skoraj vsi ljudje so zdravstveno in socialno zavarovani. Pa pred vojno? Se spominjate beračev, ki so si podajali kljuko in prosili za kosček kruha?

Zludrovca je trden in značajan. Njega in njegovo družino so Nemci januarja 1943. leta nameravali izgnati v taborišče. Toda on je z ženo in otroci pobegnil v gozd in se več mesecev skrival pred okupatorsko policijo. Medtem so Nemci temeljito izropali njegovo hišo. Čez šest mesecev so mu javili, da se lahko vrne domov. Krave, ki so mu jih vzeli, je dobil nazaj, le plačati jih je moral.

JOŽE VIDIC

Urban Dolenc-Zludrovca in Jože Trpin-Vitez, oba iz Selške doline

dobro je, če veste

POVZROČITELJEV RAKA JE MNOGO VEČ, KAKOR SO SE NE-DAVNO MISLILI. Tako so dognali raziskovalci na clevelandski univerzi (v Ameriki) med raziskovanjem onesnaženega zraka, da je v nečistem zraku cela vrsta snovi, ki lahko povzročijo rak pri živalih in ljudeh. Doslej je bilo trdno dokazano, da ena izmed katraskih sestavin, benzopiren, povzroča pljučni rak. Benzopiren prihaja v zrak ne le iz tobačnega dima, marveč predvsem kot ostanek izgorovanja tekočega goriva, v mestih z gostim prometom, predvsem izpušnih plinov. Zdaj pa so ameriški raziskovalci dognali, da rak lahko povzročajo prašni drobeci iz zraka, čeprav med njimi ni benzopirena.

OBCUTEK TAKO IMENOVANEGA DUSEVNEGA MIRU je odvisen od izžarevanja žarkov alfa iz električnih tokov, ki nastajajo v človekovih možganih. Če precej časa je mogoče z zelo občutljivim instrumentom meriti šibke električne tokove, ki nastajajo v človekovih možganih. Zdaj pa so tudi dognali, da je od izžarevanja žarkov alfa (izžarevajo jih tudi atomi med razpadanjem) odvisno, kako se počuti človek. Ljudje, npr. pripadniki nekaterih indijskih veroizpovedi ali indijski fakirji, ki se z izredno močjo volje zberejo, »zamaknejo« ter se popolnoma pomirijo, kakor da so uživali mamila, izžarevajo predvsem alfa žarke. Sicer pa pri ljudeh možgani izžarevajo večinoma žarke beta. Nekateri psihologi menijo, da bi bilo mogoče z zunanjimi električnimi vplivi, ne le s tako imenovanimi »električnimi šoki«, ki z njimi zdravijo duševne bolnike, blago pomirjati ljudi nasploh, predvsem živčno preutrujene ter izčrpane. Znano je, da v Sovjetski zvezi že uporabljajo majhne uspalne električne aparate, ki s svojim delovanjem vplivajo na človeka tako učinkovito, da ne le hitreje zaspi, marveč da se v kratkem času tudi mnogo bolj nspi ter spočije.

PRISTANIŠČE V BARU V ČRNI GORI se razvija v eno največjih pristanišč na Jadranu. Zdaj že končujejo dela pri pomolu, kjer bodo lahko pristajale celo največje ladje, tankerji z nosilnostjo do 80.000 ton. Barsko pristanišče bo dobilo zelo velik pomen, ko bo dokončno zgrajena železnica Beograd—Bar. Graditev te železnice povzroča velike preglavice tako Srbiji kot Črni gori, ker je izredno težavna in draga. Po prejšnjih načrtih bi bilo delo končano že letos, zdaj pa računajo, da se bodo dela zavlekla še za kakšna tri leta.

ZASTRUPLAJO SE Z MOKO IZ SEMENSKÉ PŠENICE, RAZKUŽENE S STRUPENIM PRIPRAVKOM. Po ugotovitvah svetovne zdravstvene organizacije je v Iraku umrlo mnogo ljudi, ker so uživali moko strupene semenske pšenice. Irak je lani uvozil 80.000 ton semenske pšenice razkužene z živosrebrom razkužilom. Seme je bilo po predpisih zaznamovalo, da bi ne bilo pomote. Na vrečah je bila tudi odtisnjena mrtvaška glava, kakor to označujejo npr. v lekarnah strupe. Seme so razprodali, a precej kupcev ga ni uporabljalo le za setev, ker se pač niso zavedali nevarnosti, zlasti se tisti, ki so nepismeni. Marsikoga je stiska prignala tako daleč, da je posegel po semenu. Nekateri so ga uporabljali za pičo perutnini; živali so poginile. Ljudje pa niso vedeli vzroka. Ko so potem obolevali tudi sami in začeli umirati, se zmeraj niso vedeli, da so se zastrupili s pšenico. Šele zdravniki v bolnišnicah so ugotovili, da so se ljudje levede zastrupljali.

VELIKANSKO PRISLUŠKOVALNO NAPRAVO ZA PRISLUŠKOVANJE IZ VESOLJA bodo postavili v ameriški državi New Mexico. To bo tako imenovani radioteleskop, naprava, ki sprejema radijske valove iz vesolja, da po njih raziskujejo sicer z astronomskimi daljnogledi (teleskopi) nevidna vesoljska telesa. Z radioteleskopi bi bilo mogoče ujeti tudi radijske oddaje razumnih bitij, če bi živel kje na kakšnem z življenje primerem planetu in če bi, seveda, tudi uporabljala kot zemljani radijske valove. Ameriška astronomska naprava je pomembna zato, ker bo njena zmogljivost kar stokrat večja kot dosedanjih podobnih anten po svetu. Naprava bo sestavljala 27 krožnih anten s premerom okrog 30 metrov. Antene bodo postavljene na železniških tračnicah, na posebnih progi, tako da jih bodo mogli po potrebi premikati.

Vojne nekdanj in danes

V prejšnjem stoletju so porabili poprečno na puško le po štiri naboje. Med avstro-ogrsko vojno je znašala poprečna poraba sedem nabojev na puško v treh mesecih in 40 granat na top. Med vojno v letih 1870/71 med Francozi in Prusi so porabili poprečno 71 nabojev na puško. Med prvo in drugo svetovno vojno pa je bila poraba streliva že tako veličanska, da je sploh ni mogoče primerjati z razmerami med nekdanjimi vojnami.

V prejšnjem stoletju so porabili poprečno pol tone potrebščin na vojaka, med drugo svetovno vojno pa kar 16 ton. Dandanes potrebuje samo ena divizija na dan po 500 do 600 ton potrebščin!

Med prvo svetovno vojno so izdelali 14 tisoč topov, med drugo svetovno vojno pa je vojna industrija samo v ZDA in Sovjetski zvezi izdelala okrog pol milijona topov.

Ob začetku druge svetovne vojne je bilo na vsem svetu le 20.000 letal, med samo vojno pa so jih v petih vojskujočih se državah izdelali 402.000.

Prva svetovna vojna je stala 200 milijonov dolarjev, druga pa kar 4000 milijard dolarjev...

Ce preračunamo v dolarje po sedanjih cenah, vidimo, da so Rimljani porabili na legionarja poprečno le 0,75 dolarja, medtem ko so poprečni izdatki na vojaka med prvo

svetovno vojno dosegli 21.000, med drugo vojno pa celo 75.000 dolarjev.

Marsikdo ne ve, da naš proračun za narodno obrambo znaša 6 odstotkov narodnega dohodka in je celo od švedskega vojaškega proračuna manjši za 1,95-krat, od nizozemskega za 1,78-krat in za 1,2-krat od belgijskega. Pri tem pa je treba še upoštevati, da na Švedskem porabijo 53 odstotkov vojaškega proračuna za znanstveno raziskovanje, razvoj in nakup oročja, a njihova armada je manjša od naše. V Angliji porabijo v ta namen 43 odstotkov vojaškega proračuna, na Finskem 28 odstotkov, pri nas pa le 26 odstotkov.

Vojaška tehnična sredstva je treba zamenjati z novimi, brž ko so nova za 20 odstotkov boljša. Praviloma je tehnična sredstva treba zamenjati na vsakih dvanajst do petnajst let.

Po ameriških predpisih smejo trajati vse priprave za izdelavo novih vojaških tehničnih sredstev največ štiri leta (od začetka izdelave načrtov do začetka tovarniške izdelave). Vendar se pripravljajo in raziskovalno delo navadno zavleče za šest do osem let. V Švici računajo, da priprave trajajo pet do deset let.

Med drugo svetovno vojno so v ZDA izdelali 68.000 tankov in pol milijona letalskih motorjev. Preusmerjena industrija, ki je

poprej delala za potrebe civilnega prebivalstva, je med vojno izdelala 40.000 tankov in 340.000 letalskih motorjev.

V ZDA so med drugo svetovno vojno porabili kar šestnajstkrat več bakra kakor pa v mirnem obdobju, kositra dvajsetkrat več, niklja celo štiridesetkrat več in desetkrat več mangana. V Sovjetski zvezi pa so za vojne namene porabili kar nad tri četrtine jekla, medtem ko so ga v Angliji 70 odstotkov in v ZDA 60 odstotkov.

Tik pred izbruhom druge svetovne vojne je Nemčija imela veličanske zaloge surovin za vojne namene, npr.: 322.000 ton aluminija, 194.000 ton bakra, 201.000 ton svinca itd.

Med drugo svetovno vojno so morali v Sovjetski zvezi v razmeroma zelo kratkem času popolnoma preusmeriti vse gospodarstvo in zlasti industrijo ter preseliti v zaledje na tisoče tovarn. V prvem obdobju vojne je bilo uničenih 31.850 tovarn, izgubili pa so tudi skoraj polovico (47 odstotkov) obdelovalne zemlje. Preselili so 1658 velikih tovarn in v zadnjih letih vojne je industrija dajala že več izdelkov kakor pa tik pred začetkom vojne.

MIHAJLO GEORGIJEVSKI

(nadaljevanje z 12. strani)

dičnega boja, ker so v socialistični revoluciji postali invalidi, je v skladu s prizadevanji za rehabilitacijo in zdravstveno varstvo invalidov. Poleg te zakonske in moralne obveznosti družbe pa invalidi upravičeno naštevajo tudi druge razloge za zgraditev bazena. Sedanji dom je samo 3 mesece odprt, ima komaj 150 ležišč, nanj pa pritiska zelo širok krog invalidov in upravičencev na klimatično zdravljenje, saj je samo v Sloveniji okrog 26.000 takih upravičencev, od tega 11.000 invalidov ter 15.000 vdov in staršev padlih, zelo mnogo pa je tudi prošelj za zdravljenje iz drugih republik. Vsako leto so potrebe po klimatičnem zdravljenju večje, saj celo tisti najmlajši invalidi sedaj stopajo že v petdeseto leto. Mnogim invalidom poletna vročina ne ustreza, potrebe po fizioterapiji so vse večje; bazen bi omogočil, da bi dom posloval vse leto. Mi bi potem vključili kot upravičence za zdravljenje tudi sopomeničarje, heroje in druge borce. Strunjan bi z zgraditvijo tega bazena mnogo pridobil. Mislim, da je pomembno tudi to, da je ta strunjanski invalidski in rekreacijski center vključen v idejni projekt turistične izgradnje severnega Jadrana. Za razliko od portoroškega hrupnega turizma je v Strunjanu predviden mirnejši rekreacijski turizem. Prav je, da v naš turistični boom vključujemo tudi skrb za človeka, za naše borce in invalide. Akcija za zgraditev pokritega bazena zasluži vso podporo in mislim, da jo je treba kar najhitreje uresničiti. Potrebno je, da denarju, ki ga invalidi zbirajo za zgraditev bazena in za razširitev doma, dodamo še sredstva iz zdravstvenega sklada in sredstva in drugih ustanov. Prepričan sem, da bodo republiški, občinski in drugi dejavniki to akcijo podprli...«

Beležke o resnem kramljanju v Strunjanu gredo h kraju. Še marsikaj bi bilo mogoče zapisati, toda prostor nas utesnjuje. Menim, da sem vsa najtehtnejša mnenja vendarle zapisal in da bodo ta mnenja pripomogla k uresničitvi še ene pametne zamisli, ki bo koristila ne le borcem in invalidom, ampak tudi turizmu sploh in vsej naši družbi še posebej. To pa verjetno lahko opraviči resnoba naše poletne reportaže.

FRANCI STRLE

Med udeleženci slovenske mladinske brigade »AVNOJ 72« je bilo dvaindvajset mladincev, ki služijo vojaški rok v Sloveniji. Po garnizionih so zbrali najboljše fante, saj je bila udeležba na tej akciji nekakšna nagrada ter pohvala za njihove uspehe in dejavnost v četah. Bili so iz vseh republik, večina pa iz Slovenije. Njihov starešina Miloš Lukić iz Kranja pravi, da je bil s svojimi fanti zadovoljen, saj je vladalo med mladinci v civilu in njegovimi varovanci v sivo zelenih uniformah res pravo tovarništvo. Med fanti v vojaških uniformah so naredili majhno anketo o njihovih vtisih s te naporne poti. Ne bomo pisali, kaj je povedal ta ali oni, njihove odgovore lahko stnemo v enega: »Veseli smo, da smo se udeležili pohoda brigade »AVNOJ 72«; prihodnje leto, ko bomo že v civilu, bomo z veseljem ponovili to stoosemdeset kilometrov dolgo pot!«

Na fotografiji: po naporni hoji je hrana vsem močno teknila.

Ivan iz Stare vasi

Naši ljudje, ki jih je pot za kruhom zanesla na tuja tla, so se vključevali v odporniška gibanja drugih narodov. Kdo bi vedel koliko tujih armad je »gostilo« naše borce. Maršal Tito je nekoč v Franciji dejal: »Tisti borci, ki so v zavezniških brigadah, so moji borci!«

Simbol takega borca je Ivan Ambrožič iz Stare vasi 135 pri Zireh. Z ženo stanujeta v prikupni hišici, nekoliko ven iz centra Stare vasi. Na vrtu imata polno rož. Ivan ima že skoraj sedem križev za seboj, pa je še vedno pri močeh. Se vedno je lovec in lovski trofeje krasijo njegovo sobo. V tej sobi je tudi kmečka peč. Ivan pravi, da je bil predolgo zdoma, da bi se sedaj na stara leta odpovedal peči. Ko je bil star 26 let, je odšel s trebuhom za kruhom v Francijo. Naj pripoveduje sam:

»Po odsluženju vojaškega roka, sem se zaposlil kot delavec v Bohinjski Bistrici. Tu sem tudi prvič slišal besedo »štrajka«. Štrajkali nismo, le pomagali smo angleškim rudarjem z denarnimi prispevki. Borba za vsakodnevni kruh je bila težka in pot me je zanesla v Francijo. Po nekaj mesecih dela so me sprejeli v sindikalno organizacijo. Šest let po prihodu v Francijo sem bil sprejet v partijo, star sem bil 32 let.«

Ivanova žena nama je postregla s pristnim dalmatincem. Medtem ko je Ivan točil, sem poškilil v njegov življenjepis, ki ga poznajo skoraj vse organizacije Zveze borcev v škofjeloški občini.

Kot edini Jugoslovian je bil izbran za delegata na pokrajinski partijski kongres v Elzacu. Že tam je zaprosil vodstvo partije, da bi mu dovolili odhod v Španijo, kjer je tedaj divjala državljanska vojna. Niso mu dovolili. Še naprej je bil namreč edini Jugoslovian v tej koloniji in zbirati in pošiljati je moral pomoč španskim republikancem.

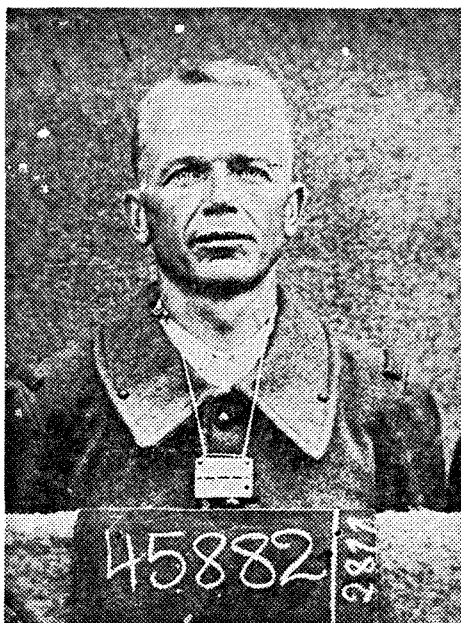
»Vidite,« mi je pokazal pismo, »tu je pisanje mojega prijatelja Janeza Kovačiča. Kje je sedaj ne vem več. Dosti mi je pisal. Od naših, ki so le pričeli prihajati tudi v našo kolonijo, sem pobiral prispevke v obliki denarja in živeža. Tu di cigaret ni manjkalo.«

Leta 1938 je Francija zaradi vse večjega pritiska Nemčije izvedla mobilizacijo. Tudi Ivan se je med drugimi javil v prostovoljno brigado, da bi se boril proti hitlerizmu. Kljub mobilizaciji je še dve leti ostal na svojem delovnem mestu rudarja.

»9. maja 1940 sem postal vojak. Odšli smo v Bacarès. Moj naslov je bil: Jean Ambrožič, tretji regiment pešcev prostovoljcev, drugi bataljon, sedma kompanija, Bacarès. To je bila čudna divizija. Kar 47 narodnosti je bilo med seboj združenih s puško v roki. Spominim se, da je bilo med nami največ španskih borcev, ki so pribežali prek Pirenejev v Francijo in so tu nadaljevali, kar so izgubili v Španiji.«

Ivan ima še danes vojaško knjižico. V Soissonu so Ivanovo brigado zajeli Nemci in jih prepeljali v ujetniško taborišče, kjer je Ivan dobil številko IV-E-45882. Hitlerju je primanjkovalo delavcev in je zato del internirancev iz Nemčije zopet vrnil v Francijo. Med njimi je bil tudi Ivan — prijatelji so mu pravili kar Jean.

»Nekoliko bolj svobodno smo zadržani v francoskih rudnikih. Bili smo ne-

Ivan Ambrožič kot vojni ujetnik

kakšni civilisti, ki so se morali javljati gestapu vsak teden. Drugače nam, razen poostrene kontrole, ni bilo hudega. Vendar kljub temu nismo mirovali. Manjših sabotaj ni manjkalo, pa tudi naša partijska celica je dobro delovala. Izvedeli smo tudi že za partizane. Po svojih močeh smo jim pošiljali po raznih »kanalih« hrano in celo nekaj cvenka smo nabrali.«

Nataknil si je očala in pričel brskati po aktovki, ki je bila na mizi že od začetka razgovora. Na dan je privlekel partijske izkaznice. Ivan je bil član partije od 1936. leta do 1946. Redno je plačeval članarino. Dve izkaznici, vsako leto so namreč dobivali nove, je moral sežgati, ker je gestapu postalo jasno, da v delovni koloniji deluje komunistična organizacija.

»Spal sem. Kar na lepem me je prebudilo trkanje na vratih. Še sam nisem vedel, kdo je. Nekaj mi je reklo, da je gestapo in da moram uničiti vse, kar bi me lahko pri preiskavi bremenilo. Pustil sem jih čakati pred vrati. Na srečo je v peči še gorelo. Hitro sem zmetal dve partijski izkaznici skozi vrata v ogenj, pa še nekaj dokumentov je bilo zraven. Malo sem počakal, da je ogenj »obliznil« mojo »smrtno« obsodbo. Medtem so gestapovci postali že kar nadležni. Počasi sem jim odprl vrata. V sobo, ki ni bila velika, sta hitro vstopila dva v usnjene suknjiče oblečena moška. Zinila nista nobene. Zopet sem imel srečo. V peči ni pogledal nihče. Verjetno bi tisti trenutek še lahko videli vsaj ovitke partijskih knjižic, ki so bili precej debeli in so počasi goreli. Našli niso nič.«

Ivan je potem skušal ugotoviti, kdo ga je naznanil gestapu:

»Veste, vsaka narodnostna skupina je imela nekakšno svojo politično policijo. Sam sem bil član jugoslovanske policije. Logično, da smo bili članj te policije tajni, saj razen še dveh, nisem vedel, kdo vse dela v naši »upravi«. Glavna naloga, ki smo si jo zadali z vstopom med »miličnike«, je bila, da skrbimo, da naši delavci ne bi zašli na pot izdajalcev. Danes se vam zdi verjetno ta naloga dokaj enostavna, vendar si moral biti za tisti čas »hudičev« previden, če si hotel obstati. Titova sekcijska — tako se je namreč imenovala naša policija — se je dostikrat spoprijela s posamezniki. Samo po sebi je umevno, da smo to morali narediti na trd način, s pestjo, včasih celo s krepelcem... Lahko nam res ni bilo!«

Malokdo pri nas ve, da so jugoslovanski delavci organizirali v Pas-de-Calais »Titovo štafeto«. Organizatorja sta bila Andrej Jereb, ki stanuje sedaj na Fužinah, in Ivan Ambrožič.

»TV-15 je o tej štafeti že pisal, zato vas ne bom moril s podrobnostmi. Najbolj »špaso« je bilo, kako sva z Andrejem pregledovala traso. Andrej si je nekje »sposodil« kolo in z njim obredel vso progo. Sam sem tekel za njim in postavljaj znamenja, da so tekmovalci vedeli, kje morajo teči.«

Ivan je v Franciji dočakal konce vojne. Bil je med prvimi, ki so se prijavili za povratek v domovino. Dne 27. oktobra 1946. leta je po trinajstih letih zopet zagledal domačo grudo.

»Na Francijo mi je ostal grenak spomin, ker sem v Saumineisu pokopal brata, ki je izgubil življenje v rudarski nesreči. Imel je ženo in dve hčerki, ki sta prišli z menoj v svobodno Jugoslavijo.

Kako smo »shajali« si lahko mislite! Zaradi slabega zdravja sem postal delavec v kmetijski zadrugi. Gozdovi so me že od nekdaj mikali in tako sem bil gozdni delavec. Z borno plačo sem moral vzdrževati bratovo ženo in njene nedorasle hčerke. Bratova žena ni dobivala nobene pomoči. Pa smo se le pretokli, dekleti sta celo končali šolanje!«

Ivan je deloval v različnih organizacijah. Ženo sta sama skrbela za partijske grobove v Trebiji. Občinska organizacija ZB jima je dala celo priznanje. Nekaj časa sta zelo aktivno sodelovala v Rdečem križu. Njuna največja zasluga je bila pri zbiranju krvoda-jalcev.

Delovanje Ivana Ambrožiča sedaj poznamo. Veliko je pregaral v svojem življenju. Roko na srce: priznanje za njegovo delovanje v tujini bi mu lahko dali. Ivanu bi verjetno priznanje pomenilo več kot nekaj dinarčkov.

SILVO MATELIČ

Nekaj let pred vojno smo dobili kravico bušico. Oče jo je kupil na sejmu v Karlovcu. Bila je to majhna rjavopikčasta kravica z nazaj zavrtimi rogovi. Vprašali smo očeta, zakaj ima žival tako zvite rogove kot ovni. »Vsako noč jih je navijala, da bi bila lepša,« nam je dejal v šali. In zaradi tako »polepšanih« rogov smo ji dali ime Beka. (Pri nas v Beli krajini so ovce be-kice).

Beka je bila pridna in pohlevna žival. Vsako leto je rodila telička.

Pa so prišli v deželo hudi časi. Črni fašisti so zasedli mesta in vasi. »Kačja zalega«, je dejal naš oče, »ne bo jih moč tako hitro pokončati. In ta kačja zalega se je vgnezdila tudi v naši vasi.

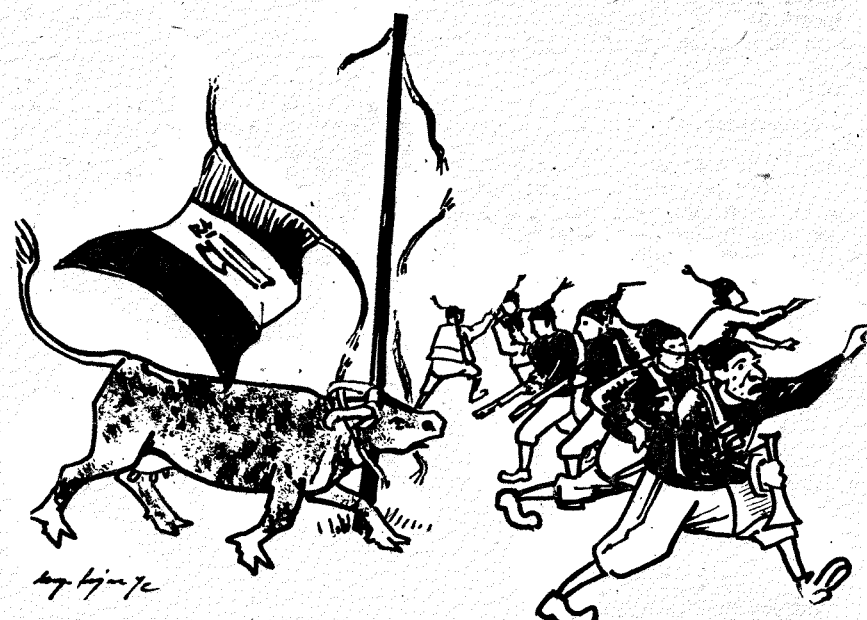
Kravica Beka je morala na vsakodnevno pašo mimo komande teh črnosrajčnikov, kjer se je zjutraj in zvečer ob šesti uri dvigala zastava v pozdrav Mussoliniju. Takrat smo morali vsi stati mirno. Seveda, če si se zadrževal zunaj hiše. Gorje,

kokrat sta ga tako žalostno pogledala. »Kot bi hotela reči: bežite, nevarnost grozi!« nam je povedal.

In res! Zjutraj ob štirih so črnosrajčniki že razbijali po vratih. »Banditi,« so kričali, »sedaj je prišla vaša zadnja ura. Partizanske svinje vam sedaj ne morejo pomagati. Odpeljali vas bomo tja, od koder ni povratka.«

Beka nas je iz hleva žalostno gledala, pes Piko se je strgal z verige in se zapodil v črnosrajčnika. Tedaj je počil strel. Piko se je dvignil na zadnji dve nogi, tiho zavpil, že ranjen podr dva fašista in zbežal. (Ko smo se vrnili iz internacije, so nam povedali, da je potem štirinajst dni blodil po polju.)

V Črnomlju, kamor so nas pripeljali iz Semiča, so nas namestili v v ograjen prostor v barake. Poleg njega je bil tudi prostor za živino, ki so jo fašisti pobrali Belokranjcem, ko so jih odgnali z domačih dvorišč.

Rozi Doltar-Katarina:

KRAVICA BEKA

če so te opazili, da nisi izpolnjeval tistih ukazov. V najmilejšem primeru so te pretepli do nezavesi. Naša kravica pa se seveda ni menila za ukaze in je mirno stopala dalje.

Neki dan ji le ni bilo po volji, da smo se ustavili. Zadržala je korak, pogledala nazaj, pogledala postrani in že zdrvela k drogu z zastavo. Z zvinitimi rogovi je začela nesusmiljeno trgati vrvi. Črnosrajčniki so se zapodili proti kravici, da bi rešili, kar se je rešiti dalo, in žival primerno kaznovali. Toda Beka je bila umejša. Popihala jo je čez drn in strn proti Coklovci, kamor je hodila na pašo. Kravice niso mogli dobiti, pa sem dobila batine jaz. Ker sem jezikala, da je krava bolj pametna kot ljudje, sem jih dobila še nekaj povrhu. In še bolj so me tepli, ko sem jim rekla, da so požrli našo mačko.

Kravico bi nam še isti dan odpeljali, če bi ne bili vedeli, da bodo v nekaj dneh odpeljali vse, tudi našo družino.

V noči od 25. na 26. julij 1942 je Beka močno mukala. Pes Piko je čudno zavijal in se trgal z verige. Oče je šel večkrat pogledat v hlev, kaj je kravici in psičku. Vsa-

Zvečer je Danica Mišičeva, ki ji je uspelo vzeti harmonike, zaigrala nekaj poskočnega, da bi razveselili strte Belokranjce. Jaz sem v spremljavi pela tisto o »mačku, ki je ljubco imel«... Kravica Beka, ki so jo tudi že pripeljali v zbirni center, me je slišala in spoznala po glasu. Zapodila se je čez žične ovire in pridivila k nam. Lizala me je in se dobrikala z glavo, dokler je fašisti niso s silo odgnali. Beka bi ne bila Beka, če ne bi začela brcati in se zaganjati vanje. Bil je to samo smešen prizor, da smo za trenutek pozabili na gorje in se pošteno nasmejali.

Potem nas je kravica zadnjič žalostno pogledala in počasi, ne meneč se za razgrajajoče fašiste, odšla v — pogubo. Vsem je bilo hudo, jaz pa sem zajokala. »Kako pametna žival,« je dejal nekdo. »Njena usoda je zapečatena, pojedli jo bodo, za našo ničče ne ve...«

Dolgo je že tega, a kravice Beke ne morem in ne morem pozabiti.

berilo za mlade

V Italijo so jih odpeljali

ZAPISANO PO PRIPOVEDOVANJU TOVARIŠICE ŠULIGOJEVE

Zopet sem se srečala s prijaznim nasmehom in iskrenimi besedami tovarišice Šuligojeve. Povedala sem ji, o čem bi želela pisati. »Že ob najinem prvem srečanju sem hotela govoriti o teh dneh,« mi je rekla. Prav ima — ko napelješ vodo na svoj milin, potem se ga res zlepa ne da ustaviti. Tako sva takrat, po moji krivdi, govorili o drugih spominih. »Nič ne de, pa zdaj povejte!« sem jo prosila. »Dvanajstega avgusta pred tridesetimi leti je bilo, ko so Italijani odpeljali prvih šest grosupeljskih družin,« je začela.

Grosuplje je bilo obdano z žico. To naj bi bila nekakšna meja. Ljudje so imeli svojo zemljo tudi zunaj nje, zato so morali za te prehode dobiti posebna dovoljenja. Izdajali so jih — dobro se še spominja — enajstega avgusta. Samo za šest grosupeljskih družin teh dovoljenj ni bilo. »Pridite jutri!« so jim rekli.

12. avgust 1942.

Zgodaj zjutraj je prišel komandir karabinjerske postaje k Šuligojevici. Naj se hitro pripravijo, jim je rekel. »Kar spravite skupaj v petnajstih minutah, lahko vzamete s seboj!« Stal je sredi sobe, gledal na uro in jih priganjal. Tako nekako je bilo tisto jutro tudi pri Poličevih, Šermetovih, Cestarjevih, Berginčevih in Predaličevih. To so bile družine, katerih sinovi so se med prvimi odzvali klicu domovine.

Do popoldneva, ko naj bi jih odpeljali, so bili v Košakovi hiši... Na svetu imamo dobre in slabe ljudi, to je že staro pravilo. V tistih dneh jih je

je sesirilo. Dete je neutolajljivo jokalo, a nismo imele ničesar, da bi mu dale.

V kasarni so srečale takšne, ki so bile tu že po mesec dni. Kako prav jim je prišla zaloga, ki so jim jo dali dobri Grosupeljčani. »Cestarjeva mama je sedela na stolu in rezala meso... Bilo je to tisto pravo tovarištvo, ko nihče ne pomisli, če bo kaj zanjo ostalo!«

Naslednjega dne so jih strpali v vagon. Hudo je bilo zapuščati domovino: gozdove, v katerih so bili njihovi sinovi, njive, ki bodo ostale neobdelane, in stanovanja, polna dragocenih spominov. »Peljali smo se proti Italiji. Samo Anica se ni zavedala strašne usode, ne svoje ne narodove. Vedela je le, da je lačna, in je nenehno jokala. Kako boleč je moral biti ta jok za mater! Ničesar ji nismo mogle dati, samo solze...«, je nadaljevala.

Povedala mi je, da so bili med potniki tudi fantje mojih let. Posebno dobro se spominja fantiča in njegovih besed, ki so jih za hip vse udobrovoljile: »V Italijo potujem brezplačno, to je pa res imenitno,« je dejal v šali.

Odložili so jih v Trevisu, znanem italijanskem taborišču. Začelo se je življenje, polno domotožja in stradanja. To je bilo življenje novih spoznanj in najrazličnejših pripetljajev. »Če danes premišljam, smo bile kar pogumne. Nikdar nismo hotele pozdraviti italijanske zastave, kar je bilo nekakšno pravilo tega taborišča. Ko so jo zvečer spuščali, v bližini prav gotovo ni bilo nobene Grosupeljčanke. In kadar bi morale pozdraviti kakšnega oficirja, ki se je sprehajal tam okrog, smo se skrile v najbližjo barako.«

Taborišče je okrog in okrog obdajal visok zid. Na eni strani je bil ženski in drugi moški del, pregrajena sta bila z žico, obiski pa so bili strogo prepovedani.

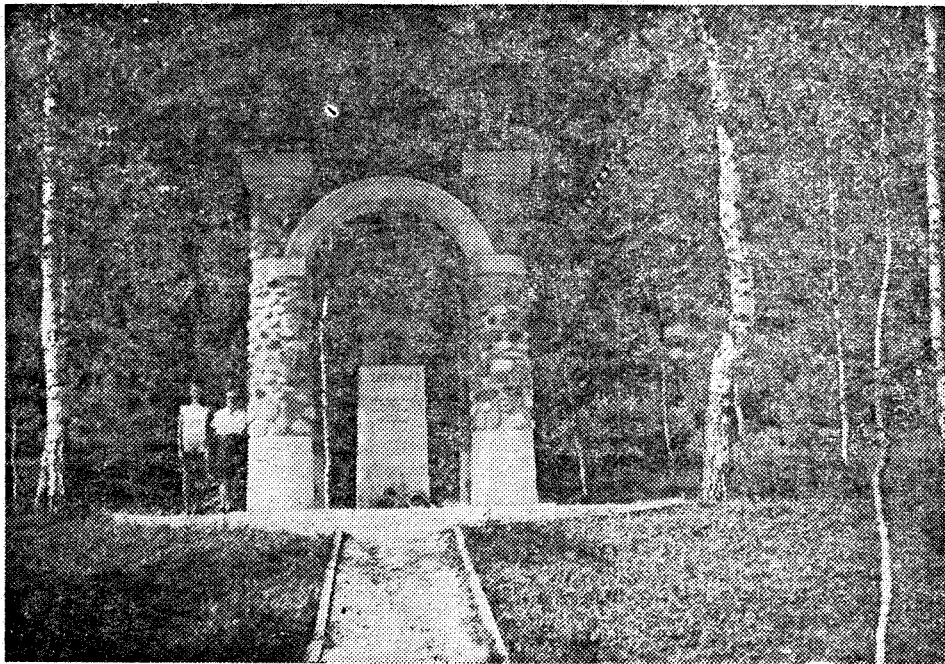
Čeprav počasi, so dnevi vendarle minevali. Tudi božič je bil že mimo in potem smo lahko dobivale pakete in pisma. In kako domiselni so bili naši najbližji: v zvitem klopčiču sukanca se je našel prostor za nekaj lir in v isti namen je rabil oreh brez jedra. »Orehe kmalu pojej!« in »Sukanec kmalu porabi!« so pripisali v pismu. Menda je že tako, da te sila napravi spretnega in iznajdljivega.

Mineval je teden za tednom... Nekega dne je prišlo pisemce iz moškega dela taborišča, pravzaprav drobno popisano listič z veselo novico. »Dekleta! Zene! Kmalu bo konec vojne! Nič več ne moli duhovnik za Mussolinija! Ze nekaj nedelj ne!« je pisalo na njem.

»Dne 3. marca 1943, ravno na veliki petek je bilo, smo prišli domov...«, se spominja tovarišica Šuligojeva.

Vojna se s tem še ni končala, lahko bi dejala, da se je šele začela... Mnogih članov teh prvih šestih interniranih grosupeljskih družin ni več. Zato sem želela, da se nanje spomnimo danes, po tridesetih letih: saj so trpeli tudi za nas, mlade Grosupeljčane.

ALENKA TRONTELJ

Pošiljam vam fotografijo spomenika padlih žrtev, ki so jih okupatorji privezane h kolom postrelili prav na tem mestu; spomenik je delo velikega arhitekta Plečnika, zločin pa se je zgodil v Dolenji vasi pri Železnikih.

ANAMARIJA TAVZELJ

Spomin na sošolca

Vijolice

Vojna je zelo kruta. Slovenska zemlja je zahtevala veliko žrtev za svobodo. Tujec je brez usmiljenja pobijal naše ljudi. Tisti, ki so doživljali te hude dni, so si zapomnili prenekateri dogodek. Med njimi je bila tudi moja mamica.

»Lojze Valantič je bil moj sošolec in v spominsko knjigo mi je narisal šopek vijolic... Njegov oče je bil komunist, sestra se je bojevala v vrstah narodno-osvobodilne vojske. Domobranci so to vedeli, zato so nekega dne obkolili hišo. Sestra je bila prav takrat doma. Pobili so vso družino in pobrali, kar je bilo vrednega pri hiši. V spomin na sošolca Lojzeta Valantiča mi je ostal le šopek vijolic.«

Kadar moja mamica prebira spominsko knjigo, se vedno zare nekam v daljavo. Veste, v njej ima še mnogo spominov na prijatelje in znance. Eden izmed njih so tudi besede profesorice Francke Tersoglav iz Trebnjega, ki je padla kot partizanka.

MIRA DRAGMAN

Brat

Mamica mi je pripovedovala: »Vojna se je začela, ko mi je bilo komaj deset let. Moj brat je šel k partizanom. Bil je kurir v Cankarjevi brigadi.

Najbolj mi je ostal v spominu tisti večer, ko nas je obiskal. Z njim sta bila še dva domačina. Nekdo iz vasi jih je izdal. Pravočasno jim je uspelo zbežati skozi okno in tudi strel domobrancev jih niso dosegli. Stekli so proti Dragi... Drugo jutro so mammo pretepli in jo vpraševali, kam je šel sin. Rekla je, da ne ve. Res je čudno, da se nad našo hišo niso še bolj znesli.

Brat ni dočkal svobode: padel je leta 1945, star komaj dvaindvajset let.«

BETI DUH

Mlinar

Kot lani smo tudi letos CRICKI tabarili v Beli krajini, v Podzemlju. To je rojstni kraj naše starešine, tovarišice Severjeve. O deželi belih brez in srčnih ljudi nam je marsikaj pripovedovala. Mnogo smo zvedeli tudi o težavnem in krvavem boju teh ljudi za svobodo, najbolj pa se mi je vtisnila v spomin pripoved o pogumnem mlinarju.

Bilo je med vojno. Med zelenjem ob reki Lahinji je bil skrit mlin. Kolo se je živahno vrtelo in moka se je vsipala v vreče. Mlinar je ves bel od moke stopil na prag. Bil je človek srednjih let. Imel je deset otrok; deset ustec, ki so neprenehoma prosila kruha. Za kruh pa je bilo treba delati in tako se je mnogokrat zgodilo, da je mlin mlel tudi ponoči.

Počasi se je pričelo mračiti. Otroci so sedeli v izbi okoli mize in z lesenimi žlicami zajemali močnik. Svetilka pod stropom je plapolala in metala sence na stene. Kar naenkrat je nekdo s puškinim kopitom potrkal na vrata. Babica je vstala in slabotnim glasom vprašala: »Kdo je?« »Vi odpreti, hitra!« je zaslišala v polomljeni, italijansko naglašeni slovenščini. Babica je pogledala sina mlinarja in rekla: »Zbeži hitro v zgornjo kamro! Najbrž so prišli zaradi tebe! Zvedeli so, da pomagaš partizanom! Ubili te bodo!« Ubogal jo je in hip zatem so se za njim že zaprla vrata.

Razbijanje po vratih je postajalo glasnejše. Prestrašeni otroci so se skрили pod klop in mizo. Babica je odrinila zapah. Vstopili so trije italijanski vojaki in dva belogardista. Preiskali so vso hišo, a mlinarja niso našli.

Medtem je mlinar skočil z okna in tako nesrečno padel, da si je zlomil nogo. Skočil je v Lahinjo in jo s poslednjimi močmi preplaval. Ko je stopil na nasprotni breg, ga je zagledal vojak, ki je stražil mlin. Ustrelil je in mlinar se je zvrnil v vodo. Od takrat pogumnega in dobrega belokranjskega mlinarja ni videl nihče več. Tudi on je umrl zato, da mi danes lepše živimo.

IRENA KOPČAVER

TV-15 za mladino

bilo le več dobrih. Vsi so vedeli, kaj čaka njihove sovaščane in brž so jim priskočili na pomoč. Mesa, klobas in vsega so jim prinesli za to dolgo in žalostno pot. Uboga Predaličeva mama: kar pet malčkov se je stiskalo k njej in jokalo od strahu. Najmlajša, Anica, je imela komaj dva meseca. Zanj so ljudje prinesli štiri steklenice mleka. Dobra Rusova mama jim je skuhala obaro. »Teh trenutkov ne bom nikoli pozabila!« je dejala tovarišica Šuligojeva.

Popoldne so jih odpeljali v Ljubljano, kjer so jih zaprli v tako imenovano Belgijsko kasarno. Tam so moške ločili od žensk. »Grozno vroče je bilo. Mleko, ki smo ga imele za Anico, se

kramljanje

Draga Milena!

Po mojem molku bi lahko sodila, da sem čisto pozabila na vas in na našo mladinsko stran. Toda lahko rečem, da je to nemogoče. Mi verjamete, Milena? Sem pa v stiski s časom, četudi so počitnice. Saj veste, kako je: služba, pravzaprav praksa, potem pa še najrazličnejša opravila doma, in že je večer. Da pa le ne bom tako molčala, se vam danes oglašam s skromnim zapisom. Sicer, draga Milena, vedno mislim na vas in brž, ko bom resnično prosta, se bom oglasila.

Povem naj vam še, da sem govorila tudi s tovarišico Permetovo, sestro Ane Galetove. Mnogo sem iz

vedela o njej in marsikaj bi vedela napisati. Ganile so me njene solze in, ker je dejala, da se je že lotila pisanja o pokojni sestri, bom počakala na njeno pismo. O tem imam sicer še nekaj vprašanj, a se bom, upam, o tem lahko pogovorila z vam osebno in vas prosila za nasvet. Do takrat prirčen pozdrav in hvala za spomin z morja, čudovito razglednico in dragocen pozdrav!

Alenka Trontelj,
Stranska pot III,
61290 Grosuplje

Draga Alenka!

Tvoja pisemca že kar ljubosumno čuvam zase in le na nekaj izmed njih sem odgovorila v kramljanju. Zaradi mnogih vprašanj, kaj počne naša Alenka, ga danes objavljam. V zvezi pisanja spominov na Ano

Galetovo pa stori tako, kakor sva se medtem domenili.

Lepo pozdravljena! MILENA

Spoštovana urednica!

Pišem vam s počitnic v Pulju. Poleg izjave, za katero ste me prosili, pošiljam tudi sestavek. Upam, da si boste z njim kaj pomagali in da boste z njim zadovoljni.

Lepe pozdrave!

Irena Kopčaver,
Gorjančeva 12
61000 Ljubljana

Draga Irena!

Pisemce s počitnic, prvo po sestavku »Govorila sem tovarišu Titu«, me je prijetno presenetilo; žal mi je le, da si zamolčala ime pogumnega mlinarja.

Lepo pozdravljena! MILENA

VSE VEČ POŠKODB
PRI DELU

Po najnovejših podatkih, ki jih je objavil zvezni sekretariat za delo in socialno politiko, so poškodbe pri delu dosegle lani povprečje 60 poškodovanih na 1000 aktivnih zavarovancev. V gozdarstvu znaša to povprečje 118, v gradbeništvu 98, v industriji in rudarstvu pa 92 poškodb pri delu. V vsej državi smo zaradi poškodb pri delu izgubili 349.712 delovnih ur več kot leta 1970.

Ce izgubljene delovne dni spremenimo v delovne ure, dobimo veliko številko, približno 44 milijonov izgubljenih delovnih ur. Vsak aktivni zavarovalec je bil povprečno devet ur odsoten od dela. Če to spremenimo v denar, ugotovimo, da smo imeli lani zaradi tega 302.548.945 dinarjev izgube. Na mestih, ki so ostala prazna zaradi bolezni, bi se lahko zaposliko 210.000 novih delavcev, to pa je prav toliko, kolikor znaša letni dotok novih delavcev.

Delo — 4. VIII. 1972

DRAGA NELIKVIDNOST

Stroški sodnih sporov in zamudnih obrestí so v letošnjih prvih štirih mesecih obremenili hrvaško gospodarstvo s približno 70 milijoni dinarjev. Na podlagi tega lahko sklepamo, da bo letošnja cena nelikvidnosti presegla lansko, ko so sodni stroški in zamudne obresti znašali 83 milijona dinarjev. V 137 delovnih organizacijah v Hrvatski, v katerih je zaposlenih okoli 30.000 delavcev, konec maja niso izplačali osebnih dohodkov za april, ker niti banke niso imele sredstev, da bi kreditirale izplačilo dohodkov.

NIN — 6. VIII. 1972

PREMALO ZDRAVNIKOV

Po podatkih republiškega sekretariata za delo dela v zdravstvenih ustanovah Bosne in Hercegovine je nekaj več kot 2200 zdravnikov. Ta podatek priča, da mora en zdravnik skrbeti za zdravje 1630 prebivalcev. Tako v poprečju, v manj razvitih krajih pa so razmere še veliko slabše. Tako je na primer v občini Janja en zdravnik na 23.000 prebivalcev, v občini Vratunac pa celo na 26.000 prebivalcev.

Delavska enotnost — 5. VIII. 1972

ZAZNAMOVATI
JIH BO TREBA

Rdeče tablice na avtomobilih bodo kmalu zamenjali z belimi. — Odigralo se svoje! Ko so jih uvedli, se je dogajalo, da so se ljudje s službenimi avtomobili vozili tudi po privatnih poslih. Sedaj pa je to povsem drugače: ljudje se s privatnimi avtomobili vozijo v službene namene in to mastno zaračunavajo.

Kaže, da bo sedaj treba posebej zaznamovati ljudi in ne avtomobile.

Večernje novosti — 7. VIII. 1972

IZ NIŠA V GORICO
PO PAMET

Iz Niše je pripotoval v staro Gorico Andjelko Todorović (35). Sredi Gorice se je spoznal s poučilnimi prodajalci, ki so pokazali švicarske ure in zlatnike vse za 40.000 lir. Todorović jim je nasel, dal denar in dobil »dragocenosti«. Ko so mu v Gorici v zlatarni povedali, da ima same ničvredne ure in imitacijo zlatnikov, je Todorović spoznal, da ni vse zlato, kar se svetli.

Vestnik — 10. VIII. 1972

NEPORAVNANI DOLGOVI

Federacija, republike in pokrajine so konec junija dolgovala Narodni banki okoli 940 milijonov dinarjev. Narodna banka bo vztrajala na tem, da bodo dolgovi poravnani v tretjem trimesečju in da v prihodnje ne pride do novih zadolževanj.

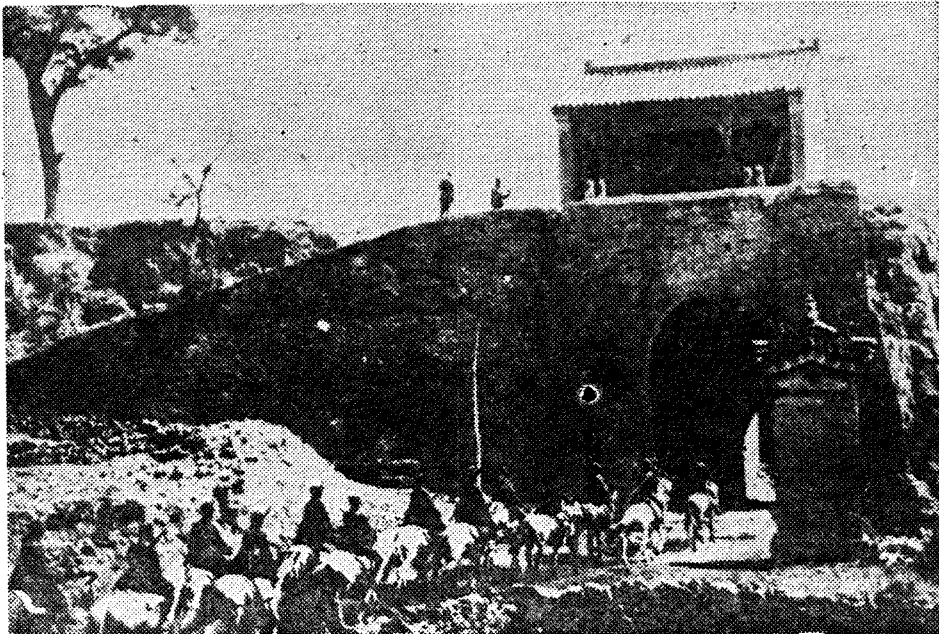
Ekonomika politika — 7. VIII. 1972

Nizki, čokati, krepki in prekanjeni Ču De se je spomladi leta 1935 približal Jangceju in kazalo je, da ne ve, da mu Čangkajšek na bregovih te zgodovinske in zahrbtnje reke pripravlja orjaško past, ki naj bi uničila Rdečo armado. Ker se je dejansko dozdevalo, da se je Ču De namenil proti brodu pri Lengkaju — enemu izmed redkih krajev, koder je 300 metrov široki Jangce ploven — je generalisim Čangkajšek prehitel komuniste in dal zažgati vse barke na Lengkaju.

Prve dni maja je Ču De, ki je kar naprej neustrašeno napredoval proti reki, ne da bi pokazal, da je past spregledal, napravil dve potezi, ki sta Čangove načrte postavili na glavo. Nenadoma so komunisti

težave s potrpežljivostjo, požrtvovalnostjo in zvižnostjo, le redko pa z nasilnostjo. V 900.000 besedah, s katerimi so Dolgi pohod opisali njegovi glavni udeleženci — ki so še dandanašnji najvišji voditelji Kitajske — je na desetine takih epizod, kot je tista pri reki Jangce.

Ko je zapustila Sečuan, je Rdeča armada prodrla na nevarno ozemlje Belih in Črnih Lolojev, divjih in nikoli ukročenih plemen. Vendar pa so se komunisti znali v svojih stikih z ljudstvom tako spretno obnašati, da jih Loloji ne samo niso nadlegovali, ampak jim celo pomagali pri nekem drugem legendarnem podvigu: pri prečkanju Tatuja (pritoka reke Min, katere je s svoje strani pritok Jangceja) čez

Konjenica osme armade Maove vojske pred zidovjem Jenana, ki je postal sedež partije, vlade in Rdeče armade. Dolgi pohod je končan, Maa zdaj čaka druga pomembna naloga, boj proti Japoncem.

prekinili pohod proti Jangceju, vdrlí v pokrajino Juman in sprožili napad na glavno mesto Jumanfu, koder se je nahajal tudi generalisim s svojo ženo. Ob istem času pa je glavnina Rdeče armade krenila proti reki, s čemer je jasno pokazala, da je napad na Jumanfu izvedla zgolj kot slepilni manevar.

Misleč, da je spregledal igro, je Čang zbral svoje sile in krenil proti Lengkaju, toda še isto noč je nek bataljon Rdeče armade, potem ko je v 24 urah prehodil 151 kilometrov, prodril do drugega prehoda čez reko, pri utrdbi Ču Ping. Komunisti, ki so se preoblekli v vojake nankinške armade, so vdrlí v mesto, razorožili posadko in njenega poveljnika prisilili, da je od nacionalističnih vojakov, ki so držali nasprotni breg, zahteval, naj mu pošljejo barke: v devetih dneh je Rdeča armada brez ene samcate izgube prebredla Jangce in Čang je prišel še ravno zadnji hip, da je lahko videl nasprotnika, ki mu ni več mogel do živega, na drugem bregu reke.

Iz rodovitne doline Jangceja so komunisti krenili na sever in se znašli v sovražnih področjih jugozahodnega Sečuana, ki so jim vladali različni »vojni gospodarji«, Čangkajškovi vazali ali zavezniki. Ob prihodu Rdeče armade so ti krajevni gospodarji »zažgali zemljo«: upepelili so vasi in uničili posevke. Toda brž ko so zavzeli kakšen kraj ali kakšno pokrajino, so Maovi ljudje zaplenili velika posestva, razdelili zemljo revnim kmetom, širili zakone svoje ustave, razlagali politiko sovjetov in opisovali primer ruske revolucije.

Tako je postal zanje Dolgi pohod »največje propagandistično potovanje v zgodovini«: s tem ko so prepotovali Kitajsko z enega konca na drugega, so državljjansko vojno proti Čangu spremenili iz nekdanje lokalne v vsedržavno in pri tem utrjevali lastno oblast. Četudi so bili po sedmih mesecih skrčeni na 60.000 mož in se borili malone vsak dan (skupno so preživeli nad 200 spopadov), so komunisti premagali vse

Jang De Čeka — lovili ravnotežje na verigah, ki so se zibale nad breznom: najprej je padel častnik, nato petnajstletni vojak, pa vodnik — toda na njihovo mesto so stopili drugi in zaustavili jih ni niti ogenj, ki so ga podtaknili na deske mostu.

Onstran Lutinga se je Rdeča armada povzpela na bele, zasnežene vrhove Čung Haja, visoke 5.000 metrov (»Tam gorje« je kasneje pripovedoval Mao, »je armadni korpus izgubil dve tretjini tovrstnih živali; na stotine jih je popadalo na tla in se nikoli več dvignilo«) in se naposled poletí spustila na ravnino med Sečuanom in Tibetom.

To je zahrtno »morje trave«, neskončno pusto močvirje, ki ga ves čas biča dež in kjer ni nobenih steza in nobenih votlin, v katerih bi si človek prižgal ogenj, ne dreves, pod katera bi se zatekel. Cele tri tedne so se vojaki hranili z repo, zelenim tibetanskim žitom in vodnim rastlinjem.

Naposled je tistih 19.000 mož, kolikor jih je preživelo, izčrpanih, ranjenih nog, na robu človeške zmogljivosti, pa vseeno oboroženih vsak s svojo puško, vkorakale 20. oktobra 1935 v severni Šensi pod velikim kitajskim zidom in se tu ustavilo, da bi »razmislilo o pomenu opravljenega podviga«: Dolgi pohod, pravi Mao, »je v enajstih pokrajinah zasejal semena, ki bodo vzklila, razvila liste, cvetove in plodove in dajala v prihodnosti prideleke«.

V Jenanu, glavnem mestu Šensija, mestu s 40.000 prebivalci, ki ga obkroža staro zidovje in leži na bregu reke, katere pčilo vodovje teče med griči iz rumene prsti, je kitajska komunistična republika prvikrat dosegla svoj pravi zemljepisni obseg. Jenan je postal sedež centralnega komiteja in vrhovnih političnih voditeljev, glavni štab vseh oboroženih sil, rednih in nerednih. Mao je iz svoje utrjene votline, v kateri je namestil svoje poveljstvo, krepil svojo oblast tako v vodstvu partije kot v vladni upravi. V letu dni mu je, deloma tudi zavoljo nesoglasij v protikomunistični fronti, uspelo preoblikovati partijo v »čvrsto in enotno organizacijo«, iztrgano tujim vplivom«, tudi tistim iz Moskve.

Tako je sovjetska podpora ustanavljanju »ljudskih front«, ki jo je narekovala čedaje bolj grozeča politika sil osi v Evropi, omogočila Mao, da je, brez strahu, da bi ga obtožili za »herezijo«, sklenil najprej premirje potem pa zavezništvo s Čangkajškom; na ta način s je lotil reševanja naloge, ki je po končanem Dolgem pohodu in po zavzetju oblasti postala zanj največja: izgon Japoncev iz Kitajske.

(KONEC)

Jana
sodoben ženski tednik

Američani so nas bombardirali

»Neverjetno,« boste vzkliknili, če vam povem, da so Američani v minuli vojni bombardirali Krekovo hišo v Smolevski grapi pri Železnikih na Gorenjskem.

»Pomota,« boste dodali, »verjetno so bila nemška letala z ameriški oznakami.«

O bombah v Smolevski grapi razmišljam v teh dneh, ko svet z grozo spremlja ameriško zločinsko bombardiranje Vietnama. Dnevno beremo o prizadetih solah, o večnem rožljanju z orožjem ameriških »gangsterjev«, ki so se spravili nad majhen narod, nad ljudstvo, ki ima samo to »napako«, da želi svobodno živeti. Toliko za uvod; zdaj pa si oglejmo še, kaj se je zgodilo v Smolevski grapi.

Pozimi 1944-45 so pri Krekovih klali prašiča. Hiša je na samotni v ozki grapi, obdani z gostimi gozdovi, ki pelje od Železnikov proti Ojstremu vrhu.

Po kapitulaciji Italije so zavezniška letala dnevno letela nad Gorenjsko proti Nemčiji. Zgodno se je, da to ali ono letalo med bombardiranjem ni odvrlo vseh bomb. Piloti, ki se niso smeli z bombami vrniti nazaj na letališče, so med letom odvrli bombe ne glede na to, nad čigavim ozemljem so leteli. Tako smo bili tudi v Sloveniji in to na svobodnem ozemlju, deležni nekaj takih smrtonosnih »daril«.

Bilo je pozimi 1944-45, ko so pred Krekovo hišo klali prašiča. Devet Krekovih otrok je radovedno opazovalo mesarja, kako dere prašiča. In tedaj je priletelo zavezniško letalo in okrog hiše streslo 15 bomb. Ena od teh bomb je eksplodirala samo deset metrov od hiše. Na srečo je bil med hišo in zemljiščem, kjer je padla bomba, rob, ki je zaščitil spodnji del hiše na dvorišču. Zračni pritisk je dvignil strešno opeko z ostrišja. Letalo je po grapi letelo tako nizko, da bi ga otroci

Lojzka Rihtaršič je preživela bombardiranje v Smolevski grapi

lahko zadeli s fračo. Zrtev ni bilo, pa tudi mesar je lahko nadaljeval delo.

Ko razmišljam o teh bombah, razmišljam o Vietnamu, o otrocih brez staršev, o otrocih, invalidih, o družinah brez doma, o delavcih, ki hodijo v porušene tovarne, o solah v ruševinah.

V Nürnbergu so po vojni sodili nacističnim zločincem. Kdaj bodo na zatožno klop sedli ameriški vojni hujskači, morilci vietnamskega ljudstva?

Ali bogati res lahko prezirajo mednarodne pogodbe in splošno priznana moralna načela o odnosih med ljudmi in narodi?

JOŽE VIDIC

„bien-être“
eau de cologne naturelle

70° et 85°

TKI HRASTNIK - DIPARCO PARIS